

MONOGRAFIYA

Monografiyada Xalq ta'limi xodimlari malakasini oshirishda onlayn ochiq kurslarning ahamiyati va o'ri haqida so'z yuritiladi. Hozirgi kunga kelib onlayn o'quv kurslari asosida ta'lim olish eng ma'ul usul hisoblanadi. Umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchisi - besh yilda bir marta emas, balki har kun o'z bilimini oshirib borishi kerak bo'lgan kasb egasi hisoblanadi. Shularni inobatga olgan holda, ularni bilimni doimiy oshirib borishni zamonaviy usullarni yo'lga qo'yish davr talabidir.

Kitob oliy va o'rta maxsus o'quv yurti talabalari, magistrantlar va tadqiqotchilar, professor-o'qituvchilar hamda keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan.

Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich – Farg'ona viloyati, Dang'ara tumani Qashqar qishlog'ida 1986 yilning 8 avgustida tavallud topgan. 2017 yildan shu kungacha Farg'ona viloyati Xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazida o'qituvchi bo'lib ishlab kelmoqda.

Globe
EDIT

Globe
EDIT

Soyibnazarov Abbosjon

MONOGRAFIYA

**Xalq ta'limi xodimlari malakasini oshirishda
onlayn ochiq kurslarning
ahamiyati va o'ri**

Soyibnazarov Abbosjon

Soyibnazarov Abbosjon

MONOGRAFIYA

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY

Soyibnazarov Abbosjon

MONOGRAFIYA

**Xalq ta'limi xodimlari malakasini oshirishda onlayn
ochiq kurslarning ahamiyati va o'rne**

FOR AUTHOR USE ONLY

GlobeEdit

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

Publisher:

GlobeEdit

is a trademark of

International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group

17 Meldrum Street, Beau Bassin 71504, Mauritius

Printed at: see last page

ISBN: 978-620-0-61812-2

Copyright © Soyibnazarov Abbosjon

Copyright © 2020 International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group

FOR AUTHOR USE ONLY

Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich

**XALQ TA'LIMI XODIMLARI MALAKASINI OSHIRISHDA
ONLAYN OCHIQ KURSLARNING
AHAMIYATI VA O'RNI**

MONOGRAFIYA

FOR AUTHOR USE ONLY

Monografiyada Xalq ta'limi xodimlari malakasini oshirishda onlayn ochiq kurslarning ahamiyati va o'rni haqida so'z yuritiladi. Hozirgi kunga kelib onlayn o'quv kurslari asosida ta'lim olish eng maq'ul usul hisoblanadi. Umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchisi - besh yilda bir marta emas, balki har kun o'z bilimini oshirib borishi kerak bo'lgan kasb egasi hisoblanadi. Shularni inobatga olgan holda, ularni bilimini doimiy oshirib borishni zamonaviy usullarni yo'lga qo'yish davr talabidir.

Kitob oliy va o'rta maxsus o'quv yurti talabalari, magistrantlar va tadqiqotchilar, professor-o'qituvchilar hamda keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan.

Mas'ul muharrir: Abdullayev Altinbek Yabgibayevich - Pedagogika fanlari doktori, professor.

Taqrizchilar: Xusniddin Juraev - Pedagogika fanlari doktori, dotsent.
Telman Bakoev - Pedagogika fanlari nomzodi.

Mazkur monografiya Farg'ona viloyati xalq ta'limi xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazining 30-oktyabrda 7-sonli ilmiy pedagogik Kengashida nashrga tavsiya etilgan.

KIRISH

Koronavirus pandemiyasi butun dunyoda ta'lim olish tarzini o'zgartirib yubordi. Xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazlari ham pedagoglarni malakasini oshirishda Zoom platformasidan foydalanib, pedagoglarni uyidan turib o'qishlari davom ettirilyapti. Koronavirus pandemiyasining old chizig'ida birinchi navbatda, tibbiyot xodimlari tasavvur qilinsa, keyingi qismida esa, uning oqibatlarini bartaraf qilish jarayonida ko'p ming sonli umumiy o'rta ta'lim maktablarining ustoz-murabbiylari faol ishtirokini his qilish mumkin. Kechagina auditoriyada o'tilgan darslarning to'satdan onlayn ochiq kurslarga ko'chgani ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi ustozlar uchun ham katta tajriba-sinov maktabi bo'ldi. Yurboshimiz tomonidan 2020 yilni "Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" deb e'lon qilinishi chinakamiga ilm-ma'rifatni raqamli texnologiyalar yordamida egallashga birinchi qadamlar bo'ldi.

Mamlakatimizdagi epidemalogik vaziyat va sinovli kunlarda yurtimizning barcha hududiy markazlarida juda qisqa fursat ichida onlayn darslar yo'lga qo'yildi. Dastlab, mazkur o'zgarishlar shubhasiz, muayyan noqulayliklarni keltirib chiqardi, ammo pandemiya sababli kuzatilayotgan o'zgarishlar va ta'limdagi yangi yechimlar, hozirgi davr uchun zarur bo'lgan innovatsiyalarni ta'lim sohasiga kiritilishiga sabab bo'ldi.

Hozirda Zoom ochiq kurslarsi orqali onlayn darslar tashkil qilinib, hududiy markazlarining har bir professor-o'qituvchisi bu ochiq kurslardan keng foydalanib kelinmoqda. Onlayn dars — bu yangicha uslub va an'anaviy darsdan tubdan farq qiladi. Demak, har bir o'qituvchi-pedagog endi auditoriyadagi yondashuvlarni qisman unutib, virtual auditoriyalarga moslashishi zarur, chunki bu darslarning ham o'ziga yarasha jiddiy talab va shartlari bor.

Onlayn darslar vositasida pedagoglarimiz ko'proq mustaqil ishlashga, internet tarmog'idan mustaqil foydalanib ilmiy izlanishga bel bog'lashadi, ilmiy ijod bilan shug'ullanish imkoniyatiga ega bo'ldi. Bundan tashqari pedagog-o'qituvchilari xorijiy onlayn ochiq o'quv kurslarida ham o'qib sertifikatlar olishga erishyaptilar,

onlayn videokonferentsiyalarda qatnashib, kasbiy mahoratlarini rivojlantirish uchun muntazam ishlashga intilyaptilar.

Pedagoglarni onlayn ochiq kurslar vositasidan foydalanib o'qitishda avvalo pedagoglardan zamonaviy axborot texnologiyalardan erkin va mustaqil foydalanishlari talab etiladi. O'zbekistonni chekka xududlarida internet tezligining pasligi va internet narxlarining biroz qimmatligi onlayn ochiq kurslar orqali o'qishda yanayam salbiy ta'sirini ko'rsatadi.

Zamonaviy globallashuv sharoitida ta'lim sohasidagi onlayn o'qitish usullari zamonaviy axborot vositalari bilan boyitilishi natijasida ta'lim sifatining yanada ortishi kutilmoqda. Bu borada masofaviy o'qitish usuli professor-o'qituvchi va tinglovchilar uchun ham qator qulayliklarga egaligi bilan alohida ahamiyatga egadir.

FOR AUTHOR USE ONLY

MAKTAB O'QITUVCHILARINI ONLAYN OCHIQ KURSLARDAN FOYDALANIB O'QITISHNING MAQSADI, VAZIFALARI VA HOLATI

Onlayn ochiq kurslardan tobora faolroq foydalanish va onlayn ta'lim formatlarini kengaytirish xalq ta'limi va oliy ta'lim sohasidagi muhim tendentsiya hisoblanadi. Oliy ta'limdan keyingi ta'lim va oliy ta'lim muassasalari o'zlarining ta'lim faoliyatini onlayn muhitda kengaytirishga majbur bo'lmoqdalar. Onlayn kurslarni ishlab chiqish va o'qitishda o'qituvchilar soni tobora ortib bormoqda. Biroq, hamma o'qituvchilar zarur ko'nikma, malakalarga, raqamli texnologiyalardan foydalanish bo'yicha etarli tajribaga ega emas. Ayni paytda, onlayn o'qishning muvaffaqiyati nafaqat ilg'or usullar va so'nggi texnologiyalarga, balki avvalo jalb qilingan o'qituvchilarga, shuningdek o'qituvchilarning bunday vazifalarga qanday tayyorlanishiga bog'liq. Shu bilan birga, o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari o'qituvchilarning onlayn o'qishda ishtirok etishga bo'lgan munosabati, onlayn muhitda o'qituvchilar faoliyatidagi o'zgarishlarni tahlil qilish omillari, rag'batlantiruvchi va to'siqlarni hisobga olgan holda shakllantirilishi kerak. Monografiyada o'qituvchilar o'rtasida onlayn ta'lim sohasida predmetli, pedagogik va texnologik kompetensiyalarning yaxlit to'plamini rivojlantirishga qaratilgan xorijiy dasturlar va o'quv kurslari mazmuni haqida umumiy ma'lumot berilgan.

O'qituvchilar o'rtasida onlayn ta'lim sohasida vakolatlarni rivojlantirishga qaratilgan kurslarning mazmuni o'rganadigan bo'lsak. Tahlil shuni ko'rsatdiki, mualliflar deyarli bir fikrda, an'anaviy darslarning muvaffaqiyatli o'qituvchilarining vakolatlari ularning onlayn muhitga o'tishini kafolatlamaydi. O'qituvchilarni onlayn o'qitishda ishtirok etishga undovchi omillar qatoriga intellektual bilim, onlayn texnologiyalarni o'zlashtirishning shaxsiy motivatsiyasi va o'quvchilarning potentsial auditoriyasini kengaytirish deyiladi. Tadqiqotda o'z-o'zidan qoniqish, moslashuvchan rejalashtirish va auditoriyani kengaytirish qobiliyati onlayn ta'lim uchun muhim turtki sifatida aniqlandi. Ish joyidagi

infratuzilmani (apparat va dasturiy ta'minot) samarali rivojlantirish, shuningdek, o'qituvchilar uchun onlayn ta'lim bo'yicha ixtisoslashtirilgan treninglar ham muhim omil hisoblanadi. Onlayn ta'limga ijobiy munosabat o'qituvchilarning kompyuter va internet texnologiyalaridan foydalanish tajribasi ta'sir qiladi.

O'qituvchilarni onlayn ochiq kurslar orqali o'qitishga salbiy ta'sir ko'rsatadigan omillar qatoriga onlayn kurslarni tayyorlashga sarflangan katta vaqt, ta'limda texnik yordamning etishmasligi va sinfdagi yukning kamayishi mumkinligidan havotirlar kiradi. Onlayn kurslarni ishlab chiqish vaqti an'anaviy kurslarni rivojlantirishga sarflangan vaqtdan deyarli ikki baravar ko'p ekanligini bilishimiz mumkin. O'qituvchilar uchun qoniqarli internet tarmog'ining etishmasligi va o'qituvchilarning o'zlari onlayn o'rganishga tayyor emasligi elektron ta'limning tarqalishidagi eng jiddiy to'siqlardan biri bo'ladi. Buning ortidan onlayn kurslarni loyihalashtirish va onlayn ta'lim uchun institutsional siyosatni ishlab chiqishda texnik ko'mak yo'qligi kuzatiladi. Ta'kidlanishicha, o'qituvchilar an'anaviy ravishda o'z fanlari sohasida keng ma'lumotga ega va axborot texnologiyalari va elektron pedagogika sohasida juda kam ma'lumotga ega. Bu boradagi bu to'siq samarali onlayn ta'limda ular a-Laering bo'yicha yetarli darajada ta'lim olmaydilar. Hozirgi kunda uzoq yillik o'qitish tajribasiga ega va o'z maqomini ko'tarishdan manfaatdor bo'lmagan professor-o'qituvchilar ta'lim sohasida kam tajribaga ega bo'lgan hamda zamonaviy raqamli texnologiyalarni yaxshi biladigan o'qituvchilarga qaraganda onlayn o'qitishga kamroq moyil bo'lishadi.

Umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchisi - besh yilda bir marta emas, balki har kun o'z bilimini oshirib borishi kerak bo'lgan kasb egasi hisoblanadi. Shularni inobatga olgan holda, ularni bilimini doimiy oshirib borishni zamonaviy usullarni yo'lga qo'yish davr talabidir. Bugungi kunda internet tarmog'idan foydalangan holda ta'lim olish eng zamonaviy usul hisoblanadi.

Xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishda o'qituvchilarni besh yilda bir marta malaka oshirishlarini, har kun mablag' sarflab o'qishga qatnashlarini va ishdan ajralib bir oy vaqtlarini malaka oshirishga qaratishlari hozirgi kunda an'anaviy va eskicha tizim hisoblanadi, chunki

jahonning rivojlangan ta'lim muassasalari allaqachon masofaviy ta'limni yangi bosqichlariga o'tib olishgan. Ayniqsa bugungi – pandemiya paytida masofadan ta'lim olish o'zini to'liq oqlab kelmoqda. Yuqoridagilarni hisobga olib O'zbekiston hududida ham malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslarini onlayn ochiq kurslar orqali tashkil etish hozirgi kundagi eng ma'qul yo'l hisoblanadi.

Zamonaviy pedagog deganda birinchi o'rinda hozirgi kundagi zamonaviy axborot texnologiyalaridan mustaqil va faol foydalana oladigan, xorijiy tillardan birortasini biladigan, zamoniviy metodlarni dars jarayoniga qo'llay oladigan o'qituvchilar tushuniladi. 21 asr axborot asri ekanligini hisobga olib, pedagoglarni onlayn ochiq kurslar yordamida malakasini oshirishda albatta zamonaviy axborot texnologiyalarini (noutbuk, smartfon, planshet) bo'lishi talab etiladi. Bunday ochiq kurslar orqali malaka oshirishni birdaniga tashkil etish qiyin masala, bunday jarayonni bosqichma-bosqich amalga oshirish kerak. Ya'ni imkoniyati bor, internet tarmog'idan faol foydalana oladigan, o'zi yashayotgan hududda internet tezligini sifati yaxshiligi muhim hisoblanadi.

Maktab o'qituvchisi besh yilda bir marta malaka oshiradigan emas, aksincha har doim uzviy o'z sohasi bilan birga, axborot texnologiyalari, xorijiy til, elektron pedagogika, psixologiya, xorijiy ta'limiy tajribalar, huquqiy burch-majburiyatlarini o'zlashtirib boradigan kasb egasi hisoblanadi. Zero ta'lim - taraqqiyot bilan tengma teng yurishi lozim.

Respublikamizning har bir tuman shaharida Xalq ta'limi bo'limlari bo'lib u yerda turdosh fanlarga metodist-uslubchilar tayinlangan. Fan uslubchisini vazifasi qo'l ostidagi o'qituvchiga doimiy ravishda metodik yordam berishdan iborat bo'lib, lekin uslubchilarni o'zlari hozirgi kunda juda ko'pchiligi metodik yordamga muxtoj xodimlardir. Masalan: Tabiiy fan uslubchisi biologiya, kimyo, geografiya, fizika fani o'qituvchilariga uslubchi hisoblanadi. Tasavvur qiling biologiya mutaxassisligi bo'yicha tabiiy fan uslubchisi kimyoni, geografiyani, fizikani qaerdan biladi? Va bu fan o'qituvchilariga qanday metodik yordam bera oladi? Metodik yordam berishi uchun nafaqat metodikani bilishi balki o'sha fanlarni ham chuqquroq bilishi kerak aslida. Aksariyat uslubchilar yosh, tajribasiz, toifasiz

xodimlar bo'lib ular qanday qilib 20-30 yillik pedagogik tajribaga ega bo'lgan oliy toifali o'qituvchilarga metodik yordam bera oladi?

Haftaning bir kuni turdosh fan o'qituvchilari uchun metod kun hisoblanib u kunda o'qituvchilar darsdan ozod etiladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida fan o'qituvchilarining kasbiy mahoratini oshirish, ijodiy ishlashlari va o'z bilimini muntazam boyitib borishlari maqsadida metodik kunlar tashkil etiladi.

2020-2021 o'quv yilida umumiy o'rta ta'lim maktablarida fan o'qituvchilarning metodik kunlari quyidagi tartibda belgilandi:

Dushanba - Aniq fanlar (matematika, informatika va axborot texnologiyalari) o'qituvchilari;

Seshanba - Filologiya fanlari (Ona tili va adabiyot, O'zbek tilvarus tili) o'qituvchilari;

Chorshanba - Tabiiy fanlar (fizika, kimyo, biologiya, geografiya va iqtisodiyot) o'qituvchilari;

Payshanba - Ijtimoiy fanlar (tarix, davlat va huquq asoslari, tarbiya) o'qituvchilari;

Juma - Xorijiy tillar o'qituvchilari;

Shanba - Amaliy fanlar va boshlang'ich ta'lim (tasviriy san'at, chizmachilik, musiqa madaniyati, texnologiya, jismoniy tarbiya, chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik) o'qituvchilari.

Yuqoridagilarni hisobga olib, zamonaviy axborot texnologiyalardan foydalangan holda maktab o'qituvchilarni bilimni doimiy oshirib va ularni monitoring qilib borish imkoniyati mavjud. Bunda onlayn o'quv kurslari kaskad usulida tashkillanib Respublika-viloyat-tuman (shahar)-fan o'qituvchisi ko'rinishida o'qitiladi.

Onlayn ochiq kurslar orqali malaka oshirish tizimida quyidagi komponentlar ishlab chiqilishi kerak:

- fan sohasi bo'yicha mutaxassis (o'qitiladigan fan bo'yicha bilimlarning yangilanishini ta'minlashi kerak);

- o'qituvchi (o'quv strategiyasini ishlab chiqadi va amalga oshiradi, zarur o'quv resurslarini ishlab chiqadi, tinglovchilarning ishtirokini tashkil qiladi va ularning motivatsiyasini qo'llab-quvvatlaydi);

- ijtimoiy xodim (o'rganish uchun ijobiy muhit yaratadi, interaktiv o'zaro aloqani saqlaydi, ziddiyatli vaziyatlarni hal qiladi);

- nazorat qiluvchi organ (individual va guruh yutuqlarini nazorat qiladi, individual va guruh ko'rsatkichlarini va umuman kursni baholaydi);

- ma'mur (boshqaruv funktsiyalarini bajaradi va kursni amalga oshirish qoidalarini belgilaydi, rahbar vazifasini bajaradi);

- axborot texnologiyalari masalalari bo'yicha o'qituvchi (texnologik resurslarga kirishni tashkil qiladi, o'qitish uchun tegishli manbani tanlaydi, o'quv resurslarini ishlab chiqadi va tinglovchilarga taqdim etadi);

- maslahatchi (mashg'ulotlar samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar beradi, tinglovchilarning talablariga javob beradi);

- tadqiqotchi (onlayn ta'lim bo'yicha tadqiqotlar olib boradi va ularning natijalarini umumlashtiradi).

Umumta'lim maktablar uchun onlayn o'quv kurslari onlayn ochiq kurslar yordamida xafta bir kun bo'ladigan metodik kunlarini hisobidan tashkillanib, ishdan ajralmagan xolda amalga oshiriladi.

Onlayn ta'lim bilan shug'ullanadigan tinglovchilar dars o'tadigan o'qituvchi bilan muloqot qilish qobiliyati, o'zlarini va ularning ko'nikmalarini baholash va doimiy o'qish bilan shug'ullanishlarini nazorat qilishlari kerak.

Onlayn o'quv kursi davomida o'qituvchi yordamchi rolini o'ynaydi, kurs mazmuni masalalari bilan cheklanib qolmasdan, balki tinglovchilarni o'zaro munosabatlarni faol ravishda rag'batlantiradi. Qo'shma ta'limni rivojlantirish, o'quvchilar o'rtasida hamkorlik va o'zaro yordamni rivojlantirish kabi vakolatlar muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi faol o'qitish usullarini yaxshi bilishi va o'quvchilarga onlayn tarzda o'z uslublarini shakllantirishda, onlayn o'quv ochiq kurslarsi imkoniyatlarini va kerakli dasturiy ta'minotni o'zlashtirishida, elektron aloqa qiyinchiliklari va to'siqlarini yengishga yordam berishi kerak. Onlayn kursni

samarali boshqarish uchun o'qituvchilar tinglovchilarni kursni o'zlashtirishlarini rag'batlantirish, intizom va ko'nikmalarni rivojlantirish, topshiriqlarni bajarish muddatlariga rioya qilish, tinglovchilar ishini o'z vaqtida baholash va tezkor qayta aloqa qilish vositalarini qo'llashlari kerak.

Onlayn o'quv kursni amalga oshirish jarayonida o'qituvchi tinglovchilarning o'quv vazifalariga e'tiborini qaratishlari, ularda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishlari, yutuq va kamchiliklarni qayd etishi hamda o'quvchilarni onlayn dars maydonchasida o'z tajribalari bilan o'rtoqlashishga undashi kerak. An'anaviy o'qitishda unchalik muhim bo'lmagan vakolatlar guruhi ham talabga javob beradi: forumdagi munozaralarni moderator qilish va munozara noto'g'ri yo'nalishda bo'lgan holatlarga majburiy aralashish, tinglovchilar ishtirok etmaslik yoki buzg'unchi xatti-harakatlarida ular bilan aloqa o'rnatish. Nazorat paytida shaxsiy identifikatsiyalash protseduralari bilan tanishish va maxfiylik talablariga rioya qilish ham asosiy vakolatlar hisoblanadi.

Onlayn o'quv kursni tegishli bo'limi tugatgandan so'ng, o'qituvchidan tinglovchilarni, kursni umuman baholashi va shuningdek, tinglovchilar erishgan natijalar asosida ularning faoliyatini baholashi talab qilinadi. Ushbu bosqich kurs natijalari va yakuniy test sinovlari baliga qarab baxolanadi.

Ko'plab mualliflar onlayn ta'limda ishtirok etadigan o'qituvchilar uchun maxsus ta'limning ahamiyati haqida yozgan. Shu bilan birga, bunday mashg'ulotlar har tomonlama va doimiy bo'lishi kerakligi ta'kidlanadi. Onlayn o'qitish eng yaxshi format sifatida tavsiya etiladi. O'qituvchilar tajribali dastur foydalanuvchilari bo'lishi kerak, onlayn kursni boshqarishi va veb-manbalarni birlashtirishi kerak. Onlayn ta'limni samarali olib borish uchun o'qituvchilar pedagogika, texnologiya va intizom bo'yicha bilimlarni bog'lashdagi qiyinchiliklarni bilishlari kerak. Bunday kurslar informatika va elektron ta'lim masalalarini ham qamrab olishi kerak. Ularning mazmuni foydalaniladigan o'quv maydonchalari xususiyatlarini o'rganishni, yuqori sifatli onlayn o'rganish mezonlarini tahlil qilishni, xabarlarini, e'lonlarni va sharhlarni nashr etish ko'nikmalarini, internet orqali tinglovchilar bilan fikr-mulohazalarni bildirishni,

munoazaralar va forumlarni o'tkazishni, tinglovchilarning ishlarini baholashni, tinglovchilarni onlayn ravishda faol ishtirok etishga da'vat etishni o'z ichiga olishi kerak. - o'qitish, kechikayotgan tinglovchilarga ta'sir o'tkazish usullari, interaktiv stsensariylarni yaratish va amalga oshirish va onlayn foydalanuvchilar duch kelishi mumkin bo'lgan muammolarni hal qilishda vakolat. Tinglovchilarni o'qitishni ta'lim muassasasida onlayn o'qitish uchun ishlatiladigan o'quv ochiq kurslarsida o'tkazish taklif etiladi.

Onlayn o'quv kurslarida o'qitishga o'tish xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularni malakasini oshirish hududiy markazlarida o'qituvchilar faoliyatining yangi shakllarini joriy etish zaruriyati oldiga qo'yadi, ular orasida ustozlar nazorati, onlayn o'quv kurslarning bajarilishini nazorat qilish va yillik monitoringlarni yaratish kerakligidir. Onlayn muhitda o'z faoliyatini boshlagan o'qituvchilarga ustoz tayinlash tavsiya etiladi. Ushbu lavozimda, onlayn o'qitish tajribasiga ega bo'lgan va nazorat qilinadigan to'g'ridan-to'g'ri rahbar bo'lmagan hamkasblar harakat qilishlari mumkin. Ideal holda, ustoz bir xil intizomni o'qitishi yoki hech bo'lmaganda bir xil ixtisosga ega bo'lishi kerak. Uning vazifalariga, amalga oshirilishidan oldin ishlab chiqilayotgan onlayn kurslar bilan tanishish, doimiy ravishda maslahat berish, nazorat qilinadigan o'qituvchining munozara forumini olib borishi, o'quvchilar bilan fikr-mulohazalari va ularning natijalarini qanday baholashini kuzatish kiradi. Shuningdek, nazorat ostida bo'lgan trenerlarga o'z ustozlaridan onlayn kurslarga kirish imkoniyatini berish yaxshi tajriba hisoblanadi.

Onlayn o'quv kurslarning amalga oshirilishini nazorat qilish jarayonida o'qituvchining onlayn kurs saytida bo'lishining chastotasi va davomiyligi, birinchi navbatda, munozarali forumda, elektron pochta yoki telegramdagi maxsus guruhlari orqali so'rovlarga javob berish vaqti va bajarilgan topshiriqlarni tekshirish muddati kabi parametrlar kuzatiladi. Onlayn ta'lim tezkor javoblar va qisqa izohlar yordamida tinglovchilarning bilim jarayonini faollashtirish qobiliyatini talab qiladi. Chet el universitetlarida, onlayn kurslar o'qituvchisi lavozimiga nomzodlarni tanlashda, talabnoma beruvchidan, masalan, tinglovchilar

munozarasi forumining postlariga sharh berishni soʻrashadi. Oʻqituvchilarning elektron pochta xabarlariga va maksimal javob vaqtini tartibga soluvchi qoidalar kiritilmoqda forumda munozaralarni moderatorlik qilish chastotasi masofaviy oʻqitish ochiq kurslarining imkoniyatlari har qanday kerakli davr uchun bunday hisobotlarni tayyorlashga imkon beradi va taʼlim muassasalarida boshqaruv tuzilmalari, odatda, ularni har hafta kuzatib boradi. Taʼkidlangan miqdoriy koʻrsatkichlardan tashqari, oʻqituvchining munozarali forumni boshqarish, oʻquvchilar bilan elektron pochta orqali muloqot qilish, ularning ishlariga sharhlar yozish va oʻzaro aloqaning boshqa shakllarini amalga oshirishdagi faoliyatining mazmun xususiyatlari kabi sifat koʻrsatkichlari ham tahlil qilinadi.

Onlayn ochiq kurslar orqali kurs tinglovchilarning muvaffaqiyati baholanadigan yettita parametr aniqlangan:

- 1) bilim va kurs mazmunini yaratish;
- 2) onlayn kursni ishlab chiqish va tuzilishi;
- 3) tinglovchilarning bilimlari;
- 4) oʻqituvchi va tinglovchilar oʻrtasidagi munosabatlarni mustahkamlash;
- 5) tinglovchilar bilimini boshqarish;
- 6) onlayn kurslarni baholash;
- 7) oʻqituvchining mavjudligini taʼminlash.

Chet el universitetlari va kollejlarda oʻqituvchilar uchun elektron kompetentsiya sohasida doimiy taʼlim dasturlari mavjud. Masalan, Syurix elektron taʼlim sertifikatida dasturi uchta tarkibiy qismni oʻz ichiga oladi:

1. Akademik dastur boʻyicha maxsus oʻquv kurslaridan oʻtish;
2. Hamkasblar bilan onlayn forumdagi kurslarni aks ettirish;
3. Onlayn taʼlimda qatnashish tajribamizni aks ettiruvchi hisobot yozish.

Oʻqituvchilar quyidagi kurslardan birini tanlashlari mumkin:

- elektron taʼlim asoslari;
- oʻquv rejasi loyihasi;
- taʼlimning psixologik jihatlarini;
- elektron taʼlim stsenariylarida onlayn muloqot;

- elektron ta'limni baholash;
- rasmiy va norasmiy baholash;
- ommaviy axborot vositalarini ishlab chiqarish;
- matnni formatlash;
- foydalanish uchun qulaylik;
- elektron ta'lim uchun loyihalarni boshqarish;
- hamkorlikda elektron ta'lim;
- virtual sinflar.

Bundan tashqari, ishtirokchilar bir-birlari bilan onlayn forumda tanlangan kurslarni tugatish tajribalari, oliy o'quv yurtlarida onlayn ta'limning ijobiy va salbiy tomonlarini muhokama qilishlari mumkin. Dasturni yakunlash natijalari to'g'risidagi hisobotda individual kontseptsiya bo'yicha o'z tajribalarini o'z-o'zini tahlil qilish va ularning kurslariga onlayn ta'limni kiritish kerak. Natijalar mutaxassislar tomonidan tahlil qilinadi.

Umumta'lim maktab o'qituvchilarini ishdan ajralmagan holda malakalarini onlayn o'quv kurslari yordamida oshirishda elektron ta'limni loyihalashtirishni quyidagi bosqichlarga bo'lib olish kerak:

Birinchii bosqich o'quvchilarga onlayn kurs yaratish jarayoni to'g'risida tushuncha beradi, elektron ta'lim tushunchalarini o'rganadi va maktabda onlayn ta'limni qo'llab-quvvatlash jarayonini tahlil qiladi.

Ikkinchi bosqichda - tahlil bosqichida - tinglovchilarning xususiyatlari, onlayn rejimida o'qish imkoniyatlari ularda zamonaviy axborot texnologiyalari (kompyuter, planshet, smartfon) ni yetariligi, amaliy cheklovlar o'rganiladi, o'quv maqsadlari shakllantiriladi va o'qitish usullari va multimediya tanlovi amalga oshiriladi.

Uchinchi bosqichda dizayn bosqichi, onlayn kurs loyihasi uchun dizayn va asosiy yechimlar ishlab chiqiladi, mavzu mazmuni tanlanadi, menyu tarkibi, navigatsiya va darsning interfeysi ishlab chiqiladi. Harakatlar o'quvchilar e'tiborini jalb qilish va ularni yangi ko'nikmalarni o'zlashtirishga undash uchun mo'ljallangan. Matn, ovozi, fayllar, video kabi o'quv vazifalariga mos keladigan

multimedia elementlari tanlanadi. Vizual dizayn asoslari bilan tanishish, grafik va shriftlarni tanlash amalga oshiriladi.

To'rtinchi bosqichda onlayn kursning stsenariysi, shu jumladan hammasi yaratiladi ekrandagi matnlar, ko'rsatmalar, tushuntirishlar, savollar va yordam. Kirish maqsadlar, vaqt jadvallari, talabalar va tinglovchilarning motivatsiyasini o'z ichiga olgan holda tuzilgan. Axborot va interaktiv sahifalar muvozanatini ta'minlash vazifasi hal qilinadi, foydalaniladigan savollarning turlari aniqlanadi (ko'p tanlov, to'g'ri-yolg'on, mos kelish, ketma-ketlik va hk). Tasvirlar, animatsiyalar, videolar va dasturlash bo'yicha ko'rsatmalarni tavsiflaydi. Ovozli ijro uchun skriptlar tuzilgan va navigatsiya ko'rsatmalari yozilgan. Tinglovchilarning o'zini sinab ko'rishlari uchun interaktiv mashg'ulotlar kiritilgan. Baholash jarayoni tafsilotlari ishlab chiqilgan va uning onlayn yoki oflayn formatida qaror qabul qilingan.

Beshinchi bosqich - rivojlanish bosqichi - rivojlanish vositalari bilan tanishish, stsenariyni ishlatilgan ishlab chiqish vositasiga o'tkazish va navigatsiya panelini tanlash, multimedia elementlarini izlash yoki yaratish va intellektual mulk huquqlari masalalarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Tayyor loyiha onlayn o'quvni boshqarish tizimida yoki boshqa kanallar orqali nashr etiladi va uning alfa va beta-sinovlari tashkil etiladi.

Oltinchi - yakuniy bosqichda, amalga oshirish bosqichida hisobga olish maqsadga muvofiq bo'lgan omillar tahlil qilinadi, masalan, tinglovchilarni ro'yxatdan o'tkazish, texnik va tarkibni qo'llab-quvvatlash, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan to'siqlar, yutuqlarning monitoringi va boshqalar.

ONLAYN OCHIQ KURSLARNING MOHIYATI VA TASNIFI

Hozirgi kunda ta'lim sohasiga, ayniqsa malaka oshirish tizimiga onlayn o'quv kurslarini faol joriy etishning ayni vaqti kelganini inobatga olgan holda, onlayn o'quv kurslar to'g'risida quyida fikrlarni yuritib o'tamiz.

Aralashtirilgan ta'limni tashkil qilishning ko'plab shakllari norasmiy ta'limning bir qismi va qat'iy institutsional xususiyatga ega emasligiga qaramay, ommaviy onlayn kurslar (bundan buyon matnda OOK deb yuritiladi) kabi shakllar juda mashhur bo'lib, jadal rivojlanib, tobora ko'payib borayotgan auditoriyani qamrab oladi va zamonaviy pedagogik tushunchalar ularning asosida qo'llaniladi.

Birinchi marta ommaviy onlayn kurs (OOK) yoki masofaviy ommaviy onlayn kurs (MOOK) Kanadalik o'qituvchi Deyv Korme tomonidan Kanadadagi Edvard Aylend Universitetidan, Kanadada 2008 yilda kiritilgan. U CCK08 nomi bilan ham tanilgan "Konnektivizm va bog'lovchi bilimlar" kursini o'qitgan. Bunday vaziyatda OOK tushunchasi 25 nafar tinglovchi rasmiy ravishda o'qitilganligi va kurs uchun pul to'laganligi bilan bog'liq edi, ammo o'qituvchilar kursga hamma uchun bepul asosda ulanish imkoniyatini yaratdilar. Bunday tinglovchilar soni 2200 ga yaqin edi.

O'sha paytda ommaviy onlayn kurslar shunchaki ekzotik narsa bo'lib, chunki oliy o'quv yurtlari tarkibida ta'lim resurslari tizimini shakllantirishga umumiy yondashuv mavjud edi. Eng ommabop va keng tarqalgan ommaviy onlayn kurslar 2012 yilda butun dunyodagi yirik universitetlar ularni yaratish, to'ldirish, ishlash va rivojlantirish jarayonida qatnashganida allaqachon erishishgan. Ushbu jarayon muntazam bo'lib, aniq moliyalashtirish va tashkil etish modeliga ega bo'ldi.

2015 yilga kelib, ommaviy onlayn kurslar orqali masofaviy o'qitishni tashkil qilish shaklida aralash ta'lim texnologiyasi norasmiy ta'lim sohasida dunyo miqyosidagi amaliyotni egalladi va ko'plab mutaxassislar, tadqiqotchilar, o'qituvchilar va olimlarning fikriga ko'ra ta'limni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari qatoriga kirdi.

OOK nima ekanligini tushunishingiz uchun siz ular asosida yotadigan asosiy printsiplarga e'tibor qaratishingiz kerak. YuNESKO ekspertlari «... ommaviy onlayn kurslar masofaviy ta'limda yangi imkoniyatlar ochdi», deb hisoblashadi. OOK kontseptsiyasi yangi ta'lim nazariyasining asosiy printsiplariga asoslanadi - konnektivizm: turli xil yondashuvlar, ta'limni tarmoqni shakllantirish va qaror qabul qilish jarayoni sifatida o'rganiladi. Yagona shaklda MOOKlar elektron kurslar (o'quv-uslubiy majmualar), shu jumladan subtitrlar bilan video ma'ruzalar, ma'ruza matnlari, uyga vazifalar, testlar va yakuniy imtihonlarni o'z ichiga oladi. Kurslar muallifi yetakchi universitetlarning professorlari hisoblanadi. OOK o'qituvchilar va o'quvchilarning o'zaro faol ishtiroki ta'siriga tayanadi. MOOKning muhim xususiyatlaridan biri shundaki, har bir tinglovchida shaxsiy o'quv muhiti mavjud. Turli MOOKlarga ro'yxatdan o'tgan tinglovchilar soni bir necha yuzdan o'nlab va yuz minglabgacha o'zgarib turadi. MOOK kursini o'rganib chiqib, rasmiy sertifikat va diplomlar olishi mumkin.

Avval MOOK qisqartmasining kengroq tavsiflab ochish kerak.

Birinchi "M" harfi masofaviy, birinchi navbatda kursdagi tinglovchilar soni kabi parametrlarni tavsiflaydi. Bundan tashqari, habarning muallifi ommaviy belgi 100 kishidan boshlanishini va maksimal satr 100000 va undan yuqori ekanligini ko'rsatadi. Bu yerda hech qanday noaniqlik yo'q, chunki masofaviy yoki onlayn o'qitish tinglovchilar auditoriyasini sezilarli darajada qamrab olishi aniq, shuning uchun kurs ommaviy foydalanuvchi uchun mo'ljallangan, aniqrog'i, ko'plab tinglovchilar bo'ladi.

Qisqartmaning ikkinchi harfi "O", ya'ni "ochiq" degan ma'noni anglatadi. Kursga bepul ro'yxatdan o'tish, kurs uchun ro'yxatdan o'tganlarning barchasi cheklovlarisiz bepul tarkib, parametrlaridan biri sifatida bepul, ikkala usul ham mavjud, va ta'lim natijalariga erishish uchun. Qisqartmada "ochiq" so'zi bepul dasturiy ta'minot kontseptsiyasi printsiplarini yoki unga litsenziyani amalga oshirish, shuningdek, tegishli biznes modelini amalga oshirish rolini o'ynaydi. Ushbu biznes modelni "Freemium" deb atash mumkin. Kursdan foydalanuvchilar ko'proq funksiyalar yoki xizmatlarni olish uchun ularga qo'shimcha ravishda haq

to'lashi kerak bo'ladi. Bundan tashqari, bu yerda hisoblash mahsulotning bepul versiyasi juda mashhurligi yoki barqaror standart funktsiyalar to'plamiga ega ekanligi va qo'shimchalar faqat uni yaxshilaydi hamda uning funktsional darajasini oshiradi.

Uchinchi harf, "O" (on line "chiziqda") sifatida tushuniladi. Bu OOKni amalga oshirishning muhim xususiyatlaridan biridir, chunki uni tashkil etishning texnik xususiyatlarini ochib beradi: kurs internet orqali translyatsiya qilinadi, bu o'quv jarayonining barcha ishtirokchilari bilan tarmoqning o'zaro ta'sirini o'tkazish va foydalanuvchiga qulay bo'lgan har qanday joyda tarkibni tarqatish va u uchun qulay bo'lgan vaqtni hisobga olgan holda tarqatish imkonini beradi. Shu bilan birga, bu sizga mahalliy darajada OOKni texnik jihatdan kuzatib borish va boshqarish, kursning o'zi va uni boshqarish tizimining qulay tuzilishini barpo etish imkonini beradi.

To'rtinchi harf "kurs" degan ma'noni anglatuvchi "K" harfidir. Bu qisqartirishdagi eng muhim narsa, chunki u ma'lum bir kurs mualliflari tomonidan qo'llaniladigan pedagogik metodologiya yoki kontseptsiyaning o'ziga xos xususiyatlarini ochib beradi. Bu yerda ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan ba'zi bir kurs parametrlari:

- har xil baholash usullari va teskari aloqa tizimlaridan foydalanish qobiliyati;
- ta'lim (kurs doirasida) jamoasini yaratish;
- kursda o'qituvchi va murabbiyning turli xil rollari;
- tinglovchining reytingini shakllantirishga qaratilgan turli xil gamifikatsiya elementlaridan foydalanish qobiliyati (nishonlar, mukofotlar va boshqalar);
- rasmiy ta'lim doirasida yoki aniq ta'lim tashkilotlari doirasida kreditlar va kreditlar tizimiga qo'shilish imkoniyati;
- kursni o'tish vaqtini va usulini moslashuvchan ravishda sozlash yoki tanlash qobiliyati;
- o'qituvchining ishtirokisiz kursni mustaqil ravishda bajarish qobiliyati.

Agar siz yuqoridagi barcha parametrlar va belgilarni to'plashangiz, zamonaviy ommaviy onlayn kurs nima ekanligini umumiy tushunchaga kelishingiz mumkin.

MOOK - bu zamonaviy pedagogik kontseptsiyalar va texnologiyalar asosida qurilgan, massiv, osonlikcha kengaytiriladigan xususiyatga ega, asosan bepul (lekin mumkin bo'lgan qo'shimcha pullik funktsiya yoki funktsionallikka olib keladi) va internetda yoki zamonaviy tarmoq axborot texnologiyalaridan foydalangan holda amalga oshiriladi. Shu bilan birga, uning o'zi norasmiy ta'limning yangi shakllari va usullarini tatbiq etib, aralash ta'limning zamonaviy texnologiyasiga aylanmoqda.

OOKlar doirasini tavsiflash uchun ularning bugungi kunda eng keng tarqalgan tasniflari va tipologiyalariga bir nechta yondashuvlarni beramiz. Ushbu yondashuvlar bugungi kunda amalda qo'llaniladigan muayyan kursning o'ziga xos xususiyatlarini aniq ochib beradi.

Ushbu tipologiyaga ko'ra, Donald Klarkning fikriga ko'ra, barcha turlar bir-birini inkor etmaydi, aksincha, masalan, o'zgaruvchan OOK sinxron va asinxron bo'lishi mumkin. Ushbu tasnif munozarali hisoblanadi.

Masalan, Donald Klarkning fikriga ko'ra, OOK konnektivisti ta'lim jarayonining ishtirokchilari tomonidan ishlab chiqarilgan va efigra uzatiladigan bilimlarni yig'ish va almashish uchun muhim ahamiyatga ega va ishonchli va qat'iy bilimlardan iborat darsning o'zi uchun kursni ko'rmaslikdir. Ulanish kurslari chiziqli yo'lga emas, balki o'zlarining traektoriyasini yaratishga moyildir.

Amit Chauhan (Florida shtati universiteti, AQSh) tomonidan OOK modellarining instrumental taksonomiyasi. U zamonaviy texnologiyalar sohasida, shu jumladan pedagogik sohada ham, dasturlarini amalga oshirish orqali ta'lim natijalarini baholash tizimi sohasida rivojlangan tendentsiyalarga asoslangan.

Olim OOKning har bir turini, parametrlarni hisobga olgan holda qisqacha tavsiflaydi. Xususan, u o'z tadqiqotlarida OOKning bunday turini «qisqa onlayn kurs» sifatida keltiradi. Uning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, tinglovchilar shaharchasida o'qish uchun pul to'laydigan 15-20 nafar tinglovchidan tashqari, ro'yxatdan o'tmagan tinglovchilarning oz sonli qismi ham pullik asosda bunday kursda o'qishi mumkin.

Shuningdek, Amit Chauhan OOKlar orqali o'rganish jarayonida olingan ta'lim natijalari darajasini va ularni baholashni oshiradigan bir qancha zamonaviy vositalar va texnologiyalarni tahlil qildi. Bu yerda eng asosiylari:

- ✓ ta'lim muassasasini baholash uchun dasturiy ta'minotdan foydalangan holda o'rganish analitikasi;
- ✓ o'quv jarayonida tarmoq texnologiyalaridan foydalanish;
- ✓ kontentni mobil aloqa orqali etkazib berishni qurish va tashkil etish, mobil ta'limni tashkil etish;
- ✓ o'rganishni rag'batlantirish usuli sifatida reyting va mukofotlash shaklida gamifikatsiya elementlaridan foydalanish;
- ✓ zamonaviy sinovlar nazariyasiga asoslangan moslashtirilgan baholash tizimini tashkil etish (Ob'ektlarga javob berish nazariyasi);
- ✓ ikkita dasturiy ta'minot yechimi orqali avtomatlashtirilgan skrolama tizimi, ya'ni insholarni avtomatlashtirilgan skrolash tizimi va maxsus baholash;
- ✓ o'quvchilarning ustuvor ta'lim ehtiyojlarini aniqlash vositalari.

Amit Chauxan tomonidan aniqlangan ushbu barcha vositalar va texnologiyalar ommaviy onlayn kurslarning asosan oliy o'quv yurtlarida va asosan insonparvarlik bilimlari sohasida qo'llanilishini hukm qilish imkonini beradi.

Tahlillarga asoslanib, xulosaga kelish mumkinki, amaliy baholash tizimi, uni avtomatlashtirish yoki amalga oshirish jarayoni OOKlarda o'qitishning yakuniy qismi emas, balki u nafaqat tinglovchining o'rganilayotgan kursdan qoniqish darajasining muhim ko'rsatkichi, shuningdek, darsning o'zi sifat ko'rsatkichi bo'lishiga imkon beradi.

Onlayn ta'lim zamonaviy pedagogik texnologiyalar va ta'lim yangiliklari orasida kuchli tendentsiyadir. Onlayn ta'lim jamiyatda talabga ega, ta'lim tashkilotlari tomonidan faol ravishda targ'ib qilinadi.

Zamonaviy texnologiyalarga asoslangan o'quv jarayonini takomillashtirish uchun o'quv manbai va universitetning ta'lim tizimining mustaqil elementi sifatida onlayn kurslarni o'rganishning dolzarbligi, Malaka oshirish tizimining davlat

ta'lim standartida va boshqa me'yoriy hujjatlarda e'lon qilingan yangi ijtimoiy shakllanish talablarini aks ettiruvchi ta'limning kompetentsiya paradigmasiga o'tish bilan bog'liq. Onlayn kurslar o'quvchining individual ta'lim traektoriyasini va qo'shimcha kasbiy tayyorgarligini yaratish, uning o'zini o'zi tashkil etish va o'zini o'zi tarbiyalash qobiliyatini shakllantirish muammolarini hal qilishga imkon beradi - bu hayotiy ta'lim kontseptsiyasini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan asosiy vakolatdir.

Ushbu pedagogik atamaning mohiyati va mazmuni haqida umumiy tushuncha yo'qligi sababli "onlayn kurs" tushunchasini aniqlashtirish kerak. Zamonaviy ilmiy va pedagogik nasrda "masofa" va "elektron" ta'riflari sinonim sifatida onlayn kurslarni belgilash va tavsiflashda ishlatiladi, bu noto'g'ri. Masofadan ishlab chiqarilgan yoki masofadan turib ishlaydigan va elektron - raqamli shaklda mavjud (masalan, elektron kitob) yoki tarmoq texnologiyalari (masalan, elektron pochta yoki elektron biznes) yordamida amalga oshiriladi. Elektron ta'lim deganda ma'lumotlar bazalarida joylashgan va ta'lim dasturlarini amalga oshirishda foydalaniladigan ma'lumotlardan foydalangan holda ta'lim faoliyatini tashkil etish tushuniladi. Axborot texnologiyalari, texnik vositalar, shuningdek, axborot va telekommunikatsiyalarni qayta ishlashni ta'minlash ko'rsatilgan ma'lumotlarning aloqa liniyalari orqali uzatilishini, tinglovchilar va o'qituvchilar tarkibining o'zaro aloqasini ta'minlaydigan tarmoqdir. Masofadan o'qitish texnologiyalari deganda asosan o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida bilvosita (masofada) o'zaro aloqada bo'lgan axborot va telekommunikatsiya tarmoqlaridan foydalangan holda amalga oshiriladigan ta'lim texnologiyalari tushuniladi. Pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish asosida biz quyidagi ta'rifni shakllantiramiz: masofaviy o'qitish deganda o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida axborot uzatish va bilvosita sinxron yoki asinxron o'zaro ta'sir o'tkazish uchun axborot-telekommunikatsiya infratuzilmasidan foydalanishni o'z ichiga olgan masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda ta'lim faoliyatini tashkil etish tushuniladi. Shunday qilib, "masofadan o'qitish" tushunchasi "elektron ta'lim" tushunchasidan kengroq bo'lib, uni masofaviy ta'lim turi deb tasniflash mumkin. Onlayn kurs har

doim kengroq toifadagi elektron ta'lim va masofadan o'qitishning bir shakli hisoblanadi, ammo har bir masofaviy yoki elektron o'quv kursi onlayn dars degani emas.

Onlayn kurslar, shuningdek, o'qitish shakli yoki turi sifatida belgilanadi. O'qitish shakli - bu o'qituvchi va tinglovchilar o'rtasida, shuningdek tinglovchilarning o'zlari bilan (kunduzgi, sirtqi, masofaviy, guruh, frontal, juftlik, jamoaviy, individual va boshqalar) kommunikativ o'zaro munosabatlar turi bilan tavsiflangan ta'lim jarayonini yoki uning individual aloqasini tashkil etish usuli. Trening turi - maxsus o'qitish usullaridan foydalanish bilan bog'liq bo'lgan mashg'ulotning o'ziga xos xususiyati (an'anaviy, noaniq) raqs, rivojlanish mashqlari va boshqalar). Onlayn kurs ma'lum bir tarzda tashkil etilgan ta'lim jarayoni sifatida na ta'lim shakli, na turi, balki masofaviy yoki elektron ta'limning turi yoki xilma-xilligi (umumiy xususiyatlar bilan birlashtirilgan misollar guruhi) sifatida tavsiflanishi mumkin.

Ba'zi mualliflar onlayn darslarni elektron o'quv materiallari deb belgilaydilar, bu kursni o'quv jarayonida foydalanishdan tashqarida ko'rib chiqishda asoslanadi. Har qanday o'quv-uslubiy majmua singari, onlayn kursda ham o'quv maqsadlarini aks ettiruvchi va foydalaniladigan tashkiliy shakllarni tavsiflovchi dastur va uslubiy tavsiyalar, darsning nazariy mazmunini ochib beradigan va tinglovchilarga taqdim etilgan ko'nikma va malakalarni shakllantirishga imkon beradigan hamda to'liq jihozlangan materiallar to'plami mavjud. Onlayn kurs ishga tushirilgandan so'ng, barcha funktsiyalarni o'zida mujassam etgan va ishlaydigan pedagogik tizimning barcha xususiyatlarini o'z ichiga olgan elektron o'quv materialidir. Yuqorida aytib o'tilganlarni umumlashtirib, biz onlayn kursni elektron ta'limning bir turi, ya'ni pedagogik tamoyillarga asoslangan uyushtirilgan maqsadga muvofiq o'quv jarayoni, zamonaviy axborot (shu jumladan, axborot-kommunikatsiya) texnologiyalarining texnik vositalari asosida amalga oshiriladi va mantiqiy, tizimli ravishda yakunlangan o'quv bo'limi bo'lib, metodik ravishda o'qitish va boshqarishning noyob tizimlashtirilgan elektron vositalari to'plami bilan ta'minlanadi.

Onlayn kurslarning alohida hodisasi bu ommaviy onlayn kurslar (OOK) bo'lib, ularning ta'lim tizimiga qo'shilishi ta'lim va matbuotda qizg'in munozaralarga sabab bo'ldi. OOKlarga e'tiborni kuchayishi ularni to'liq va har tomonlama o'rganmaganligi sababli, tasniflarni terminologik talqin qilish va tuzishda ilmiy aberratsiya holatlarini keltirib chiqardi, «onlayn kurs» va «ommaviy onlayn kurs» tushunchalarini ularning to'liq identifikatsiyasigacha yemirilishiga olib keldi. OOK – bu ochiq onlayn kurs bo'lib, uning o'ziga xos xususiyati o'quvchilar uchun rejalashtirilgan (e'lon qilingan) natijalarga erishish hamda ularni baholash uchun yetarli miqdordagi o'quv va nazorat-o'lchov materiallariga kirishdir (cheklovlersiz). OOK rivojlanish tendentsiyalari S.L. Timkin, shuni ko'rsatadiki, ommaviy onlayn kurslar «tobora moliyaviy va tashkiliy xususiyatlarga yaqinlashmoqda. An'anaviy masofaviy o'qitish kurslarida ta'lim xizmatlari bozori tomonidan rivojlanishi va o'zlashtirilishi natijasida ular aslida ommaviy bo'lishni to'xtatadilar va boshqa toifadagi onlayn kurslarni shakllantiradilar yoki to'ldiradilar.

Quyida keltirilgan tasnif quyidagi oltita mezonni ajratib ko'rsatish asosida ishlab chiqilgan:

- ☐ qurilish printsipi;
- ☐ tinglovchilarning o'zaro aloqasi;
- ☐ mashg'ulot davomiyligi;
- ☐ mashg'ulotni tashkil etish;
- ☐ mashg'ulot maqsadi;
- ☐ kursga kirish.

Ushbu mezonlar onlayn kurslarning turlari ko'rsatilgan kurs toifalarini belgilab berdi.

Tasniflash quyidagi asoslarga ko'ra amalga oshirilmadi:

- ishlab chiqarish texnologiyasi (professional va havaskor onlayn kurslar),
- provayder (ta'lim va boshqa tashkilot, xususiy shaxs),
- kontingentning hajmi,
- o'qituvchilar soni va ish bilan ta'minlash turi,

- o'qituvchilar va tinglovchilarning o'zaro munosabatlari,
- mashg'ulotlar turi (nazariy va amaliy kurslar),
- o'qitish mazmuni (mutaxassislik; o'quv intizomining to'liq kursi; fanning alohida mavzusi o'rganiladigan bitta bo'lim yoki modulni o'z ichiga olgan mikrokurs; nanokurs),
- tuzilma (alohida monokurs; faqat ixtisoslashuv portfelida mavjud bo'lgan dars; alohida va oldingi va keyingi kurslarda o'qish uchun mo'ljallangan kurs kurslar, shu jumladan mutaxassislik).

Onlayn kursning tasnifga mansubligini aniqlashda uning har bir xarakteristikasi (mezoni)ga qarab turini aniqlash mumkin. Kursning barcha xususiyatlarini tahlil qilganda, ularning har biri oltita mezonlardan biri bilan bog'liq bo'lgan oltita tipologik xususiyatlar bilan tavsiflanadi.

Qurilish printsipligiga ko'ra, kunduzgi ta'limning pedagogik yondashuvlari asosida tashkil etilgan kurslar va yangi pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etilgan kurslar mavjud.

Transfer onlayn kurslar - bu elektron ta'lim muhitiga o'tkazilgan, oflayn kursning onlayn analogi bo'lgan texnologiyaga asoslangan, kunduzgi kurs. Ushbu kurslarni transformatsion deb atash noto'g'ri, chunki uni elektron o'quv muhitiga o'tkazish jarayonida amalga oshiriladigan kursning o'zgarishi shu yerda tugaydi. Adaptiv onlayn kurslar shu ma'noda o'zgarib bormoqda. Ushbu turdagi onlayn kurslarni tavsiflashda asosiy ahamiyatga o'zgartirish (shaklning o'zgarishi) emas, balki amaliy ravishda shaklni o'zgartirmasdan kursni o'tkazish (ko'chirish) kiradi: ma'ruza video ma'ruza bilan almashtiriladi, konspekt matnli hujjat bilan almashtiriladi va sinf nazorati onlayn test bilan almashtiriladi. Ushbu turdagi darslarga an'anaviy darslar va vazifalar yondashuviga asoslangan kurslar (Vazifalarga asoslangan onlayn kurs) kiradi. An'anaviy kurslar - bu har biri ma'ruza va test materiallari, amaliyot yoki loyiha topshirig'ini o'z ichiga olgan modullar ketma-ketligi. Mashg'ulotning maqsadi, shakllari, usullari, vositalari va mazmuni o'qituvchi tomonidan belgilanadi. O'quv jarayoni kunduzgi bo'limga iloji boricha yaqinroq: tinglovchilar taqvimiy va tematik dars rejasi bilan

ta'minlanadi, unga muvofiq mashg'ulotlar yakuniy test sinovlari bilan yakunlanadi. Kurslarda, vazifaviy yondashuvga asoslanib, bilim faoliyatini boshqarish o'quv vazifalari orqali amalga oshiriladi, uning mustaqil yechimi tinglovchilar tomonidan faol izlash va tahlil ishlari va materialni mustaqil o'rganishni o'z ichiga oladi.

Onlayn kurslar malaka oshirish tizimida foydalanish uchun yaratilgan va ta'lim tarmog'ini o'rganish texnologiyalari, elektron va interaktiv texnologiyalardan foydalangan holda qurilgan, bu kursning oflayn analogini yaratib bo'lmaydi, chunki bunday o'tkazish uni sezilarli darajada o'zgartirishni talab qiladi. Ushbu turdagi kursni vakolatli deb nomlash noto'g'ri, chunki barcha onlayn kurslar mualliflik huquqining buzilishiga yo'l qo'yimaslik uchun o'qituvchi tomonidan o'qiyotgan kursi uchun maxsus (mualliflik) tarkibiga ega. Ushbu turdagi darslarga, masalan, konnektivistik kurslar, rizomatik, adaptiv va boshqalar kiradi. Internetga ulanish kursi ulanish printsiplari, taqsimlangan bilimlar kontsepsiyasi asosida qurilgan bo'lib, unda o'quv jarayoni tarmoq qurish jarayoni bilan aniqlanadi. Onlayn kurslar rizomatik o'rganish tamoyillari asosida quriladi, bunda kurs tinglovchilarining xususiyatlari va qiziqishlari dars mavzusini, mashg'ulotlarning formatini, o'rganilayotgan materialning ketma-ketligi va hajmini belgilaydi. Adaptiv onlayn kurslar o'quvchilar tomonidan kursni o'zlashtirish bo'yicha ma'lumotlarni dinamik baholash va tahlil qilish asosida tinglovchining ta'lim natijalariga qarab interaktiv kurs o'zgarishini ta'minlaydi.

Tinglovchilarning o'zaro munosabatlar turiga ko'ra, bunday kurslar quyidagilarga ajratiladi:

- tinglovchilarning bir-biri bilan uyushgan aloqasi bo'lmagan kurslar. tinglovchilar bilan muloqotni istisno qiling va kurs forumida buning imkoni borligini ta'minlang, ammo tinglovchilarning o'zaro munosabatlari majburiy emas va kursni o'zlashtirishning bir qismi sifatida rejalashtirilmagan;

- o'quvchilarning kasbiy, yoshi, ijtimoiy yoki geografik printsiipiga muvofiq 10 kishilik o'quv guruhlariga birlashtirilgan guruhli o'zaro ta'sir kurslari;

- uydan, sinfdan yoki ofisdan tashqarida o'qish uchun mobil qurilmalardan ommaviy foydalanish va kurs ishtirokchilarining ijtimoiy aloqalari tamoyiliga asoslangan ijtimoiy onlayn;

- interfaol onlayn kurs, bu o'zaro yo'naltirilgan ta'limni taklif etadi, bu ijtimoiy o'zaro ta'sirga e'tiborni qaratadi, o'quvchilarni qo'llab-quvvatlovchi qo'llab-quvvatlovchi o'quv jamoasida qo'llab-quvvatlaydi, bu yerda tinglovchilar faol muloqot qilishadi, hamkorlik qiladilar, bir-birlarining o'quv yutuqlarini baholaydilar.

Xalq ta'limi tizimida o'qituvchi bilimni doimiy oshirib borishini hisobga oldigan bo'lsak, onlayn malaka oshirish tizimi ayni muddao xisoblanadi. O'qituchi o'z mutaxassislik fanidan tashqari, qo'shimcha o'zi uchun kerakli fanlarni o'zlashtirib borishi muhim ahamiyatga ega. O'sha o'qituvchini onlayn kurslarda qisqa muddatli o'quv kurslarida o'qib tegishli sertifikat va diplom olishi (masalan: AKT savodxonligi, ingliz tili) pedagogik yuklamasiga ijobiy ta'sir o'tkazib, direktor fondidan ustama olishi bilan mukofotlanadi. Qisqa muddatli onlayn kurslar o'z-o'zidan yoki uzoqroq kursning modulli komponentlari sifatida ishlatilishi mumkin. Onlayn kurslar ixtisoslashuvlarga birlashtirilishi mumkin, bular bir-biri bilan mazmunan va tematik jihatdan bog'liq bo'lgan, ketma-ket o'rganilgan va ma'lum bir yo'nalishdagi tinglovchilarni kasbiy tayyorlashga qaratilgan bir qator kurslardir.

Treningni o'z vaqtida tashkil etish kursni xarakterlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi

- sinxron, bunda yangi material taqdimoti va va yoki assimilyatsiya nazorati real vaqt rejimida amalga oshiriladi;

- yarim sinxron (sessiya), boshlanishi va tugash sanalari va o'qish davri (o'quv mashg'ulotining davomiyligi) belgilangan, modullarni o'rganish uchun vaqt me'yorlarini belgilaydigan yumshoq muddatlar va sinov topshiriqlariga kirish yopiq bo'lgan muddatlar;

- asinxron (talab bo'yicha - «talab bo'yicha», bepul qatnashish bilan - «o'z-o'zidan»), belgilangan o'qish muddati va kursning boshlanish va tugash kunlari aniqlanmagan.

Maqsadli auditoriya xususiyati va hal qilinadigan muammo bo'yicha onlayn kurslarni tasniflash quyidagi turdagi kurslarni ajratib ko'rsatishga imkon beradi:

■ ta'lim:

- malaka oshirish hududiy markazlari, maktablar, kollejlari yoki universitetlarning o'quv dasturlari fanlari bo'yicha akademik kurslar. Akademik kurslarning mazmuni o'quv muassasalarida o'quvchilarga yo'naltirilgan va tegishli darajalar va o'qitish yo'nalishlari belgilangan. Malaka oshirish kurslar tinglovchilari, universitetlar, kollejlari va texnikumlarning tinglovchilari, shuningdek maktab o'quv dasturini mustaqil ravishda o'zlashtirayotgan yoki imtihonga tayyorgarlik ko'rayotgan maktab o'quvchilari bo'lishi mumkin;

- malaka oshirish, qo'shimcha kasbiy vakolatlarni o'zlashtirish yoki turli sohalaridagi mutaxassislarni qayta tayyorlash uchun mo'ljallangan qo'shimcha ta'lim kurslari. Ular tegishli kasbiy qiziqishlar va ehtiyojlarga ega va tashkilotdagi akademiklarga yaqin bo'lgan tinglovchilar uchun mo'ljallangan. Kursni tugatganligi to'g'risida guvohnoma olish uchun foydalanuvchilar attestatsiya topshiriqlarini bajarishdan tashqari, kasbiy ma'lumot to'g'risidagi hujjatni va ularning shaxsini tasdiqlovchi hujjatni taqdim etishlari mumkin;

■ boshlang'ich tayyorgarlikni talab qilmaydigan va biron bir ta'lim dasturiga kiritilmagan ta'lim:

- o'rta va katta maktab yoshidagi o'quvchilar uchun ma'lum bir kasb yoki faoliyat sohasini namoyish etish uchun mo'ljallangan yoki kasblarning turli guruhlarini ko'rib chiqishni va tinglovchilarni diagnostik tekshirishni birlashtirgan holda ishlab chiqarishga yo'naltirilgan kurslar;

- o'z-o'zini o'qitadigan tinglovchilarga taklif qilinadigan keng auditoriya uchun maxsus (tematik) kurslar. Bunday kurslar materialining taqdimoti kurs muammolari bilan tanishishdan tortib individual darajadagi muammolarni professional darajada chuqur o'rganishga qadar farq qilishi mumkin.

Bundan tashqari, bu yerda nafaqat mutaxassislar, balki barcha manfaatdor shaxslar ham ishtirok etishi mumkin bo'lgan o'quv mashg'ulotlari tashkil etilmagan, balki ilmiy-tadqiqot tadbirlari ommaviy tadqiqot loyihalarini eslatib o'tishimiz kerak. Bunday loyihada qatnashish maktab o'quvchilari va tinglovchilari uchun qiziqarli bo'lishi mumkin, ular uchun u katta ta'lim salohiyatiga ega bo'ladi, mutaxassislar va havaskorlar, olimlar va yangi boshlagan tadqiqotchilar uchun tashkillash mumkin.

Kurs materiallariga kirish turiga ko'ra quyidagilarni ajratish mumkin:

- materiallari tinglovchilariga cheklovlersiz taqdim etiladigan kirish huquqiga ega bo'lgan kurslar;

- kurs mazmuniga kirishni cheklaydigan yoki sertifikat oladigan darslarni qisman ochish. Kurslar qisman, o'tishi bepul va sertifikat olish uchun tegishli profilni shakllantirish to'g'risidagi hujjatlarni taqdim etish yoki bilimlarni tekshirish tartibi va yoki sertifikatni tayyorlash va pochta orqali jo'natish uchun to'lovlarni to'lash kerak. Qisman darslarda tinglovchilar, tarkibidan tashqari, oldindan bepul yetkazib berish, kursning asosiy qismiga kirmagan qo'shimcha pullik bo'limlar va xizmatlar taklif qilinishi mumkin: individual ma'ruzalar va testlar yoki butun modullar, veb-seminarlar, o'qituvchining individual maslahatlari, amaliyot turi bo'yicha tijorat loyihalarida ishtirok etish, o'qituvchining mustaqil ishini tekshirish va ular haqida sharh yozish.

- kirish imkoniyati cheklangan kurslar: faqat pullik asosda olib boriladigan tijorat kurslari, shuningdek ma'lum bir kompaniya xodimlari yoki mijozlari uchun mo'ljallangan korporativ kurslar va kichik xususiy yopiq onlayn kurslar.

Masofaviy ta'lim shaklining ommaviy onlayn kurslar (OOK) kabi ommabopligi onlayn ta'lim bozorining rivojlanishiga va ulardan turli xil pedagogik va biznes muammolarni hal qilish uchun foydalanishning barcha variantlari paydo bo'lishiga olib keladi.

Onlayn kurslarni o'rganishning dolzarbligi ularning O'zbekistondagi malaka oshirish tizimiga faol kiritilishi va ulardan uzluksiz ta'lim kontseptsiyasini amalga oshirish uchun foydalanish imkoniyatlari bilan bog'liq. Elektron pedagogikaning

pedagogika fanining bir tarmog'i sifatida shakllanishi fonida, o'quv manbai sifatida onlayn kurslarni nazariy va pedagogik tahlil qilish katta ilmiy qiziqish uyg'otadi va ushbu tadqiqotning maqsadini belgilaydi. Ilmiy pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish asosida onlayn kurslarning xususiyatlari ochib beriladi va «onlayn kurs» tushunchasining ta'rifi aniqlanadi. Muallif zamonaviy axborot texnologiyalarining texnik vositalari asosida amalga oshirilgan va mantiqiy va tizimli ravishda yakunlangan o'quv birligini ifodalaydigan, o'qitish va boshqarishning tizimlashtirilgan elektron vositalarining noyob to'plami bilan uslubiy ta'minlangan elektron ta'limning pedagogik tamoyillari asosida qurilgan, uyushtirilgan, maqsadga muvofiq o'quv jarayoni sifatida onlayn kurs ta'rifini taklif qiladi. Muallif oltita mezonni tanlash asosida onlayn kurslarning tasnifini ishlab chiqdi: qurish printsipli, tinglovchilarning o'zaro aloqasi, mashg'ulot davomiyligi, mashg'ulotni tashkil etish, o'qitish maqsadi va kursga kirish. Belgilangan mezonlar kurslarning toifalarini aniqladi, ularning ichida o'ttiz turdagi onlayn kurslar mavjud bo'lib, ular tasnifning tavsiflovchi qismida batafsil ko'rib chiqilgan. Har bir kursni bitta atribut bo'yicha tasniflashda aniq belgilash mumkin va uning turli xil xususiyatlarini hisobga olgan holda bir nechta turlarga kiritish mumkin.

Ushbu tasnif na to'liq, na yakuniy hisoblanadi. Onlayn kurslar - bu nazariya amaliyotga mos kelmaydigan pedagogik hodisa: yangi kurslar, yondashuvlar va texnologiyalar paydo bo'ladi va pedagogik hamjamiyat nima bo'layotgani to'g'risida yetuk tushunchaga ega bo'lishidan oldin tasdiqlanadi.

Siz kurslarni ishlab chiqarish texnologiyasi bo'yicha (professionallar va havaskorlar jamoasi tomonidan tayyorlangan, o'z sohasidagi ixlosmandlari tomonidan yaratilgan), provayder tomonidan (ta'lim tashkiloti, tegishli faoliyat ko'rsatadigan kompaniya, muallif-ishlab chiqaruvchi), kontingent soni bo'yicha (qat'iy va noma'lum joylar bilan, shu jumladan kurslar bo'yicha) tasniflashingiz mumkin. tinglovchilar soni uchun belgilangan pastki belgi bilan). Ko'pgina hollarda, ayniqsa kurslar uchun, har bir aniq kursni boshlashdan oldin tinglovchilar sonini aniq taxmin qilish mumkin emas. Xuddi shu onlayn kurs, birinchi va keyingi ishga tushirish paytida, boshqa auditoriyani to'plashi mumkin. Kurslar

kursni o'qitishda qatnashadigan o'qituvchilar soni, qatnashish darajasi va ish turiga qarab ajratilishi mumkin.

O'qituvchi ma'ruzalar o'qishi, diktir vazifasini bajarishi yoki sahna ortida qolishi mumkin; tinglovchilarning mustaqil bilim faoliyatini umumiy boshqarishni amalga oshirish; tinglovchilar bilan muloqot qilish, kurs forumida ularga ta'lim masalalari bo'yicha maslahat berish va h.k. Bir nechta o'qituvchilar bir vaqtning o'zida ishlay olishlari mumkin, ular turli xil ilmiy maktablarni yoki o'rganilayotgan muammoning jihatlarini binar ma'ruza yoki ma'ruza paneli shaklida namoyish etadilar; ular turli xil rollarga ega bo'lishi mumkin (nazariyotchi - amaliyotchi); ularning har biriga ma'lum bir bo'lim, mavzu yoki o'quv materialining bir qismi berilishi mumkin. Bitta mavzuni (bo'lim, mavzu) va ketma-ket o'rganiladigan mazmunli va tematik o'zaro bog'liq kurslar sikli bo'lgan ixtisosliklarni hisobga olgan holda monokurslarni ajratib ko'rsatish mumkin. Ixtisoslash kurslari bitta ochiq kurslarda o'tkaziladi, lekin bir yoki boshqa mualliflik guruhlari tomonidan ishlab chiqilishi va bir yoki boshqa ta'lim tashkilotlari tomonidan qo'shma loyiha doirasida taqdim etilishi mumkin.

XALQ TA'LIMI XODIMLARINING ONLAYN O'QUV KURSI KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA ALGORITM-MODEL DASTURNING O'RNI VA AHAMIYATI

Xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazlari tomonidan umumiy o'rta ta'lim maktab o'qituvchilarini malakasini oshirida onlayn o'quv kurslarini qo'llashni vaqti soati kelganga o'xshaydi. Chunki hozirgi malaka oshirish kurslarini yangi tizimini ishlab chiqib uni hayotga tadbqiq etish davr talabidir.

O'zbekiston ta'lim tizimida onlayn o'quv kurslarini o'rnini yanada oshirish maqsadga muvofiqdir. Men ushbu monografiyamda xalq ta'limi tizimida onlayn o'quv kurslari va malaka oshirish hududiy markazlari tomonidan O'zbekistonda onlayn o'quv kurslarida o'qishni ma'lum bir ochiq kurslar orqali amalga oshirishni taklif etaman.

Ushbu monografiyada onlayn o'qitish modellarini taqsimlash muammosini nazariy tahlil qilish natijalari umumlashtirildi. O'rta ta'lim bosqichida onlayn o'qitish modellarini tasniflash asoslarini shakllantirish va tasnifini tuzishga harakat qildim.

Biz onlayn o'qitishni mustaqil tizim, ta'lim shakllaridan biri deb bilamiz. Shuning uchun, birinchi navbatda, u yoki bu variant qaysi maqsadlarda eng maqbul bo'lishi mumkinligi va qanday sharoitda bo'lishi, ikkinchidan, mumkin bo'lgan variantlarning har birining tarkibiy qismlarining o'ziga xosligi nimada ekanligini aniqlash uchun onlayn o'qitishni tashkil qilishning mumkin bo'lgan variantlariga, ularning o'ziga xos xususiyatlariga murojaat qilish mantiqan to'g'ri keladi.

Hozirgi kunda jahon amaliyotida mavjud bo'lgan ochiq va onlayn ta'lim tarmog'i turli xil an'anaviy axborot vositalari va vositalaridan foydalanadigan oltita taniqli modellarga asoslangan: televizor, video yozuvlar, bosma qo'llanmalar, kompyuter telekommunikatsiyalari va boshqalar.

Biz, o'z navbatida, o'quv jarayonini tashkil qilish uchun quyidagi modellarni taklif qilamiz. Internet texnologiyalari imkoniyatlarini yanada to'liq amalga oshirishga imkon beradi:

Onlayn o'qitish muammolariga bag'ishlangan adabiyotlarni tahlil qilish shuni xulosa qilishimizga imkon beradiki, onlayn o'qitish modellari haqida gap ketganda mualliflar ularni tasniflash uchun turli asoslarni tanlaydilar. Onlayn o'qitish modellarini aniqlashda bir necha xil yondashuvlar mavjud. Asosan mualliflar onlayn o'qitish modellarini nazariy tahlil asosida emas, balki amaliyot asosida sinab ko'rishni taklif qilishadi.

Ba'zi mualliflar onlayn o'qitishni juda keng talqin qilib internetdan asosiy aloqa vositasi sifatida majburiy foydalanish kerakligini ta'kidlab o'tadi. onlayn o'qitishning quyidagi shakllarini ajratib ko'rsatmoqdalar:

1) an'anaviy (sirtqi):

faqat mustaqil ishlarga yo'naltirilgan o'qituvchi va tinglovchi o'rtasida o'zaro aloqalarning mavjudligini, orientatsiya ma'ruzalarini o'tkazishni, so'ngra berilgan uslubiy ta'minot to'plamlarida mustaqil ishlarni davom ettirishni nazarda tutmaydi;

2) axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan parchalanib foydalanish. Bunda tinglovchi mustaqil ravishda qisman elektron shaklda taqdim etiladigan o'quv-uslubiy ta'minot to'plami bilan ishlaydi. O'qituvchi va tinglovchining o'zaro aloqasi har xil aloqa turlari yordamida amalga oshiriladi. Yuqorida taklif qilingan onlayn o'qitish modellari deyarli onlayn o'qitishdan farq qilmaydi;

3) elektron - telegram mesendjeri orqali o'quv-uslubiy yordam olish va uni mustaqil ravishda o'rganish. Ushbu modelda tinglovchi va o'qituvchi o'rtasida maxsus yaratilgan muhit orqali tizimli o'zaro aloqalarni amalga oshirishni nazarda tutadigan onlayn o'qitishning o'ziga xos xususiyati yo'q;

4) birlashtirilgan.

E'tibor bering, onlayn o'qitishning barcha to'rt modeli asosan oliy o'quv yurtlari tinglovchilariga qaratilgan.

Onlayn turib o'qitishning beshta turini (modellarini) aniqlab, tinglovchilar, o'qituvchilar va o'quv materiallari, masalan, veb-materiallar o'rtasidagi o'zaro

aloqalarga ishora qiladi. Onlayn ta'limning har bir keyingi turi oldingisidan farqli o'laroq, o'quv jarayonining og'irlik markazini uning onlayn komponentiga qarab siljishi bilan ajralib turadi.

Muallifning ta'kidlashicha, onlayn o'qitishning keltirilgan turlari ularning boshqa mumkin bo'lgan kombinatsiyalarini istisno etmaydi va har ikkala alohida ta'lim yo'nalishlarini, hamda kunduzgi va uzoqdan ta'lim jarayonlarining jadal rivojlanayotgan majmuasini aks ettirishi mumkin.

1-model. Maktab - Internet. Ushbu model onlayn ta'limirasida asosiy ta'lim jarayoni kunduzgi maktabda amalga oshiriladi. Internetga kirish qo'shimcha ma'lumot manbai sifatida ishlatiladi. Tinglovchilar kunduzgi o'qituvchisi bilan birgalikda ulardan uzoq bo'lgan ma'lumotlar, turli xil o'quv ob'ektlari, o'rganilayotgan yo'nalishlar bo'yicha mutaxassislar bilan o'zaro aloqada bo'lishadi. Onlayn ta'lim bu holda an'anaviy umumiy ta'lim muammolarini hal qilishning qo'shimcha vositasidir. Tarmoq axborot massivlariga kirish imkoniyatlarini kengaytiradi, aloqa miqonlayn ta'limri va sifatini oshiradi. Ushbu turdagi onlayn o'qitish natijalarini baholash mezonlari kunduzgi ta'limdagi kabi saqlanib qoladi.

2-model. Maktab - Internet - Maktab. Ikki yoki undan ortiq kunduzgi maktablarning umumiy onlayn ta'lim loyihalarida qatnashadigan tinglovchilar va o'qituvchilarni qamrab oladi. Ushbu turdagi ta'lim asosiyga qo'shimcha, ammo ba'zida loyiha sizga alohida mavzular yoki bo'limlarni o'rganishga imkon beradi, ammo bu istisno. Uzoqdagi tinglovchilar bilan aloqa tashkil etilgan, ammo muntazam emas.

3-model. Tinglovchi - Internet - o'qituvchi. Onlayn o'qitish qisman yuzmayuz o'qitish o'rnini bosadi. Undan uzoqda bo'lgan o'qituvchi onlayn ta'limimiy ravishda yoki vaqti-vaqti bilan tinglovchi bilan ishlaydi. O'quv jarayonida darslarning turli shakllari - onlayn kurslar, seminarlar, konsultatsiyalar qo'llaniladi. Tinglovchi bilan onlayn turib o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sir seanslari soni ortib boradi, keyinchalik onlayn turib ishlash sifati oshadi. Sinf kunduzgi va onlayn o'qiydiganlardan iborat. Darslar onlayn turib, odatda qo'shimcha ta'lim

rejimida o'tkaziladi va mavzu yoki mavzuni chuqur o'rganish, universitetga kirishga tayyorgarlik ko'rish va h.k. Kamdan kam hollarda (masalan, kunduzgi maktabda kerakli o'qituvchi yo'q) onlayn o'qituvchi o'quvchilarga asosiy komponentga kiritilgan mavzuni o'rgatadi.

Maktab ta'limi. Ushbu turdagi onlayn o'qitish kunduzgi ta'limdan tashqari. O'qituvchilar va mutaxassislar onlayn ta'limirasi, mavjud ma'lumotlar to'plami, aloqa miqonlayn ta'limi va sifati kengaymoqda. Ushbu onlayn o'qitishning bir varianti: kunduzgi o'qituvchi o'z maktabining o'quvchilari bilan ham, undan uzoq bo'lgan boshqa maktab va shahar o'quvchilari bilan ham darslar o'tkazadi. Onlayn o'qitish natijalari har bir dars uchun aniq vazifalarga muvofiq belgilanadi, kunduzgi umumiy ta'lim natijalari bilan ahamiyatsiz ustma-ust bo'lib, asosan ularni to'ldiradi.

4-model. O'quvchi - Internet - Markaz. Onlayn o'qitish bilan yuzma-yuz ta'lim bilan taqqoslanadi va ta'limni individualizatsiya qilish vositasidir. Tinglovchilar ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish uchun qo'shimcha imkoniyatlarga ega onlayn markazda o'qiydilar. Variant - to'liq onlayn o'qitish. Tinglovchilar (bir yoki bir nechta), albatta, bir xil kunduzgi maktabdan emas, onlayn maktabda, kollejdagi yoki markazda asosiy ta'lim yoki uning muhim qismiga o'qishga kiradilar.

Bunday holda, mashg'ulotlar asosan onlayn turib amalga oshiriladi. Virtual sinflarda o'quvchilarning ishi deyarli barcha ta'lim predmetlari bir-biridan uzoqda bo'lgan hollarda sodir bo'ladi. Onlayn o'qitish bu yerda alohida ta'lim turi sifatida ishlaydi - asosiy yoki hech bo'lmaganda kunduzgi ta'lim bilan solishtirish mumkin. An'anaviy ta'limning barcha asosiy ta'lim tarkibiy qismlarining roli va o'rni o'zgarib bormoqda: ta'limni baholashning maqsadlari, mazmuni, shakllari, mezonlari.

5-model. Tinglovchi - Internet - ... Onlayn ta'lim makon va vaqt ichida taqsimlangan ta'lim funksiyasini bajaradi. Tinglovchi bitta kunduzgi yoki onlayn maktabda emas, balki bir vaqtning o'zida bir nechta maktabda o'qiydi. Tinglovchining keng qamrovli ta'lim dasturi shunday tuzilganki, u tomonidan turli

xil o'quv predmetlari u tomonidan turli muassasalarda yoki turli o'qituvchilardan o'rganiladi. Muvofiqlashtiruvchi rolni kunduzgi yoki uzoqdagi muassasa yoki ota-onalar o'ynaydi. Maktab shaxsiy ta'lim markaziga aylantirilmoqda. Onlayn o'qitishning ushbu modeli tinglovchining shaxsiyati va maqsadlarini moslashuvchan ravishda hisobga olishga, uning individual ta'lim traektoriyasini tuzishga imkon beradi. Ammo ushbu imkoniyatlarni ro'yobga chiqarish uchun o'ziga xos va yaxshi ishlaydigan pedagogik tizimda ishlaydigan repetitor yoki boshqa o'qituvchi-murabbiy tomonidan yuqori malakali mashg'ulotlarni muvofiqlashtirish talab etiladi.

Onlayn o'qitish turlari, maqsadlari, mazmuni, tashkiliy tuzilishi, o'qitish shakllari va usullariga ko'ra diagnostika va natijalarni baholash tizimi o'rnatiladi, ya'ni didaktik tizim barpo etilmoqda. Bundan tashqari, har ikkala holatda ham ta'lim muassasasining onlayn turib faoliyat yuritish tizimi qurilgan. Onlayn o'qitishning tanlangan turi o'quv jarayoni tashkilotchilariga rivojlanish dinamikasida muallif tomonidan onlayn o'qitish darajasi deb ataladigan kunduzgi va onlayn o'qitish o'rtasidagi munosabatlarni rejalashtirishga imkon beradi.

Shu bilan birga, yuqorida muhokama qilingan modellarda onlayn ta'limning aloqa turi, o'zaro ta'sirning sinxronligi va uning chastotasi, o'zaro ta'sir o'tkaziladigan axborot-ta'lim muhitining imkoniyatlari va boshqalar kabi xususiyatlari aniqlanmaganiga e'tibor bering. Ushbu shartlarni ta'kidlamasdan, faqat yuqorida ta'kidlangan modellarga muvofiq, didaktik, hatto undan ham ko'proq uslubiy tizimni yaratish imkoniyati haqida gapirish o'rinli emas.

1-model. Eksternat tipidagi mashg'ulotlar. Ham o'rta maktab o'quvchilari, ham kunduzgi ta'lim muassasalarida tahsil ololmaydigan tinglovchilar uchun mo'ljallangan imtihon talablariga muvofiq ta'lim olishga e'tibor qaratiladi.

2-model. Bitta universitetga asoslangan universitet ta'limi. U kunduzgi emas, balki onlayn turib (sirdan yoki onlayn turib), yangi axborot texnologiyalariga asoslangan holda o'qiydigan tinglovchilarga mo'ljallangan.

3-model. Bir nechta universitetlarning hamkorligi asosida universitet ta'limi. Bu onlayn o'qitish uchun o'quv dasturlarini tayyorlashda bir nechta ta'lim

tashkilotlarining hamkorligini amalga oshirishni o'z ichiga oladi, bu ularni yanada sifatli va arzonroq qilish imkonini beradi.

4-model. Ixtisoslashtirilgan o'quv muassasasida o'qitish. Ushbu modelda o'qitish multimedia kurslarini rivojlantirishga yo'naltirilgan onlayn o'qitish uchun maxsus yaratilgan ta'lim muassasalarida qabul qilinadi.

5-model. Avtonom ta'lim tizimlari. Ichki tizimni o'qitish butunlay televidenie yoki radio dasturlari, kompakt-diskdagi raqamli manbalar va qo'shimcha bosma vositalar orqali amalga oshiriladi.

6-model. Multimedia dasturlari asosida norasmiy, yaxlit ta'lim. Jarayon, ba'zi bir sabablarga ko'ra ta'limini yakunlay olmagan kattalarni o'qitishga qaratilgan.

Xuddi yuqorida ko'rib chiqilgan tasnifda bo'lgani kabi, tanlangan modellarda uning xarakteristikallari farqlanmaydi, ularning hisobi uslubiy tizimni loyihalashtirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Ba'zi mualliflar internetdan foydalanishga asoslangan onlayn o'qitish modellarini nafaqat transport vositasi, balki ta'lim muhiti va giper-o'qituvchi sifatida ko'rib chiqadilar. A.A. Kalmikov onlayn ta'limning faqat ikkita modelini eng istiqbolli deb hisoblaydi.

1-model. Buyuk Britaniyaning Ochiq universiteti qiyofasida va o'xshashida yaratilgan. Bu maxsus ishlab chiqilgan o'quv qo'llanmalar to'plamidan foydalanishga va repetitorlar tomonidan taqdim etilgan pedagogik maslahatlarga asoslangan. Ushbu model Yevropa, Janubiy Afrika, Hindiston, Kanada, Avstraliyada keng tarqalgan.

2-model. U o'quvchini real vaqt rejimida o'quv jarayoniga qo'shish vositasi sifatida aloqa vositalaridan foydalanishga asoslangan.

Ushbu modelga asoslangan yangi g'oya - bu texnik aloqa vositalari (televizor, radio, internet) orqali tomoshabinlar onlayn ta'lim olishini kengaytirish g'oyasi. Ushbu model AQSh, Xitoy va boshqalarda keng tarqalgan.

Onlayn o'qitishning ushbu ikkita modelini hisobga olgan holda, onlayn o'qitish jarayonini amalga oshiradigan ta'lim muassasasi (yoki ta'lim muassasalari tarmog'i) faoliyatini tashkil etish modellarini ko'rib chiqayotganini ko'ramiz.

Bundan tashqari, ayrim mualliflar onlayn o'qitishning ikkita modelini boshqacha asosda ajratib ko'rsatadilar.

1-model. To'liq onlayn o'qitish. Ushbu modelda onlayn turib dars beradigan o'qituvchi mavjud. O'quvchilar quyidagi harakatlarni ma'lum bir ketma-ketlikda bajaradilar: o'quv materialini olish - muammolarni o'rganish - hal qilish - natijalarni yuborish - tekshirish va baholash. O'qituvchi va tinglovchi, tinglovchi va boshqa tinglovchi, o'qituvchi va ta'lim mazmuni, tinglovchi va tarkib o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, muallifning fikriga ko'ra, minimallashtirilgan va noqulay. Internetdan foydalanish sharoitida ushbu model quyidagi shaklga ega: o'qituvchi - internet - tinglovchi.

2-model. Qisman onlayn o'qitish an'anaviy ta'lim shakllari bilan birlashtirilgan. Ushbu model onlayn ta'limirasida onlayn o'qitish elementlaridan ta'lim jarayonida har xil foydalanish nazarda tutilgan. Birinchidan, oddiy sinfda (o'qituvchi va internet o'quvchisi) to'g'ridan-to'g'ri o'qitish uchun onlayn o'qitish kurslari mazmunidan foydalanish. Ikkinchidan, tinglovchilarni onlayn turib o'qitishga o'rgatish (o'qituvchi - internet va tinglovchi)

Bundan tashqari, adabiyotlarni tahlil qilish va amaliyotni umumlashtirish asosida onlayn shaklda ta'lim olish jarayonini tashkil etishning beshta turi ajratib ko'rsatiladi. O'quv materiallarini yetkazib berishning asosiy vositasi muhim xususiyat sifatida qabul qilinadi, buning asosida ushbu modellar ajratib olinadi.

ISO-ning «Internetdan ixtisoslashgan darajada foydalanish bo'yicha ta'lim» loyihasi onlayn ta'limida internetni o'rganishning oltita modeli taklif qilindi.

- 1) o'qitishning klassik modeli;
- 2) loyiha asosida o'qitish modeli;
- 3) tabaqalashtirilgan ta'lim modeli;
- 4) «ma'ruza-seminar» rejimida o'qitish modeli;
- 5) tashqi tadqiqotlar;
- 6) aralash o'rganish modeli.

Oltita modelning barchasi tinglovchilar internet-to'plamlari bilan ishlashga asoslangan. Umuman olganda, internet to'plami tavsif, tarkib, vazifalar, o'qitish va

nazorat qilish vositalari, o'qituvchi-kuratorlar uchun tavsiyalardan iborat. Internet-to'plam tarmoq o'qituvchisi uchun qulay bo'lgan har qanday shaklda shakllantirilishi mumkin. Internet-to'plamni tashkil etish shakliga qo'yiladigan asosiy talab - bu internet xizmatlaridan foydalangan holda yuborilishi mumkin.

Klassik model onlayn ta'lim olishda maktab o'quvchilarining bitta internet to'plami bilan ishlashi bitta o'quv mashg'uloti davomida amalga oshiriladi. Optimal, ishlab chiquvchilar fikriga ko'ra, ma'lumot materialini o'rganish va o'qituvchi-rahbar nazorati ostida sinf vaqtida o'qish va bajarish uchun to'plamda ko'zda tutilgan vazifalarni bajarish o'quv rejimi hisoblanadi. Ma'noli materialni o'rganish va topshiriqlarni bajarish bo'yicha qolgan ishlar mustaqil rejimda bajarilishi kerak. Haftada tavsiya etilgan mashg'ulotlar soni uchtdan oshmasligi kerak. Oraliq nazorat natijalari asosida tarmoq o'qituvchisi tomonidan mazmuni va o'qitish usullarini sozlash mumkin.

Loyihaga asoslangan ta'lim modelida tinglovchilar bir yoki bir nechta loyihani bajaradilar. Onlayn trenerlar maslahat yordamini ko'rsatadilar. Loyiha onlayn ta'limirasida o'qish vaqtini taqsimlash tartibga solinmagan. Loyiha natijalarini taqdim etish shakliga qo'yiladigan asosiy talab - bu internet xizmatlaridan foydalangan holda yuborilishi mumkin.

Differentsialli o'qitish modeli onlayn ta'limirasida tarmoq o'qituvchisi tinglovchilar bilan individual ishlaydi, har biri uchun turli usullar va ularning har biri uchun turli xil o'quv materiallaridan foydalanadi, bu tinglovchining vazifalarni bajarish jarayoni va natijasi va internet orqali shaxsiy o'zaro ta'sir natijalariga bog'liqdir. Shaxsiy tinglovchilarga turli xil internet-to'plamlarni yuborish orqali ularning mazmuni va o'qitish usullarini o'zgartirishga ruxsat beriladi.

Ma'ruza-seminar o'quv modeli onlayn ta'limirasida tarmoq o'qituvchisi tomonidan tashkil qilingan va o'qitiladigan barcha mashg'ulotlar ma'ruza va seminarlarga bo'lingan. Bundan tashqari, maktab o'quvchilari mustaqil ravishda uy vazifalarini bajarishlari kerak. Ma'ruzalarni tarmoq o'qituvchisi shaxsan yoki onlayn turib internet texnologiyalaridan foydalangan holda olib boradi. Seminarlar o'qituvchi-kurator rahbarligida guruhlariga bo'lib o'tkaziladi. Seminarlarni

o'tkazish mavzulari va usullari tarmoq o'qituvchisi tomonidan belgilanadi. Maktab o'quvchilarining seminar mashg'ulotlari dars vaqtida o'qituvchi-kurator nazorati ostida 40-45 daqiqa davomida amalga oshiriladi. Ma'noli materialni o'rganish va topshiriqlarni bajarish bo'yicha qolgan ishlar mustaqil ravishda amalga oshirilishi kerak. Haftada seminarlar soni uchtdan oshmasligi kerak.

Ko'rib chiqilgan barcha modellarda maktab o'quvchilarining bir-biri bilan, tarmoq o'qituvchisi va o'qituvchi-kurator bilan individual yoki jamoaviy o'zaro aloqasi - dars, loyiha davomida, ta'lim mazmuni bilan mustaqil ishlash jarayonida mumkin.

Eksternatni o'rganish modeli tinglovchi tarmoq o'qituvchisi va o'qituvchi-kurator bilan aloqa qilmasdan, profil kursining mazmunini mustaqil ravishda o'rganishini nazarda tutadi. Ushbu model onlayn ta'limirasida faqat tinglovchilarning bilimlarini yakuniy nazorat qilish amalga oshiriladi.

O'quv jarayoni sub'ektlari - tinglovchilar, tarmoq o'qituvchilari, o'qituvchi-kuratorlarning o'zaro aloqalarini tashkil qilish uchun ushbu o'zaro aloqalar mavjudligini taxmin qiladigan modellarda telegram mesendjeri, telekonferentsiyalar, suhbat yoki forumdan foydalanish mumkin.

Aralashtirilgan ta'lim modelini amalga oshirishda bir vaqtning o'zida tavsiflangan bir nechta modelga xos bo'lgan yondashuvlar va printsiplar qo'llaniladi.

Tadqiqotimiz nuqtai nazaridan biz birinchi navbatda o'rta ta'lim darajasida amaliy yoki nazariy jihatdan amalga oshirilishi mumkin bo'lgan modellarga qiziqish bildiramiz. E'tibor bering, aslida, onlayn o'qitish modellarini yuqorida ko'rib chiqilgan asoslar onlayn ta'limirasida taklif qilinganidan ko'ra ko'proq ajratish mumkin. Tanlangan har bir model yoki model guruhlari uchun onlayn o'qitish metodik tizimining turli xil modellari ishlab chiqilishi mumkin. Bu, birinchi navbatda, axborot texnologiyalari muhitining xususiyatlaridagi farqlarga bog'liq.

Bu, o'z navbatida, onlayn o'qitishni amalga oshirish jarayonida erishish mumkin bo'lgan maqsadlar farqini keltirib chiqaradi.

Masalan, og'zaki hisoblash ko'nikmalarini shakllantirish o'qituvchi va tinglovchi o'rtasida sinxron o'zaro ta'sir tizimi mavjud bo'lmaganda va hattoki videokonferentsiya rejimida ham deyarli imkonsizdir. Yana bir narsa shundaki, onlayn o'qitishning bunday maqsadini qo'yishning maqsadga muvofiqligi to'g'risida savol tug'iladi. Boshqa tomondan, ushbu ko'nikma asosiy va uning shakllanishi standart tomonidan ta'minlangan.

Yana bitta misol keltiramiz. Umumta'lim fanlarni o'qitish jarayonida kommunikativ ko'nikmalar va malakali matematik nutqni shakllantirish uchun nafaqat o'qituvchi va tinglovchining, balki o'quvchilarning ham bir-biri bilan o'zaro ta'siri uchun sharoit yaratish kerak va mavjud texnik imkoniyatlarga qarab, avvalo, og'zaki va yozma nutq turli darajalarda shakllanishi mumkin. muvaffaqiyat.

Maqsadlardagi farqlar uslubiy tizimning barcha tarkibiy qismlarining o'zgarishiga olib keladi.

Uslubiy tizim modelini loyihalashtirish shartlari onlayn o'qitishning tegishli modeli (modellar guruhlari) ning dastlabki tasnifi bo'ladi.

Onlayn o'qitish modeli ushbu jarayon amalga oshiriladigan axborot texnologiyalari ta'limi muhitining mahsuloti bo'lishi mumkinligini unutmang. Ammo teskari jarayon ham mumkin: e'lon qilingan xususiyatlar mumkin onlayn o'qitish tanlangan (kerakli) xususiyatlarni qondiradigan axborot texnologiyalari muhitini yaratishni o'z ichiga oladi.

Onlayn o'qitish haqidagi g'oyalarimizni umumlashtirish va tizimlashtirish uchun onlayn o'qitishning mumkin bo'lgan modellarini tasniflash (tipifikatsiya qilish) uchun asoslarni aniqlashga harakat qilamiz.

Ushbu asoslarni onlayn o'qitish xususiyatlari bilan taqqoslash mumkin:

- 1) o'zaro ta'sirning sinxronligi;
- 2) olingan ta'lim toifasi;
- 3) o'quvchilar soniga muvofiq mashg'ulotlar shakli;
- 4) o'quv jarayonida ishlatiladigan o'quv materiallarining turi (turi);
- 5) qo'shimcha aloqa kanallaridan foydalanish;

- 6) aloqa turi;
- 7) yuzma-yuz muloqotning an'anaviy shakllarining mavjudligi;
- 8) o'quv jarayoni sub'ektlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirning chastotasi (chastotasi);
- 9) tizimning tinglovchining individual xususiyatlariga moslashish darajasi (darajasi).

Birinchi asosga muvofiq onlayn o'qitishning quyidagi modellarini ajratish mumkin:

1.1. tashqi tadqiqotlar. Bu imtihonlar oralig'idagi o'quv jarayonida tinglovchilar va o'qituvchi va tinglovchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning deyarli to'liq etishmasligi bilan tavsiflanadi. O'z-o'zini o'rganish, aslida;

1.2. to'liq asenkron rejimda o'quv jarayoni sub'ektlarining o'zaro ta'siriga asoslangan ta'lim;

1.3. tinglovchi va o'qituvchi o'rtasida bir vaqtning o'zida individual maslahatlashuvlar asosida mashg'ulotlar;

1.4. sinxron rejimda o'quv faoliyatini qisman tashkil etish bilan mashg'ulotlar;

1.5. to'liq sinxron rejimda o'zaro ta'sirga asoslangan ta'lim;

1.6. psevonlayn ta'lim-sinxron rejimda mashg'ulotlar (tele-trening, radiotexnika).

Tinglovchilar va o'qituvchilarning to'liq asenkron rejimda o'zaro ta'siriga asoslangan holda o'rganish o'quv mashg'ulotlarini, telekonferentsiya rejimida qo'shimcha mashg'ulotlarni o'tkazishda turli xil shakl va usullarni amalga oshirishni o'z ichiga oladi va real vaqtda har qanday o'zaro ta'sirni amalga oshirishni nazarda tutmaydi. O'quv materialini tinglovchilar asosan mustaqil ravishda o'zlashtiradilar. Muammoli masalalarni muhokama qilish va munozaralar asenkron tarzda tashkil etiladi. Bundan tashqari, seminarlar yoki o'quv konferentsiyalari tashkil qilinishi mumkin, shuningdek o'quv mazmunini o'zlashtirish jarayonida ularda payonlayn ta'lim bo'ladigan masalalar bo'yicha tinglovchilarga maslahat berish mumkin. Ammo shuni tan olish kerakki, maktab

ta'limi bosqichlarida faqat asenkron rejimda ishlash bir qator hollarda metodik muammolarning butun majmuasini hal qilishga imkon bermaydi: nazariy bilimlarni qo'llash bilan bog'liq bir qator ko'nikmalarni shakllantirish.

Ikkinchi va uchinchi modellarni aralash ta'sir o'tkazish modellari deb atash mumkin.

Ikkinchi model sinxron rejimda faqat individual maslahatlarni tashkil qilishni o'z ichiga oladi. Boshqa barcha mashg'ulotlar birinchi modeldagi kabi amalga oshiriladi. Tinglovchilar o'rtasidagi o'zaro aloqa telekonferentsiyalar orqali amalga oshiriladi. Sinxron konsultatsiyalar asosida o'rganish real vaqtda tarmoq o'qituvchisi rahbarligida tinglovchilarning majburiy jamoaviy o'zaro aloqalarini o'z ichiga olgan o'quv mashg'ulotlari o'tkazilmasligini nazarda tutadi. Ushbu rejimda ishtirok etish majburiy yoki tinglovchilarning iltimosiga binoan belgilanishi mumkin bo'lgan faqat individual konsultatsiyalar tashkil etiladi.

Uchinchi model real vaqt rejimida darslarning ma'lum qismini tashkil qilishni o'z ichiga oladi, bu jarayonda o'qituvchi tinglovchilar va tinglovchilar bilan o'zaro aloqada bo'ladi. Bunday holda, o'quv mashg'ulotlari va konsultatsiyalarning ba'zilar real vaqtda, ba'zilar esa asenkron rejimda tashkil etiladi. Ushbu tadbirlarning nisbati har xil bo'lishi mumkin. Biroq, sinxron mashg'ulotlar qanchalik tez-tez rejalashtirilgan bo'lsa, o'quv jarayonini tashkil qilish shunchalik qiyinlashadi.

To'liq sinxron rejimda o'zaro ta'sirga asoslangan ta'lim asosiy o'quv mashg'ulotlarini (darslarini) tashkil qilishni, shuningdek barcha qo'shimcha mashg'ulot turlarini (konsultatsiyalar va boshqalarni) faqat real vaqt rejimida o'tkazishni, an'anaviy ta'lim jarayonini simulyatsiya qilishni o'z ichiga oladi. Ammo e'tiborga olingi, haqiqiy vaziyatda onlayn ta'limni amalga oshirish juda qiyin, deyarli imkonsizdir. Buning sababi shundaki, ushbu modelni amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan bir qator holatlar mavjud, birinchi navbatda, tashkiliy jihatdan (barchasi bir vaqtning o'zida); ikkinchidan, texnik jihatdan (veb-kameralar mavjudligi, past Internet tezligi); uchinchidan, texnologik (veb-kameralar bo'lmagan taqdirda o'qitish samaraonlayn ta'limrligining pastligi).

Ikkinchi asos onlayn o'qitishning quyidagi modellarini ajratib ko'rsatishga imkon beradi:

2.1. onlayn turib o'qitish, barcha maktab fanlari onlayn o'zlashtirilganda;

2.2. Qisman onlayn o'qitish, an'anaviy ta'limning bir qismi an'anaviy kunduzgi rejimda, qisman onlayn rejimda o'zlashtirilganda;

2.3. Onlayn tinglovchi faqat qo'shimcha ma'lumot olganda qo'shimcha onlayn o'qitish.

Modellarni yozishning dastlabki ikkita asoslari, bizning fikrimizcha, mutlaqo mustaqil bo'lib, Jadvalda keltirilgan 15 ta onlayn ta'lim modellari haqida gapirishimizga imkon beradi.

2.1. Maktab siklining barcha sub'ektlariga o'zaro ta'sir qilmasdan onlayn ta'lim sinxron ta'sir o'tkazish rejimida maktab siklining barcha sub'ektlariga sinxron individual konsultatsiyalar asosida maktab siklining barcha sub'ektlariga aralash sinxron asenkron ta'sir o'tkazish rejimida maktab siklining barcha sub'ektlariga

2.2. Maktab siklining individual sub'ektlariga o'zaro ta'sirisiz onlayn ta'limlar sinxron o'zaro ta'sir rejimida maktab siklining alohida sub'ektlariga sinxron individual konsultatsiya asosida maktab siklining individual sub'ektlariga sinxron o'zaro ta'sir rejimida

2.3. Asenkron ta'sir o'tkazish rejimida onlayn turib qo'shimcha ta'lim olish Sinxron individual konsultatsiyalar asosida onlayn qo'shimcha ma'lumot olish Aralashtirilgan sinxron-asinxron o'zaro ta'sir rejimida onlayn turib qo'shimcha ma'lumot olish.

Bizning tadqiqotlarimizga muvofiq, biz faqat maktab siklining asosiy fanlarini to'liq yoki qisman o'qitishni nazarda tutadigan modellarga qiziqish bildiramiz, chunki umumta'lim fanlar bunday fan bo'lib, maktab darajasida qo'shimcha ta'lim sohasiga tegishli emas.

Bundan tashqari, maktab o'quvchilarining tarbiyasi nafaqat o'qituvchi bilan, balki har bir o'quvchining samarali ijtimoiylashuvi va muloqot ko'nikmalarini shakllantirish uchun zarur bo'lgan tengonlayn ta'limshlari bilan ham o'zaro

munosabatlarni o'z ichiga olishi kerakligini anglab, faqat bunday o'zaro aloqalarni tashkil qilishni nazarda tutadigan modellarni, hech bo'lmaganda qisman ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir. sinxron rejimda.

Yuqorida aytilganlarning hammasini, shuningdek, to'liq sinxron o'zaro ta'sirni tashkil etish deyarli imkonsiz va samarasizligini hisobga olgan holda biz oltita modelni ko'rib chiqamiz:

Onlayn o'qitish umumta'lim fanlari bizni qiziqtirishi sababli, biz bu ma'noda 2.1 va 2.2 modellarini ajratmaymiz, ya'ni. ushbu ikkita sababga ko'ra biz o'zimizning qiziqishlarimizga muvofiq uchta modelni olamiz.

Uchinchi asosga muvofiq quyidagilarni ajratish mumkin:

3.1. onlayn o'qitish;

3.2. jamoaviy onlayn o'qitish (virtual sinf sharoitida).

Onlayn o'qitishning ular tomonidan aniqlangan uchta modeli va tanlangan shakllarining kombinatsiyasi mos ravishda 6 ta modelni olishga imkon beradi, ammo biz ulardan faqat kollektiv ta'limni amalga oshirishni nazarda tutadigan modellarni ko'rib chiqamiz.

To'rtinchidan turli xil o'quv materiallaridan foydalanish sizga quyidagilarni aytishga imkon beradi:

4.1. onlayn o'qitish to'g'risida, maxsus yaratilgan tarmoq manbai bo'lmagan taqdirda;

4.2. o'qitish faqat maxsus yaratilgan tarmoq resursi asosida amalga oshirilganda, onlayn o'qitish to'g'risida;

4.3. onlayn o'qitish to'g'risida, tarmoq resursi va internetning o'zaro ta'siri bilan bir qatorda qo'shimcha o'quv materiallaridan (internet-resurslar, bosma va yoki raqamli materiallar) foydalanilganda.

Bizning ishimizda biz qo'shimcha ravishda yaratilgan o'quv materiallaridan foydalangan holda ham, u holda ham maxsus yaratilgan tarmoq resursi asosida onlayn o'qitishni amalga oshirishni nazarda tutadigan modellarni ko'rib chiqamiz.

Shunday qilib, biz ko'rib chiqayotgan modellar soni ikkitaga ko'payadi va ularning 6 tasi mavjud.

Beshinchi asosga muvofiq biz quyidagilarni ta'kidlaymiz:

5.1. onlayn o'qitish. Onlayn o'qitish jarayonida aloqa kanali sifatida faqat Internet ishlatiladi;

5.2. boshqa vositalar internet bilan birga aloqa kanallari sifatida ishlatiladi;

5.3. o'qituvchi va tinglovchilar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni tashkil qilish uchun internetdan foydalanilmaydi.

Birinchi holda, tinglovchilar va o'qituvchi o'rtasidagi barcha o'zaro munosabatlar faqat Internet vositalaridan foydalangan holda amalga oshiriladi: telegram mesendjeri, chat, forumlar va boshqalar.

Ikkinchi holda, internet vositalari bilan bir qatorda, boshqa aloqa vositalari ham qo'llaniladi: oddiy pochta, telefon, televizor, radio, Internet vositalari bilan bir xil ma'noga ega.

Ikkinchi holatda, internetdan foydalanilmaydi, o'qituvchi va tinglovchilar o'rtasidagi barcha o'zaro munosabatlar an'anaviy aloqa orqali amalga oshiriladi: telefon yoki oddiy pochta; radio va yoki televizor.

Bizning ishimizda biz faqat birinchi aloqa turiga ega bo'lgan modellarni, ya'ni internetni o'rganish modelini ko'rib chiqamiz, chunki mashg'ulot sub'ektlari: tinglovchilar, o'qituvchilar, kuratorlar, psixologlar o'rtasidagi barcha aloqa faqat internet orqali amalga oshiriladi. Biz ko'rib chiqayotgan barcha modellar onlayn ta'limning xususiyatlarini oladi.

Aloqa turi bizga ikkita model haqida gaplashishga imkon beradi.

6.1. Bir tomonlama aloqa bilan onlayn o'qitish. Bunday holda, tinglovchi deyarli o'qituvchisi bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega emas. Bunday modellarga radio va televizion treninglar misol bo'la oladi. Bunda tinglovchilarning faolligi axborotni idrok etish va uni o'zlashtirish bo'yicha mustaqil faoliyatgacha kamayadi. Bundan tashqari, siz sirdan ko'rib chiqishingiz mumkin elektron ta'lim ikki tomonlama muloqot uchun cheklangan imkoniyatga ega bo'lgan onlayn o'qitish sifatida, ko'pincha tinglovchi unga taklif qilingan tarkibni mustaqil ravishda o'zlashtiradi va o'qituvchining vazifasi topshirilgan asarlarni tekshirishdir.

6.2. Ikki tomonlama aloqa bilan onlayn o'qitish. Bunday holda tinglovchi o'qituvchi bilan o'zaro aloqada bo'lish imkoniyatiga ega: savollar berish, yuzaga keladigan muammolarni muhokama qilish, munozaralarda, seminarlarda qatnashish va h.k. o'qituvchi bilan ham, boshqa tinglovchilar bilan ham turli xil aloqa vositalari orqali.

Biz onlayn o'qitish jarayoni tinglovchilari o'rtasida o'zaro aloqani amalga oshirishni ta'minlaydigan ushbu modellarni ko'rib chiqishga kelishib olganimiz sababli, biz o'z tadqiqotimizda faqat ikki tomonlama aloqa imkoniyatini nazarda tutadigan onlayn o'qitish modellariga murojaat qilamiz.

Yettinchi poydevor quyidagi o'quv modellari to'g'risida gaplashishga imkon beradi:

7.1. kunduzgi ta'lim sub'ektlarining o'zaro ta'sirisiz to'liq onlayn o'qitish;

7.2. onlayn o'qitish, vaqti-vaqti bilan yuzma-yuz uchrashuvlar bilan birga;

7.3. onlayn ta'lim, muntazam ravishda yuzma-yuz uchrashuvlarni o'z ichiga oladi.

Biz o'z ishimizda faqat onlayn o'qitish modellarini ko'rib chiqamiz, ular o'quv jarayoni sub'ektlarining kunduzgi uchrashuvlarini nazarda tutmaydi. O'zaro ta'sirning barcha turlari faqat bilvosita, maxsus yaratilgan axborot va texnologik ta'lim muhitida amalga oshiriladi deb taxmin qilinadi.

O'quv jarayoni sub'ektlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirning chastotasiga (chastotasiga) muvofiq biz quyidagi modellarni ajratamiz:

8.1. onlayn o'qitish, bu jarayonda o'qituvchi va tinglovchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar oldindan belgilangan jadval asosida amalga oshiriladi;

8.2. onlayn o'qitish, bu vaqtda o'quv sub'ektlari o'rtasidagi o'zaro mashg'ulotlarning chastotasi oldindan belgilanmagan, ammo o'zaro ta'sir tizimli ravishda amalga oshiriladi.

Biz o'z ishimizda har qanday shaklda qo'shma tadbirlarni tashkil etish imkoniyatini ko'rib chiqamiz. Biroq, bu jihat metodik tizim tarkibiy qismlarining tuzilishi va xususiyatlariga ta'sir qilmaydi, faqat o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash

quyi tizimining ba'zi tarkibiy qismlari bundan mustasno. Shuning uchun biz buni hisobga olmaymiz.

To'qqizinchi asos: tizimning shaxsning individual xususiyatlariga moslashish darajasi (darajasi).

Moslashuv deganda biz o'quvchining individual xususiyatlariga qarab, tizimni ham, uning alohida tarkibiy qismlarini ham, ularning xususiyatlarini ham o'zgartirish imkoniyatini tushunamiz.

Masalan, elektron kurslarning quyidagi moslashuvchanlik darajasi ajratilgan:

1) individual sur'atni tanlash qobiliyati;

2) diagnostika asosida o'qitishning u yoki bu sohasi taklif etiladi;

3) potentsial foydalanuvchilarning tasnifini anglatmaydigan ochiq yondashuvga asoslanadi va dastur mualliflari uni o'tishning iloji boricha ko'proq usullarini ishlab chiqishga intilishlarida yotadi. Mualliflar qo'shimcha ravishda dasturni tuzishi va kengaytirishi mumkin;

4) intellektualizatsiya - sun'iy intellekt usullaridan foydalanish.

Ushbu asosga muvofiq onlayn o'qitishning quyidagi modellarini ajratish mumkin:

9.1. moslashuvchan bo'lmagan tizim;

9.2. kirish joyida moslashuvchan tizim;

9.3. qisman moslashuvchan tizim (muhim bosqichga moslashtirilgan tizim);

9.4. moslashuvchan tizim.

9.1-model tizim har bir insonning individual xususiyatlariga mos ravishda uning mazmuni, o'qitish usullari, vositalari va shakllarini moslashtirish imkoniyatlariga e'tibor qaratmasdan ishlab chiqilgan deb taxmin qiladi.

9.2-model moslashish mumkin, lekin faqat dastlabki bosqichda. Tinglovchining tizim bilan birinchi o'zaro aloqasi davomida o'tkazilgan diagnostika natijalariga ko'ra, u uchun keyinchalik tuzatilmagan individual ta'lim yo'nalishi belgilanadi.

9.3 modeli har bir bosqichda diagnostika natijalariga ko'ra moslashishga qaratilgan. Har bir test topshirig'ini bajargandan so'ng tinglovchining individual ta'lim yo'nalishi o'rnatiladi.

Va nihoyat, 9.4-model bosqichma-bosqich moslashish imkoniyatini nazarda tutadi, chunki har bir tinglovchining harakati individual ta'lim yo'nalishini ham, keyingi bosqichni ham tuzatish uchun sabab bo'lishi mumkin.

Shuni e'tiborga olingi, biz ushbu modellarni tarmoq resursini loyihalash darajasida va kelajakda o'qitish vositalarini tanlash imkoniyati va o'quvchining o'quv jarayonining boshqa sub'ektlari bilan o'zaro aloqasi, o'qitish usullari va individual, ham birgalikdagi faoliyatni tashkil etish shakllari tufayli ajratamiz. Biz moslashuvchan moslasha oladigan uslubiy tizimni ishlab chiqayapmiz deb o'ylaymiz. Shuning uchun biz ushbu xususiyatga asoslanib qo'shimcha modellarni tanlamaymiz.

Shunday qilib, keling, umumta'lim fanlarda onlayn o'qitishning metodik tizimini loyihalashtirish uchun asosiy model sifatida qabul qilgan modellarni tavsiflaylik.

Umumta'lim fanlarni mutanosib ravishda moslashuvchan moslashish imkoniyatini o'z ichiga olgan maxsus yaratilgan tarmoq resursi asosida asinxron ta'sir o'tkazish rejimida ikki tomonlama aloqa bilan umumta'lim fanlarni onlayn turib o'qitish.

Bir vaqtning o'zida individual konsultatsiyalar asosida ikki tomonlama aloqa bilan umumta'lim fanlarni onlayn turib internet asosida o'qitish faqat maxsus yaratilgan tarmoq manbai asosida, moslashuvchan moslashishni nazarda tutadi.

Umumta'lim fanlarni aralashma sinxron-asinxron o'zaro ta'sir rejimida ikki tomonlama aloqa bilan faqat onlayn turib internetga asoslangan holda o'qitish, faqat maxsus yaratilgan tarmoq manbai asosida moslashuvchan moslashish imkoniyatini beradi.

Umumta'lim fanlarni asenkron o'zaro ta'sir rejimida ikki tomonlama aloqa bilan to'liq onlayn turib internet asosida o'qitish, qo'shimcha o'quv materiallarini

tarmoq resursi bilan bir qatorda moslashuvchan moslashish imkoniyatini o'z ichiga oladi.

Umumta'lim fanlarni sinxron individual konsultatsiyalar asosida ikki tomonlama aloqa bilan to'liq onlayn internet asosida o'qitish, bu tarmoq resursi bilan birgalikda qo'shimcha o'quv materiallaridan foydalanishni o'z ichiga oladi, bu esa moslashuvchan moslashish imkoniyatini nazarda tutadi.

Umumta'lim fanlarni aralashma sinxron-asinxron ta'sir o'tkazish rejimida ikki tomonlama aloqa bilan to'liq masofali internet asosida o'qitish, bu qo'shimcha o'quv materiallaridan tarmoq resursi bilan birgalikda foydalanishni nazarda tutadi, bu esa moslashuvchan moslashish imkoniyatini nazarda tutadi.

Biz ko'rib chiqayotgan onlayn o'qitish umumta'lim fanlarni modellarining muhim xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- ikki tomonlama aloqa turi;
- internet orqali o'zaro aloqalar;
- o'quv jarayoni ishtirokchilari o'rtasida yuzma-yuz uchrashuvlarning etishmasligi;
- mashg'ulotlar uchun asos sifatida tarmoq resursidan foydalanish.

Ko'rib chiqilayotgan modellardagi farqlar sinxronizatsiya bilan aniqlanadi o'zaro ta'sirlar; tarmoq resursi bilan bir qatorda boshqa o'quv materiallaridan foydalanish: internet-resurslar, qog'ozga asoslangan materiallar, raqamli manbalar va hk. axborot texnologiyalari muhiti xizmatlari, ular orqali o'quv jarayonining barcha ishtirokchilari o'rtasida o'zaro aloqalar amalga oshiriladi.

Oxirgi farq o'quv jarayonini tashkil etishga sezilarli ta'sir qiladi: o'quv mashg'ulotlari, konsultatsiyalarni o'tkazish shakllarini tanlash; eng samarali o'qitish usullarini aniqlash va boshqalar.

Shunday qilib, onlayn o'qitish umumta'lim fanlari bo'yicha metodik tizimni loyihalashtirish zarur bo'lib, uning asosida yuqoridagi barcha oltita modelni amalga oshirish mumkin.

FOR AUTHOR USE ONLY

OCHIQ ONLAYN KURSLAR TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH TENDENSIYASI SIFATIDA

Biz tez o'zgaruvchan dunyoda yashayapmiz, uning o'zgarish mantig'i asosan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) rivojlanishi bilan belgilanadi. Bu o'qituvchilar avlodi va tinglovchilar avlodi o'rtasida sezilarli ziddiyat mavjudligi bilan tavsiflanadi. Zamonaviy maktab o'quvchilari va tinglovchilarining avlodini "raqamli avlod", "raqamli dunyoning aborigenlari" deb atash mumkin. Yoshlar jad'al qadam tashlaydilar, ulkan axborot oqimlarini tezda o'zlashtiradilar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan ishlashni ta'minlaydigan ko'plab moslamalarni o'zlashtiradilar. Keksa avlod doimiy ravishda qayta o'qitilishi va umuman tubdan o'zgargan mehnat va yashash sharoitlariga moslashishi kerak. Jamiyat taraqqiyotining tendentsiyalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli odam kerakli ma'lumotlarni tezda topib, uni turli muammolarni hal qilishda samarali qo'llay oladigan shaxsdir.

Axborot jamiyatining o'ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadigan ta'lim olamidagi sifat jihatidan yangi hodisalardan biri bu ommaviy onlayn kurslarning keng qo'llanilishi ta'lim bo'yicha mutaxassislar OOOKni 2028 yilgacha ta'limni rivojlantirishning eng istiqbolli 30 yo'nalishi qatoriga kiritishdi.

Ommaviy belgi - ko'plab kurs ishtirokchilari (100000 nafargacha tinglovchilar va Li) Ochiqlik - bu to'liq yoki qisman bepul trening. Dunyoning etakchi universitetlari resurslaridan foydalanish imkoniyati. Onlayn kurs onlayn tarzda amalga oshiriladi, ham asenkron (vaqt oralig'ida), ham sinxron (veb-seminarlar, video uchrashuvlar) o'quv modellaridan foydalaniladi, dars - muallif kursning ma'lum bir tuzilishini yaratadi, bu uning maqsadlari va vazifalariga bog'liq.

Dastlabki yirik onlayn kurslardan biri, amaliyotni baholash, tamoyillar va strategiyalar 2008 yil kuzida bo'lib o'tdi. Uning muallifi Deniel Hikki - Indiana universiteti professori, 500 nafar talabani rivojlantirish va o'qitish Google

tomonidan moliyalashtirilgan. Umuman olganda, kursning natijalari ijobiy bo'ldi, ammo davom etib ketish darajasi juda sezilarsiz edi.

OOOKni amalga oshirish uchun mo'ljallangan mahalliy va xorijiy ochiq kurslarda mavjud bo'lgan o'nlab rus tilidagi kurslar allaqachon faol ishlamoqda. Shuni ta'kidlash kerakki, bugungi kunda bu maktab o'quvchilari va tinglovchilarni o'qitish uchun mo'ljallangan haqiqiy kurslar emas, balki OOOK tashkil etish va o'tkazish qoidalarini sinash va takomillashtirish, muammolar va xatarlarni baholash uchun ishtiyoqli ishlab chiquvchilar tomonidan o'tkaziladigan eksperimental kurslar.

Hozirgi vaqtda G'arbdagi katta onlayn kurslarning iste'molchilari

- oliy va o'rta kasb-hunar ta'limi muassasalari (universitetlar va kollejlari) yangi o'quv dasturlarini amalga oshirishda, kurslarni amalga oshirish orqali o'zlarining brendlarini ommalashtirishni ta'minlaydilar;

iqtidorli yoshlarni o'qishga jalb qilish, qo'shimcha mablag' olish;

- malakali kadrlar tayyorlash va kasbiy qayta tayyorlash tizimi, OOOKlardan foydalanib, ishlaydigan aholi o'rtasida talab qilinadigan yangi vakolatlarni zudlik bilan shakllantirish va kasbiy faoliyatning turli yo'nalishlari bo'yicha sertifikat olish uchun qulay vaqtda (asosan asosiy ish joyida uzilishlarsiz) tinglovchilar uchun qulay tempda.

Odatda, ochiq onlayn kurslarning ta'lim modeli quyidagi sxema bo'yicha tuziladi:

1. Tinglovchilar OOOK veb-saytida ma'ruzalarni tinglaydilar, ular o'zlarining bilimlarini mustahkamlash uchun infografika va turli o'quv materiallari bilan slayd-shoular bilan to'ldiriladi.

2. Istalgan qulay vaqtda o'qituvchidan olingan topshiriqlarni mustaqil ravishda bajaring. Bu qo'shimcha kitoblarni o'qish, internet-resurslar bilan ishlash, insho yozish, ozgina izlanish yoki test o'tkazish bo'lishi mumkin. Oraliq va yakuniy test topshiriqlarini topshirish aniq belgilangan muddatlarga muvofiq amalga oshiriladi.

3. Interfaol forumlar tinglovchilarga maslahat berish va o'tgan o'quv materialini muhokama qilish uchun ishlatiladi.

4. Bunday kurslarning muhim pedagogik g'oyasi - bajarilgan topshiriqlarni o'zaro tekshirish. Odatda, kurs ishtirokchisi o'z o'rtoqlarining 5 ta ishini tekshiradi, sharhlar yozadi, sharhlar yozadi va shu bilan o'quv materiali ustida ishlashni davom ettiradi, lekin uni reproduktiv o'zlashtirish orqali emas, balki samarali baholash faoliyati orqali.

5. OOOKni o'zlashtirish natijalariga ko'ra yakuniy imtihon topshiriladi (bu test yoki loyiha topshirig'ini bajarish bo'lishi mumkin) va sertifikat o'quv muassasasi - kurs tashkilotchisidan olinadi.

Ommaviy ochiq onlayn kurslar, albatta, juda ko'p ijobiy narsalarga ega. Ular o'rganish qobiliyatini shakllantirishga, umrbod ta'limga yo'naltirilgan bo'lib, ular "uzluksiz o'qitish" zamonaviy modelini amalga oshiradilar. Darslar davomida mashg'ulotlarni moslashuvchan tashkil etish (kursning o'zi, mustaqil ish mavzusi, topshiriqlarni bajarish uslubini tanlash qobiliyati), ma'lumlarga muvofiq ravishda vaqt oralig'i har bir talabaga o'z ta'lim yo'nalishi bo'ylab harakatlanishiga imkon beradi.

Kurslar qurilishida zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish (AKTdan keng foydalanish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, loyiha texnologiyasiga yo'naltirish va h.k.) o'quv jarayonini shaxsan va faoliyatga yo'naltiradi, talaba aslida o'quv jarayonining faol sub'ektiga aylanadi.

Tinglovchilar ilg'or ta'limga ega bo'lish, dunyoning etakchi universitetlarining eng yaxshi o'qituvchilaridan bilim olish imkoniyatiga ega. Chet tillar bo'yicha kurslar ularning norasmiy rivojlanishiga yordam beradi. Tinglovchilar portfelli shakllantiriladi (bajarilgan topshiriqlarning o'zi, ularga sharhlar va ularga javoblar saqlanadi), kelajakda keyingi ilmiy va ta'lim traektoriyasini va ish bilan ta'minlash mumkin bo'ladi.

Biroq, OOOKni joriy qilish muammolari va xatarlari haqida gapirish kerak:

- tinglovchilarning etarlicha raqamli va axborot kompetensiyasi talab qilinadi, aks holda kurs topshiriqlarini bajarishda muammolar paydo bo'ladi;

- o'qish, faoliyatingizni rejalashtirish, ishingiz natijalarini baholash, mashg'ulotlar natijalari haqida mulohaza yuritish, o'zingizning ta'lim marshrutingizni tuzish uchun yuqori darajada shakllangan ko'nikmalarga ega bo'lishingiz kerak, sizga yuqori darajadagi o'zini o'zi tashkil qilish kerak;

- tinglovchilarning bir guruhdagi (kasb-hunar, pedagogik, madaniy) tayyorgarligining har xil darajasi, yosh tarkibi sezilarli darajada farq qiladi va shuning uchun har xil mentalitet virtual guruh ichidagi munosabatlar bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqarishi mumkin;

- o'zaro baholashda mumkin bo'lgan etishmovchilik, ayniqsa bajarilgan ishni baholashning aniq va aniq mezonlari bo'lmagan taqdirda;

- topshiriqni kimdir tomonidan emas, balki kurs ishtirokchisi tomonidan bajarilganligini aniqlash mumkin emas (tekshirish - autentifikatsiya);

- o'quv jarayonini tashkil qilishda betartiblik elementlari mavjud, chunki ishtirokchilar o'zlarining ta'lim mazmunini yaratadilar va o'zlarining ta'lim yo'nalishlarini shakllantiradilar;

- g'ayratli tinglovchilarni o'qitish ancha murakkab.

OOOK dasturini amalga oshirish uchun eng mashhur xorijiy ochiq kurslardan biri (cousera.org) hamma uchun bepul onlayn kurslarni taklif qiladi. Ochiq kurslardagi kurslar dunyoning etakchi universitetlari va ta'lim tashkilotlari tomonidan yaratilgan va ishlab chiqilgan. Talaba qisqa video ma'ruzalarni tomosha qiladi (4-5 daq.), interfaol test topshiriqlarini bajaradi, o'z o'rtoqlari ishini baholaydi va forumda boshqa tinglovchilar va o'qituvchilar bilan muloqot qiladi.

Tanlangan o'quv fanini bosqichma-bosqich o'zlashtirish (o'quv intizomi). Kurs dizayni ta'lim psixologi Benjamin Bloom tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvga asoslangan (yodlash, tushunish, bajarish, tahlil qilish, sintez, baholash), mavzuni bosqichma-bosqich o'zlashtirish o'quvchilarga yangi materialni o'zlashtirishga o'tishdan oldin materialni to'liq anglashlariga yordam berish uchun mo'ljallangan. Couserada, qoida tariqasida, sharhlar zudlik bilan bajarilgan testlarga beriladi. Ko'p hollarda talaba materialni qayta o'rganish va test

topshirig'ini bajarish imkoniyatiga ega bo'lishi uchun bir xil topshiriqning tasodifiy tanlangan versiyalari taqdim etiladi.

Bajarilgan vazifalarni o'zaro baholash. Ko'pgina kurslar kompyuter tomonidan avtomatik ravishda baholanishi qiyin bo'lgan topshiriqlarni taqdim etadi. Shuning uchun bajarilgan ishlarni o'zaro baholashdan foydalaniladi, bu tinglovchilarga boshqa odamlarning ishlarini baholash va ularning fikr-mulohazalarini bildirish imkonini beradi. Ko'pgina tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ushbu uslubni qo'llash natijasida kurs ishtirokchisi o'z ishini to'g'ri baholaydi va boshqa tinglovchilarning ishlarini baholash bo'yicha qimmatli tajribaga ega bo'ladi.

Coudera ochiq kurslarsidagi OOOO tarkibida odatda beshta blok mavjud: axborot, o'quv-amaliy, nazorat qiluvchi, tashkiliy va kommunikativ. Kurs ishlab chiquvchilari kursni qurish mantig'ini, u bilan ishlash qoidalarini, rejalashtirilgan natijani va ushbu natijaga qanday erishishni tavsiflovchi tashkiliy blokni ishlab chiqishga katta e'tibor berishadi.

"Raqamli jurnalistika" kursi men uchun ayniqsa qiziq bo'ldi. Universariumdagi barcha kurslar singari, ushbu kurs ham modulli tuzilishga ega. Kurs modullari: Axborot agentligidagi yangiliklar tarkibi; bosma va onlayn matbuotda hisobot va insho; suhbat; internetdagi va yangiliklardagi videofilmlar; fotojurnalistikaga kirish; sport jurnalistikasi.

Ushbu kurs muhim ahamiyatga ega bo'ldi, chunki jurnalistika va ta'lim sohasida AKT yordamida ma'lumotlarni taqdim etish usullari ko'p jihatdan keng tarqalgan. Hozirgi kunda infografika jurnalistikada ma'lumotni taqdim etishda alohida rol o'ynaydi, bu materialni tizimlashtirish va tizimlashtirish, uni taqdim etish uchun samarali grafik usullardan foydalanishni ta'minlaydi. Meta-mavzu bo'yicha ta'lim natijalariga erishish uchun ishlarni o'qitishda infografikadan foydalanish. Kursda talaba ma'ruzalarni tomosha qiladi, testlarni bajaradi, uy vazifasini tayyorlaydi va kursdagi hamkasblarining ishlarini tekshiradi. Ushbu kursni o'zlashtirish jarayonida tinglovchilar to'g'ri, mantiqiy ravishda monografiya, eslatma yozish va intervyu olish qobiliyatini rivojlantiradilar.

Universarium OOOKdan foydalangan holda o'quv natijalariga asoslanib quyidagilarni xulosa qilishimiz mumkin:

- o'qish juda qiziq, lekin mashg'ulotlar uchun vaqtni ajratish va vaqtni ajratish va doimo o'z maqsadingizga qarab borish kerak;

- kursda yuqori sifatli videoning mavjudligi juda muhim (aksariyat hollarda bu professional studiya yozuvi bo'lishi kerak);

- videolar qisqa bo'lishi kerak (10-15 daqiqadan ko'p bo'lmagan), keyin e'tibor o'chiriladi va shunga muvofiq muhim ma'lumotlar o'tkazib yuboriladi;

- testlarda katta muammolar mavjud (aksariyat hollarda ular mavjud talablarni hisobga olmaganda, to'g'ri tuzilmagan);

testlar va eng muhimi, belgilangan o'quv maqsadlariga to'liq mos kelmaydi. Agar siz internet-resurslardan foydalansangiz (ma'lumotlarni qidirish uchun) testlarni osonlikcha bajarish mumkin, ammo shu bilan birga, testni to'ldirish haqiqatan ham ommaviy kurs materiallarini o'zlashtirilishini anglatmaydi;

- kurslar o'quv maqsadlari va rejalashtirilgan natijalar to'g'risida ma'lumotni kam ta'minlaydilar. Har bir bo'limning boshida ushbu bo'lim yoki modulning maqsadlari, uning butun kursdagi roli deyarli aytib o'tilmagan

- bir-birlarining uy vazifalarini tekshirish ba'zida ma'lum darajada rasmiylashtiriladi. Ma'lum bo'lishicha, agar biron bir ishtirokchi kursni erta tugatsa, mening uy vazifalarim umuman nazorat qilinmaydi;

- o'qituvchi bilan mutlaqo aloqalar mavjud emas (forumlar ishini o'qituvchi yordamchisi qo'llab-quvvatlaydi) va ba'zi hollarda siz o'zingizning savollaringizga javoblarni, kursni olib boruvchi o'qituvchi nomidan bajarilgan uy vazifalarini baholashni bilishingiz kerak;

- uy vazifasi uchun mezon apparati rasmiy ravishda tayinlanadi va topshiriq bilan bir vaqtda emas, balki uni tekshirish bosqichida taqdim etiladi. Mezonlar kurs qatnashchisi uchun har doim ham aniq emas.

Hozirda o'qituvchilar malakasini oshirish tizimida ommaviy ochiq onlayn kurslar keng talabga ega. Ulardan foydalanish o'qituvchini zamonaviy axborot ta'lim muhitiga "singdirish" imkonini beradi. Albatta, sizni o'quv jarayoniga turli

lavozimlardan qarashga va eng maqbul holatda sizning kasbiy faoliyatingizni tashkil qilishni qayta ko'rib chiqishga majbur qiladi. O'qituvchilarning malakasini oshirish uchun haqiqiy ommaviy onlayn kurslar deyarli mavjud emas, ammo 2015 yil mart oyida Universarium ochiq kurslarsida menejer o'qituvchilar uchun birinchi kurslar paydo bo'ldi.

MASOFADAN O'QITISH

Oliy o'quv yurtlarida (universitetlarda yoki kollejlarda) masofaviy o'qitish tizimi nima ekanligini, elektron va masofaviy o'qitish qanday farq qilishini va boshqa ko'p narsalarni ko'rib chiqamiz.

Har kuni ko'proq foydali ma'lumotlar va yangi yangiliklarni xohlaysizmi?

Masofaviy o'qitish - bu o'quvga xos bo'lgan barcha tarkibiy qismlarni (maqsadlar, mazmun, uslublar, tashkiliy shakllar, o'quv qo'llanmalari) saqlab qolish va aniq texnik vositalardan (Internet-texnologiyalar yoki boshqa interaktiv muhit) foydalangan holda masofadan turib talaba va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sir jarayonidir.

Biroz soddalashtirish uchun masofaviy o'qitish asosiy ta'lim vositasi sifatida axborot texnologiyalaridan foydalangan holda mustaqil ta'lim shakli hisoblanadi.

Masofadan o'qitish uchun siz Toshkentga borishingiz, qimmatbaho uylarni ijaraga olishingiz shart emas. Bu yerda yuqori darajadagi intizom va o'zini o'zi boshqarish, shuningdek, masofaviy texnologiyalar (asosan internet) bo'lishi kifoya, bu elektron ta'limni maksimal foyda bilan yakunlashga yordam beradi.

Zamonaviy masofaviy o'qitish tarixi.

Masofaviy o'qitish texnologiyalaridan foydalangan holda o'rganish uzoq XVIII asrda, Yevropada muntazam va qulay pochta xizmati paydo bo'lganida paydo bo'lgan.

Bu juda oddiy ko'rinishga ega edi: talaba topshiriqlar va o'quv materiallarini pochta orqali oldi, o'qituvchilar bilan yozishmalar o'tkazdi va o'z vaqtida vakolatli vakillarga imtihon topshirdi yoki ilmiy ish yozdi.

Ammo bu kunduzgi masofaviy ta'lim 19-asrning oxirida Rossiyaga keldi. Va hamma narsa tezroq ro'y bera boshladi, chunki 20-asrda tezkor texnologik o'sish tufayli telegraf va hatto telefon paydo bo'ldi. Ammo ushbu aloqa turlari ko'plab mamlakatlarda hanuzgacha mavjud bo'lgan «sirtqi o'qitish» ni bekor qilmadi.

Radio va televideniening paydo bo'lishi bilan masofadan turib o'qitish imkoniyatlarida katta yutuqlarga erishildi. Ko'plab o'quv televizion dasturlari paydo bo'la boshladi, ularni millionlab odamlar tomosha qilishlari mumkin edi. To'g'ri, bitta, ammo juda katta kamchilik bor edi: bu teskari aloqani yetishmasligi edi.

1969 yilda Buyuk Britaniyada dunyodagi birinchi masofaviy ta'lim universiteti - Buyuk Britaniyaning Ochiq universiteti ochilgan. Ushbu nom har kimga ta'lim muassasasi maqbul narx va har kuni masofadan o'qitish mashg'ulotlariga borish zaruriyati yo'qligi sababli hamma uchun ochiq ekanligini tushunishga imkon berdi.

Chet elda katta shuhrat qozongan masofaviy o'qitiladigan boshqa universitetlar ochila boshladi:

Janubiy Afrika universiteti;

Milliy Texnologiya Universiteti (AQSh, 1984);

Xagendagi Fern Universitt;

Xagen ochiq universiteti (Germaniya);

Masofadan o'qitish Ispaniya milliy universiteti;

Keyptaun shahridagi INTEC kolleji (Janubiy Afrika);

Avstraliya hududi axborot tarmog'i;

Britaniya ochiq universiteti ochiq biznes maktabi.

Albatta, 1980-yillarda shaxsiy kompyuterlarning rivojlanishi va ularning mavjudligi ta'lim inqilobini amalga oshirib, o'qishni soddalashtirish va avtomatlashtirishga umid bag'ishladi.

Kompyuterlarda birinchi o'quv dasturlari o'yin shaklida bo'lgan

90-yillarda sun'iy yo'ldosh texnologiyalari faol rivojlana boshladi. Shunga qaramay, 1997 yil Rossiyada masofaviy o'qitish boshlangan yil hisoblanadi. O'sha

paytda Ta'lim vazirligi eksperimental masofaviy ta'limni amalga oshirishga imkon beradigan 1050-sonli buyrug'ini chiqardi.

21-asrda allaqachon internet keng tarqalib, birinchi yoki ikkinchi oliy ma'lumot olish uchun universitetlarda masofaviy ta'limni ommalashtirishga, universitetlarda qayta tayyorlash yoki malaka oshirish uchun, har qanday asosiy yoki qo'shimcha ta'lim uchun o'z hissasini qo'shdi.

Internet yordamida tinglovchilar qaerda bo'lishidan qat'i nazar o'qituvchilardan fikr-mulohaza olish uchun noyob imkoniyatga ega. Tezlik oshishi bilan har xil o'quv treninglari, veb-seminarlar va onlayn darslar o'tkazila boshlandi.

Har yili ushbu turdagi ta'lim tobora ommalashib bormoqda.

2005 yilda Ta'lim vazirligi tomonidan 137-sonli «Masofaviy o'qitish texnologiyalaridan foydalanish to'g'risida» gi buyruq chiqarildi, unga ko'ra universitet MOT (masofaviy o'qitish texnologiyalari) yordamida shaxsan yoki masofadan turib o'qitishni nazorat qilishi mumkin.

Ammo nega hozirdanoq masofadan o'qitishdan foydalanish juda ommalashmoqda? Ilgari hech qachon oliy ma'lumot bu qadar talab qilinmagan va internet bu qadar qulay va tezkor bo'lgan. Masofadan o'qish uchun vaqtini tejash, o'z-o'zini tashkil qilish va tezkor mulohazalar zarur.

Bundan tashqari, bugungi kunda uzluksiz ta'lim har qanday yuqori malakali mutaxassisning ajralmas atributidir. Agar biror kishi o'z sohasidagi so'nggi yangiliklardan xabardor bo'lishni istasa, u doimo o'rganishi kerak. Va buning eng oson yo'li masofaviy ta'limni tashkil etishdir.

Zamonaviy inson o'zini o'zi tarbiyalashga doimiy intilish borligi bilan ajralib turadi. Masofaviy o'qitish shakli unga shu narsani taqdim etishi mumkin.

Kollej yoki universitetdan keyingi zamonaviy masofaviy o'qitish quyidagi asosiy elementlarga asoslanadi:

axborot uzatish vositasi (televidenie, pochta, radio, axborot aloqalari havolalari);

axborot almashinuvining texnik muhitiga bog'liq usullar.

Albatta, bugungi kunda masofaviy o'qitish internetsiz mumkin emas. Ammo undan tashqari, ma'lumotni chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradigan turli xil ta'lim ochiq kurslari mavjud.

2003 yilda ADL (Advanced Distributed Learning) tashabbus guruhi internet texnologiyalaridan keng foydalanish uchun masofali interaktiv ta'lim standarti bo'lgan SKORMni ishlab chiqara boshladi.

Bunday standartlar tufayli masofaviy ta'lim tarkibiga, shuningdek dasturiy ta'minotga nisbatan yanada chuqur talablar mavjud.

Agar siz ushbu turdagi o'qish uchun universitet qidirishni boshlagan bo'lsangiz, shoshilmang. Ta'lim muassasalarining tasnifini aniqlash vaqti keldi:

“Tabiiy” universitetlar. Bular oddiy universitetlar bo'lib, u yerda siz bakalavr darajasini yoki magistr darajasini olishingiz mumkin. Bunday masofadan o'qitish AQShda ham juda kam uchraydi, chunki u yerda ta'limning barcha turlari va shakllari juda ko'p. Ushbu universitetlar tegishli akkreditatsiyaga ega, bu esa AQShning butun ta'lim tizimiga xos sifati ta'lim olishni nazarda tutadi.

Korporativ kurslar - malaka oshirish treninglari provayderlari. Bu yerda hamma narsa aniq - ba'zi tashkilotlar kurslar, treninglar, veb-seminarlar, dasturlarni taklif qilishadi, natijada masofaviy o'qitish sertifikatini olinadi. Odatda, ushbu kurslar ma'lum kasbiy mahoratni rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan. Odatda akkreditatsiya yo'q. Ular buyurtmachining individual istaklarini inobatga olgan holda shakllantiriladi, shu sababli bir xil mavzudagi turli xil dasturlar mazmunan ham, sifat jihatidan ham bir-biridan juda farq qiladi, chunki masofadan o'qitish uchun umumiy standartlar mavjud emas. DO samaradorligini aniqlash uchun uning tuzilishini, yo'nalishlarini va tartibini iloji boricha yaqindan o'rganish juda muhimdir. Shuningdek, o'quvchilar bilan qo'llab-quvvatlash va ular bilan aloqa qanday amalga oshiriladi, nimalar taqdim etilishini bilish muhimdir.

Onlayn ta'lim olish imkoniyatiga ega an'anaviy universitetlar. Yaqinda ko'plab tanish kollejlar va universitetlar alohida onlayn dasturlarni yaratdilar. Ular odatdagi ko'rsatmalaridan voz kechmaydilar, balki faqat o'quv mahsulotlarini kengaytiradilar va shu bilan tobora ko'proq qiziquvchilarni jalb qiladilar.

Masofaviy texnologiyalardan foydalangan holda masofadan o'qitish alohida malaka oshirish kurslarini tayyorlash yoki qayta tayyorlash uchun ham, birinchi va ikkinchi oliy ma'lumotni yaxlit egallash uchun ham mos keladi.

DOLar ham onlayn, ham oflayn rejimda amalga oshirilishi mumkin.

Masofaviy o'qitish usullarining eng keng tarqalgan shakllari:

Chat darsi - chat texnologiyalari (masalan, skype) yordamida amalga oshiriladigan dars. Bu videokonferentsiyaga o'xshaydi, darsning barcha ishtirokchilari bir vaqtning o'zida o'qishlari mumkin bo'lganda, suhbatga kirish imkoni mavjud. Ko'pgina ta'lim muassasalarida o'zlarining chat maktabi mavjud, bu yerda o'qituvchi va tinglovchilar o'rtasida interfaol masofaviy o'qitish jarayoni ixtisoslashgan suhbat xonalarida amalga oshiriladi.

Veb-dars bu masofaviy dars, seminar, konferentsiya, ishbilarmonlik o'yini, seminar, laboratoriya ishi yoki boshqa turdagi ta'lim darsi bo'lib, u telekommunikatsiya yoki boshqa internet imkoniyatlari orqali amalga oshiriladi. Bunday dars uchun maxsus veb-forumdan foydalaniladi - tinglovchilarning ma'lum bir mavzu bo'yicha yoki biron bir muammo bo'yicha tegishli dastur o'rnatilgan saytlardan biriga yozuvlar qoldirib ishlashlari. Suhbat darsidan farqi shundaki, bu yerda ish uzogroq vaqt davomida (ko'p kunlar davomida) amalga oshiriladi va o'qituvchilar va tinglovchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar tabiati asenkronidir.

Telekonferentsiya - bu odatda elektron pochta orqali pochta jo'natmalari ro'yxati asosida olib boriladigan faoliyat. Ushbu dars shakli ta'lim maqsadlariga erishish bilan ajralib turadi. Bu tabiiy o'rganish uslubiga asoslanadi - oddiy va bepul tizim evropaliklar tomonidan ikkinchi oliy yoki qo'shimcha ma'lumot olish uchun faol foydalaniladi. Uning jarayonida talaba doimiy ravishda amaliy topshiriqlarni bajaradi, ko'nikmalarni avtomatlashtirish ustida ishlaydi. Nazariya o'quv mashqlari bilan uzviy bog'liqdir, bu qo'shimcha bilim sarflamasdan bilimlarni o'zlashtirishga yordam beradi. Nazariya va amaliyot materiallarni muntazam ravishda o'rganish jarayonida video va audio yozuvlarni tinglash va takrorlash orqali o'zlashtiriladi.

Telepresensiya - bu masofadan turib o'qitishning eksperimental shakli bo'lib, unda talaba kompyuterda boshqa joyda turib, robot yordamida ko'rish, eshitish va gaplasha oladi. Dars davomida o'qituvchi savollar beradi, talaba esa ularga javob beradi. Ilgari, bu faqat shu shaklda mumkin edi: robotdagi monitor tufayli o'qituvchi o'quvchini ko'radi va talaba tengdoshlari yonida to'liq bo'lish ta'siriga ega. Ushbu texnologiya maktabga bora olmaydigan nogironlar uchun yaratilgan. Ammo hozirda telepresens effektini yaratish uchun kamerali va internetga ulangan har qanday kompyuter bo'lishi kifoya.

Malaka oshirish tizimida masofaviy o'qitishning afzalliklari va kamchiliklari

Yaqin kelajakda dunyodagi barcha maktablar va universitetlar shunday ko'rinishga ega bo'lishi mumkin.

Masofaviy ta'lim to'g'risida biz allaqachon ko'p narsalarni bilamiz. Va har kim o'zi uchun mos yoki mos emasligini o'zi hal qilishi mumkin. Ammo institutda ushbu o'quv shaklining ijobiy va salbiy tomonlarini mutaxassislardan bilib olish ortiqcha bo'lmaydi.

MO' ning ijobiy tomonlari

Masofaviy ta'limning afzalliklari quyidagilardan iborat:

Ta'lim xarajatlari kamayadi. Universitetlar ijara haqini to'lamaydilar, tinglovchilar sayohat, ijara haqi va boshqalarni to'lamaydilar. Masofaviy o'qitish ma'lum bir universitetda qancha turadi, bu haqda rasmiy veb-saytlardan bilib olishingiz kerak. Ammo bu aniq bo'lmaydi, chunki pudratchi pulni aloqa uchun, uni ta'minlashning murakkab texnik vositalari va boshqalarga sarflaydi.

Mashg'ulotlar vaqti qisqartirildi.

Sizning jadvalingizni va ish yukingizni rejalashtirish qobiliyati. Endi hech kim sizga nimani, qayerda, qachon va qanday yodlash, o'qish, yozish, o'rgatish kerakligini aytmaydi. Siz o'zingizning ish yukingizni rejalashtirasiz, ish jadvalini tuzasiz va mavzular ro'yxatini tanlaysiz.

Talabaning yashash joyi haqida ma'lumot yo'q. Boshqa shahar, boshqa mintaqa yoki hattoki boshqa qit'a - bugun qayerda bo'lishingizning ahamiyati yo'q. Asosiysi bu kompyuter va internet. Bugungi kunda masofaviy o'qitish

qamoqxonalarda, chekka burchaklarda va boshqa ko'plab yoshdagi bolalari bo'lgan onalarga, jazoni o'tayotgan nogironlarga beriladi.

Shaxsiy ko'rsatkichlar uchun javob beradi. Shtat universitetida masofadan o'qitish odamlar gavjum joylar va gavjum xonalarni yoqtirmaydiganlar, sevimli divanidagi sevimli adyollari ostidan chiqib ketolmaydiganlar uchun juda mos keladi. Tanish muhit ham mahsuldorlikni yaxshilaydi. Qanday o'qish kerak? Sizning xohishingizga ko'ra: o'tirish, yolg'on gapirish, hatto boshingizda turish.

Istalgan sonli odamlar bilan ishlash qobiliyati.

Zamonaviy texnik vositalar, elektron kutubxonalar va boshqalar yordamida ta'lim sifatini oshirish.

Eng qulay tezlikda o'qing. Tinglovchilar hamkasblari bilan hamqadam bo'lishdan qo'rqmaydi. Siz har qanday qulay vaqtda qiyin savolga qaytishingiz mumkin va muhim savollarga vaqt sarflab, oson mavzuni o'tkazib yuborishingiz mumkin.

O'qishni asosiy faoliyat bilan birlashtirish imkoniyati. Ayniqsa g'ayratli tinglovchilar bir vaqtning o'zida bir nechta kurslarni o'qishlari, bir vaqtning o'zida bir nechta oliy ma'lumot olishlari mumkin. Masofaviy o'qitish tamoyillari zich ish jadvali bilan bir vaqtda o'qishga imkon beradi. Bunga yagona talab - yuqori tezlikdagi internet va o'qish uchun bo'sh vaqt.

O'qishning yuqori natijalari. Masofaviy o'qitish tendentsiyalari shuni ko'rsatdiki, ushbu turdagi o'qishlar an'anaviy ma'ruzalar qatnashishidan hech qanday kam emas va hatto ko'p jihatdan ulardan ustundir. Mustaqil ish tufayli masofadan boshqarish pulti ancha yaxshi o'rganadi va o'tgan materialni chuqurroq anglaydi, amalda qo'llaydi. Zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda o'rganishga bo'lgan qiziqish «kuchaymoqda».

O'qituvchilar bilan aloqa vositalarining xilma-xilligi. Siz aloqani internetda ham, oflayn rejimda ham (mobil telefonlar, elektron pochta va hk) saqlashingiz mumkin.

O'quv materiallariga kirish. Masofaviy o'qitishning uslubiy tizimi shunday yaratilganki, talaba har qanday vaqtda keng onlayn kutubxonalarga darsliklar,

qo'llanmalar, muammoli kitoblar va o'qish uchun zarur bo'lgan boshqa materiallar bilan kira oladi.

Tinch muhit. Sinov va imtihonlarni topshirish uchun talaba kamroq stress va tashvishlarni boshdan kechiradi. Bilimlarni sub'ektiv baholash imkoniyati mavjud emas: o'qituvchining yomon kayfiyati, odobsiz qiyofasi yoki o'quvchining ijtimoiy holati, boshqa fanlardan akademik ko'rsatkichlari mavzuni umumiy baholashga hech qanday ta'sir qilmaydi.

O'qituvchining qulay ishi. O'qituvchilar hatto tug'ruq ta'tilidan ishlashlari mumkin, shu bilan birga ko'plab tinglovchilarga e'tibor berishadi.

Individual yondashuv. Repetitor bilan ishlashda bo'lgani kabi, bu yerda ham: masofadan o'qitishning zamonaviy tizimlari talaba qiziqtirgan har qanday savolga javob olishga imkon beradi. Bu an'anaviy ishlarda kamdan-kam uchraydi, chunki o'qituvchi hammaga vaqt ajrata olmaydi.

Agar siz masofaviy o'qitish uchun qanday hujjatlar taqdim etilishi kerakligi haqida tashvishlansangiz, unda hamma o'rta maktabga asoslangan oddiy universitetga kirishda bo'lgani kabi, sertifikat, fotosuratlar, ariza va boshqalar.

MO'ning kamchiliklari

Hayotimizning har qanday boshqa jabhalarida bo'lgani kabi, masofaviy o'qitishning ijobiy tomonlaridan tashqari, o'zlarining ijobiy tomonlari ham bor:

Kuchli turtki. Bu yerda nima uchun kerakligi haqida yaxshi tasavvurga ega bo'lganlarga bu yerda o'qishlari mumkin. Talaba barcha o'quv materiallarining sher ulushini o'zi o'rganishi sababli, o'zini o'zi boshqarish qobiliyatlari, rivojlangan iroda va mas'uliyat talab etiladi - bu masofadan o'qishni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur.

Aloqa qobiliyatlarini rivojlantirish uchun mos emas. Bu yerda barcha o'quv jarayonlari boshqa odamlar bilan minimal o'zaro aloqada, ba'zan esa umuman yo'q bo'lganda sodir bo'ladi. Shunday qilib, siz muloqot, jamoaviy ish va ishonch qobiliyatlarini rivojlantirishingiz kerak bo'lsa, masofaviy o'qitish o'rniga an'anaviy oliy ta'lim usullarini tanlaganingiz ma'qul.

Amaliy bilimlarning etishmasligi. Masofaviy o'qitishni an'anaviy ta'limdan ajratib turadigan narsa «jonli» amaliyotning etishmasligi, bu holda o'rganilayotgan hunarmandchilikni to'liq o'zlashtirish qiyin.

Identifikatsiya muammosi. Universitetlarda masofaviy o'qitishning mohiyati shundan iboratki, inson aloqa vositalaridan foydalangan holda o'qitiladi. Uning onlayn testlardan o'tayotganligini yoki topshiriqlarni pochta orqali yuborganligini tekshirish deyarli mumkin emas. Yuzni aniqlashga yoki matnni kompyuterda bosib chiqarishning o'ziga xos xususiyatlariga asoslangan ba'zi dasturlar mavjud, ammo ular unchalik keng tarqalgan emas. Shuning uchun tinglovchilar ko'pincha yakuniy attestatsiyada shaxsan qatnashishlari kerak.

Masofaviy o'qitishning muvaffaqiyatli asoslari: mutaxassislarning maslahati

Masofaviy o'qitish maksimal foyda keltirishi uchun siz uni qanday mezon bilan baholashni bilishingiz kerak

Masofaviy o'qitishning ma'lum mezonlariga ko'ra siz kerakli yakuniy natijani olasizmi yoki yo'qmi tushunishingiz mumkin.

Kurs tarkibi

Yaxshi ishlab chiqilgan masofaviy o'qitish dasturi yuzma-yuz kursni to'liq nusxa ko'chirmasligi kerak. Talabani bilim olishga jalb qiladigan, unga o'quv jarayonini boshqarish imkoniyatini beradigan turli vositalar bo'lishi kerak.

Masofaviy kursning markazida talaba, uning ehtiyojlari va qobiliyatlari bo'lishi kerak.

Aloqa usullari va vositalari

Internet-resurslar o'qituvchi bilan aloqa qilishning yagona vositasi bo'lmasligi kerak. Yaxshi o'ylangan dastur talabaga axborotni etkazib berishning bir necha usullarini (shu jumladan oddiy telefon, pochta, faks), shuningdek Internet texnologiyalarini (elektron pochta, telekonferentsiya, interaktiv televizion, video, audio konferentsiyalar va boshqalarni) taklif qilishi kerak.

Shuningdek, darslar sinxron (bir vaqtning o'zida o'qituvchilar va o'quvchilarning real vaqt rejimida ishtirok etishi bilan) yoki asenkron tarzda bo'lishi mumkin. Birinchi holda, axborotni uzatish vositalari videokonferentsiya

yoki interaktiv televizor orqali namoyish etilishi kerak. Ikkinchi turi yanada moslashuvchan, talabaga qulay ish vaqtini taqdim etadi. Bu yerda elektron pochta, video va audio kassetalar va oddiy pochta kabi aloqa vositalaridan foydalanish mumkin.

Barcha taqdim etilgan aloqa usullari siz uchun qulay bo'lishi kerak.

Tinglovchilar bilan yordam va aloqa

Masofaviy o'qitishning metodikasi va metodikasi har qanday talabaning o'zini tashlandiq, yolg'iz va boshqalardan ajratilgan his qilmasligini ta'minlashga qaratilgan. Bu yerda o'zaro ta'sirchan muhit uchun barcha sharoitlar yaratilishi kerak.

O'qishni boshlashdan oldin, o'qituvchilar o'z o'quvchilariga qanday yordam berishlarini aniqlang. Yaxshi tashkil etilgan dastur bilan masofadan o'qitish xuddi shu kunduzgi kursga o'xshaydi, faqat bu juda oson va qulayroq.

Masofaviy o'qitish texnologiyasida qancha ijobiy va salbiy tomonlari borligini o'zingiz ko'rdingiz. Bunday shaklga murojaat qilishingiz kerakmi, bu sizning o'zingizning ishingiz.

Masofaviy ta'limning ijobiy va salbiy tomonlari

Har narsani yaxshi va yomoni bo'lgani kabi masofaviy ta'limning ham ijobiy va salbiy tomonlari mavjud. Hozir quyida shularni ba'zi birlarini ko'rib chiqamiz.

Ijobiy tomonlari

+ Istalgan vaqtda o'qish imkoniyati

Masofadan o'qiyotgan talaba mustaqil ravishda semestr davomida qachon va qancha vaqt davomida materialni o'rganishga qaror qilishi mumkin. U quradi individual ta'lim jadvalini uchun o'zi. Ba'zi ta'lim muassasalari o'z o'quvchilariga o'qishni uzoq vaqtga qoldirish va yana ta'lim xizmatlari uchun haq to'lamasdan qaytish imkoniyatini beradi.

+ O'z tempingiz bo'yicha o'rganish qobiliyati

Masofadan tahsil olayotganlar boshqa o'quvchilaridan ortda qolishidan xavotirlanishga hojat yo'q. Siz har doim murakkabroq masalalarni o'rganishga qaytishingiz, bir necha bor video ma'ruzalarni ko'rishingiz, o'qituvchi bilan

yozishmalarni qayta o'qishingiz mumkin va allaqachon ma'lum bo'lgan mavzularni o'tkazib yuborishingiz mumkin. Eng asosiysi - oraliq va yakuniy attestatsiyalardan muvaffaqiyatli o'tish.

+ Har qanday joyda o'qish imkoniyati

Tinglovchilar dunyodagi istalgan joydan o'z uyida yoki idorasida bemalol o'qishi mumkin. O'rganishni boshlash uchun Internetga ulangan kompyuteringiz bo'lishi kerak. Ta'lim muassasasiga har kuni tashrif buyurishning hojati yo'qligi, nogironligi bo'lgan odamlar, qamoqxonalarda jazoni o'tash qiyin bo'lgan joylarda yashovchilar, yosh bolali ota-onalar uchun shubhasiz ortiqcha.

+ Asosiy faoliyatni to'xtatmasdan o'qing

Siz bir vaqtning o'zida bir nechta kurslarda masofadan turib o'qishingiz, boshqa oliy ma'lumot olishingiz mumkin. Buning uchun asosiy ish joyida ta'tilga chiqish, xizmat safarlariga borish umuman zarur emas. Kompaniya xodimlari va davlat xizmatchilari uchun korporativ treningni (malaka oshirish) tashkil etadigan ta'lim tashkilotlari mavjud. Bunday holda, o'rganish ish tajribasini to'xtatmaydi va o'rganilgan masalalarni darhol ishda qo'llash mumkin.

+ Ta'limning yuqori natijalari

Amerikalik olimlarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, masofaviy o'qitish natijalari an'anaviy ta'lim shakllarining natijalaridan kam emas yoki hatto ustun emas. Masofaviy talaba ko'pgina o'quv materiallarini mustaqil ravishda o'rganadi. Bu o'tilgan mavzularni yodlash va tushunishni yaxshilaydi. Va darhol bilimlarni amalda, ishda qo'llash qobiliyati uni mustahkamlashga yordam beradi. Bundan tashqari, o'quv jarayonida eng yangi texnologiyalardan foydalanish uni yanada qiziqarli va jonli qiladi.

+ Mobillik

O'qituvchilar, o'qituvchilar bilan aloqa turli xil: onlayn va offlayn rejimida amalga oshiriladi. Ba'zan o'qituvchi bilan elektron pochta orqali maslahatlashish kunduzgi yoki sirtqi o'qish bilan

shaxsan tayinlanishdan ko'ra samaraliroq va tezroq bo'ladi .

+ O'quv materiallarining mavjudligi

Masofaviy o'quvchilar darsliklar, muammoli kitoblar, qo'llanmalar yetishmasligi kabi muammolarni yaxshi bilishmaydi. Barcha kerakli adabiyotlarga kirish talabaga universitet veb-saytida ro'yxatdan o'tgandan so'ng ochiladi yoki u o'quv materiallarini pochta orqali oladi.

+ Masofaviy ta'lim arzonroq

Agar biz alohida mutaxassislik bo'yicha o'qishni tijorat asosida, yuzma-yuz va masofadan taqqoslasak, ikkinchisi arzonroq bo'ladi. Talaba sayohat, turar joy uchun pul to'lamaydi va chet el universitetlari misolida viza va xalqaro pasport uchun pul sarflashning hojati yo'q.

+ Rahat muhitda o'rganish

Masofaviy kurslar tinglovchilarining oraliq attestatsiyasi onlayn testlar shaklida amalga oshiriladi. Shuning uchun, tinglovchilar test va imtihonlar uchun o'qituvchilar bilan uchrashishdan oldin tashvishlanish uchun kamroq sabablarga ega. Sub'ektiv baholash imkoniyati chiqarib tashlandi: test savollariga javoblarning to'g'riligini tekshiradigan tizimga talabaning boshqa mavzulardagi yutuqlari, uning ijtimoiy mavqei va boshqa omillar ta'sir qilmaydi.

+ O'qituvchi uchun qulaylik

Masofadan turib o'qitish faoliyati bilan shug'ullanadigan o'qituvchilar, o'qituvchilar, o'qituvchilar ko'proq tinglovchilarga e'tibor berishlari va ishlashlari mumkin, masalan, tug'ruq ta'tillarida.

+ Shaxsiy yondashuv

An'anaviy o'qitish jarayonida o'qituvchi guruhdagi barcha tinglovchilarga kerakli darajada e'tibor berish, har bir o'quvchining ish sur'atiga moslashish juda qiyin. Masofaviy texnologiyalardan foydalanish individual yondashuvni tashkil qilish uchun javob beradi. Talaba o'zi o'rganish tezligini o'zi tanlaganiga qo'shimcha ravishda, u paydo bo'lgan savollarga o'qituvchidan tezda javob olishi mumkin.

Shuningdek qarang: Raqamli til: Ingliz tilini onlayn o'rganishning 5 asosiy afzalliklari

Kamchiliklari

- Kuchli motivatsiya zarur

Masofaviy talaba deyarli barcha o'quv materiallarini mustaqil ravishda o'rganadi. Buning uchun kuchli iroda, mas'uliyat va o'zini o'zi boshqarish talab etiladi. Hamma ham istalgan o'qitish sur'atini tashqi nazoratisiz saqlab turishga muvaffaq bo'lavermaydi.

- Masofaviy ta'lim muloqot qobiliyatini rivojlantirish uchun mos emas

Masofaviy o'qitish sharoitida tinglovchilarning bir-biri bilan va o'qituvchilar bilan shaxsiy aloqalari juda kam, agar umuman bo'lmasa. Shuning uchun ushbu mashg'ulot shakli muloqot qobiliyatlarini, ishonchni, jamoada ishlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun mos emas.

- amaliy bilimlarning yetishmasligi

Ko'p sonli amaliy mashg'ulotlarni o'z ichiga olgan mutaxassisliklarni o'qitish masofadan turib qiyinlashadi. Hatto eng zamonaviy simulyatorlar ham kelajakdagi shifokorlar yoki o'qituvchilar uchun "jonli" amaliyotni almashtirmaydi.

- foydalanuvchini identifikatsiya qilish muammosi

Hozircha talabaning imtihonlardan yoki testlardan halol va mustaqil ravishda o'tganligini kuzatib borishning eng samarali usuli bu videokuzatuvdir, bu har doim ham mumkin emas. Shu sababli, yakuniy sertifikatlash uchun tinglovchilar shaxsan universitetga yoki uning filiallariga kelishlari kerak .

- kompyuter savodxonligining yetishmasligi

Rossiyada masofaviy ta'limga alohida ehtiyoj chekka hududlarda paydo bo'ladi. Ammo, tashqi ko'rinishda, o'qishni istagan har bir kishi Internetga ulangan kompyuterga ega emas.

OMMAVIY OCHIQ ONLAYN KURSLAR

Ta'lim sohasidagi eng so'nggi yangiliklardan biri - elektron ta'lim kurslari orqali masofadan o'qitish imkoniyati.

Ta'limning internetga o'tishi 2000-yillarda ochiq internet kurslari paydo bo'lishi bilan bog'liq bo'lib, taniqli jahon universitetlari bepul kirish uchun yozilgan ma'ruzalarni nashr etishni boshladilar. Bunday ta'lim xizmatlariga talab nihoyatda yuqori bo'lib chiqdi va 2008 yilda OOOKlar (ommaviy ochiq onlayn kurslar) deb nomlangan ta'limning tubdan yangi usuli shakllandi.

OOOK nima?

OOOK qisqartmasi to'rtta alohida atamadan iborat.

Ommaviy: ushbu onlayn ta'lim shakli geografik joylashuvi bilan cheklanmagan ko'plab tinglovchilarni qamrab oladi.

Ochiq: onlayn o'qitish hamma uchun bepul.

Onlayn: masofaviy o'qitish kurslari onlayn aloqa yordamida amalga oshiriladi. Barcha materiallar elektron shaklda erkin foydalanish imkoniyatiga ega.

Kurs: har bir alohida ishtirokchi uchun farq qilishi mumkin bo'lgan aniq maqsadlar, ish qoidalari va vaqt cheklovlari bilan ma'lumotlarni tizimli va tartibli taqdim etish.

OOOK boshqa onlayn kurslardan va ta'lim olishning an'anaviy usullaridan nimasi bilan ajralib turadi?

OOOK nafaqat masofaviy ta'lim kurslari, balki u turli xil faoliyat turlarini o'z ichiga olgan alohida o'qitish metodikasidir. Va har qanday texnik kabi OOOK o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega.

Onlayn ta'lim va OOOKlarning afzalliklari

Interaktivlik.

Ommabop noto'g'ri tushunchadan farqli o'laroq, onlayn o'qitish o'quvchilarning mulohazalari yetishmasligini anglatmaydi. Aksincha, OOOK kurs

o'qituvchisi-rahbari bilan, shuningdek qolgan auditoriya bilan ko'plab aloqa kanallari mavjudligini taxmin qiladi.

Foydali ulanishlar.

Tinglovchilar hozirgi onlayn kurs uchun jamoatchilikni tashkil qilish imkoniyatiga ega, bu yerda ular nafaqat bilimlarni bir-biri bilan baham ko'rishadi, balki sharxlovchi sifatida ham qatnashadilar. Odatda, masofaviy ta'lim kursining har bir ishtirokchisi bir nechta tinglovchilarning ishlarini tekshirishi kerak. O'z navbatida, uning ishi ham bir nechta ishtirokchilar tomonidan sinovdan o'tkaziladi. Shunday qilib, kurs mavzusiga va belgilangan sohada ularning malakasini oshirishga qiziqadigan tinglovchilar guruhi shakllanadi. Har bir ishtirokchi tanlangan mavzu bo'yicha tushunchalarini kengaytirish va «birinchi qo'ldan» ma'lumot olgan holda qiziqarli va foydali tanishlar uchun noyob imkoniyatga ega bo'ladi.

Tez fikr va baholash.

Ish topshirilgandan so'ng tinglovchilar deyarli bir zumda o'z bilimlarini baholaydilar. Shu bilan birga, har bir onlayn ta'lim oluvchida imtihonni qayta topshirish yoki testni qayta yozish imkoniyati mavjud.

Dunyoning eng yaxshi o'qituvchilari.

Onlayn o'qitish dunyoning eng taniqli universitetlarining eng yuqori malakali o'qituvchilari tomonidan amalga oshiriladi. Va masofaviy kursning har bir talabasi taqdimotchi bilan shaxsan muloqot qilish imkoniyatiga ega.

Bepul onlayn o'qitish.

OOOK nomi bilan shifrlangan ochiq atamaning o'zi «bepul» yoki bepul dastur degan ma'noni anglatadi. Qoida tariqasida, kursni tinglaganingiz va topshiriqlarda qatnashganingiz uchun sizdan haq olinmaydi. Ammo, agar mavjud bo'lsa ham, OOOK kursining narxi kunduzgi o'qish narxi bilan taqqoslanmaydi va nominal to'lovni anglatadi.

Eng yangi mutaxassisliklar.

Mehnat bozori yuqori sur'atlarda rivojlanmoqda. Uzoq vaqt davomida oddiy universitetlarda o'qitilmaydigan mutaxassisliklar paydo bo'ldi va talabga aylandi.

Onlayn kurslar bozor o'zgarishlariga chaqmoqning tezligi bilan ta'sir o'tkazib, kun yangiliklari uchun o'quv dasturlarini taqdim etadi.

Tarkibiy material yetkazib berish.

Zamonaviy aloqa vositalari ma'lumotlarning taqdimotini optimallashtirishga imkon beradi, ularni lakonik va tushunarli qilib beradi. Qisqa videofilmlar, masalan, uzoq ma'ruzadan ko'ra, tomoshabinlar tomonidan juda yaxshi qabul qilinadi. Kurs tomonidan belgilangan mavzu bo'yicha birlashtirilgan ulkan hikoyalar oqimi qisqa va yaxshi o'zlashtirilgan bilim qismlariga bo'linadi.

Bepul mashg'ulotlar jadvali.

Har bir kurs talaba uchun qulay o'quv jadvalini tuzishi mumkin bo'lgan vaqt chegarasi bilan cheklangan. Ma'ruzani keyinroq ko'rishingiz yoki mavzu aniq bo'lmagan taqdirda uni bir necha marta ko'rib chiqishingiz mumkin. Uy vazifasi ham har qanday qulay vaqtda va har qanday tezlikda amalga oshiriladi.

Aralash onlayn o'qitish tizimi.

Masofaviy ta'lim jarayoni turli xil materiallardan foydalanishni o'z ichiga oladi. OOOK masofaviy ta'lim kurslari faqat videofilmlar bilan cheklanmaydi, ular turli manbalarga havolalar bilan to'ldiriladi: matnli hujjatlar, audio fayllar, forumlarda va ijtimoiy mavzulardagi munozaralar, tarmoqlar. Bunday tizim nafaqat materialni idrok qilishni oshiradi, balki tinglovchilarning axborot oqimida harakat qilish qobiliyatini va mustaqil ravishda kerakli bilimlarni olish qobiliyatini rivojlantiradi.

Onlayn o'rganish va OOOKning kamchiliklari

OOOK tizimi faqat tinglovchilar tashabbusi bilan bilimlarni olishga qaratilgan bo'lib, yuqori darajadagi o'zini o'zi boshqarish va turtki beradi. Shu sababli, onlayn ta'limning kamchiliklariga quyidagilar kiradi.

O'quv materialini mustaqil ravishda o'zlashtirish.

Masofaviy ta'lim kursining vazifasi tinglovchini uning mustaqil rivojlanishi uchun barcha zarur ma'lumotlarni taqdim etishdan iborat. Agar kunduzgi o'qish sharoitida talaba ma'ruzadan keyin yoki hatto o'qish paytida o'qituvchiga bevosita

murojaat qilishi mumkin bo'lsa, OOOK doirasida bu funktsiya cheklangan. Bitta boshlovchi minglab tinglovchilarning savollariga javob bera olmaydi.

Vazifalarning bajarilishini to'liq nazorat qilishning yetishmasligi.

Topshiriqlarni bajarish va yakuniy attestatsiya to'liq talabaning zimmasida. Tizimni aldash qiyin emas, lekin faqat tinglovchi o'ziga nima uchun sertifikat kerakligini - kasbiy va shaxsiy o'sishi uchun yoki «shomil» uchun qaror qiladi.

Onlayn masofadan o'qitish tizimi kimga mos keladi?

Onlayn kurslar har qanday turdagi ta'lim olish imkoniyatini beradi. Siz dunyoning istalgan universitetida onlayn ravishda yuqori ma'lumotga ega bo'lishingiz va tasdiqlash sertifikatining egasi bo'lishingiz mumkin.

Agar siz allaqachon oliy ma'lumotga ega bo'lsangiz va tanlagan yo'nalishingiz bo'yicha qo'shimcha bilimlarni olishni istasangiz, o'zingizning malakangizni masofadan turib yaxshilashingiz mumkin.

Agar siz tanlagan faoliyat yo'nalishingiz sizga mos kelmasa, masofadan turib qayta tayyorlashingiz mumkin. OOOK onlayn kurslari nihoyatda keng.

MOBIL TA'LIM - TA'LIMNI MODERNIZATSIYA QILISH SIFATIDA

Bizga ma'lumki, XX asrning 30 yillaridan ta'limning sirtqi shakli mavjud edi. Shu bilan birga horij mamlakatlarning ta'lim berish tajribasiga ko'ra radioma'ruzalar (1932-y.), radiokurslar (1943-y), televizion darslar (1960-1970 yy.) yordamida ta'lim tizimiga masofali o'qitish uslublarini joriy qilib kelingan. O'zbekistonda esa 1970- yildan boshlab matematika, fizika, biologiya va boshqa fanlardan maxsus televizion darslar hamda shaxmat bo'yicha sport darslari namoyish etib borilgan.

Ta'lim samaradorligini oshirish maqsadida Alan Key o'tgan asrning 70-yillarida kompyuterni kitob hajmiga keltirish g'oyasini bergan. 90-yildan boshlab cho'ntak kompyuterlarini yaratilishi tinglovchilar uchun mobil o'qitishni yo'lga qo'yish va rivojlantirish ishlari amalga oshirildi. Shunday ta'limiy muhit uchun birinchi o'rgatuvchi ilovalar yaratilishi boshlandi.

Hozirgi vaqtda yoshlarni kun davomida mobil telefonlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Yoshlar ixtiyoriy joyda, ixtiyoriy vaqtda turli xil axborotlarni qabul qilish imkoniga egadirlar. Lekin yoshlarimiz bunday imkoniyatlardan to'g'ri maqsadda foydalana olishyaptimi?

Ta'lim jarayonida mobil qurilmalardan foydalanish ta'lim oluvchilarni motivatsiyasini oshirishga, mustaqil o'zlashtirish ko'nikmasini rivojlantirishga yordam beradi. Bu esa ta'limga mobil o'qitishni joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Mobil o'qitish – bu mobil texnologiyalarni qo'llagan holda, yakka, guruhli va jamoali ta'lim olishning dars va darsdan tashqari o'quv faoliyatlarini o'z ichiga birliktirish imkoniyatiga ega bo'lgan ta'lim olishning maxsus shakli.

Ta'lim jarayonida “Mobil o'qitish” iborasi quyidagilarcha talqin etilishi mumkin:

- Ta'lim olishdagi qurilma (ixtiyoriy mobil qurilmalar va tarmoq texnologiyalar);

- O'rgatuvchi (o'qitish jarayonida qurilma o'quv auditoriyasida yoki auditoriyadan tashqarida joylashgan bo'lishi mumkin);

- Dars turiga qarab o'quv jarayoniga qo'llash (boshqa maktab, shahar yoki regiondan bo'lgan internetdagi virtual-o'qituvchi).

Mobil o'qitishni ommaviy tarzda o'quv jarayoniga tadbqiq etish uchun quyidagi tashkiliy-pedagogik talablarga e'tibor qaratish lozim:

- Ta'lim amaliyotida planshet, netbuk va noutbuklar asosida mobil sinflar tashkil etish;

- BOYD (Bring your own device–shaxsiy qurilmangni olib kel) yo'li asosida ta'lim olish (ta'lim oluvchilar mashg'ulotga shaxsiy mobil qurilmasini olib keladi).

Ta'lim muassasasida Internetga ulanishga erkin ruxsat berish nafaqat auditoriya xonalarida, balki karidorlarda, bibliotekada, faollar zalida maxsus hududlar tashkil etish maqsadga muvofiq.

Mobil ta'limning afzalliklari quyidagilardir:

1. Ta'lim oluvchilarga joyni erkin o'zgartirish imkoniyatini beradi;
2. Imkoniyati cheklangan ta'lim oluvchilarga mobil vositalardan foydalangan holda o'qish imkoniyatini beradi;
3. Shaxsiy kompyuter va qog'ozli o'quv adabiyotiga ehtiyoj bo'lmaydi;
4. Zamonaviy simsiz texnologiyalar yordamida foydalanuvchilar orasida o'quv resurslar tarqalishi yengillashadi (WAP, GPRS, EDGE, Bluetooth, Wi-Fi);
5. Mobil o'qitishda multimediyali kontentdan foydalaniladi, ya'ni, axborotlar turli shakllarda ifoda etiladi: matnli, grafik, ovozli.

Shunday holatda ta'lim oluvchilarda o'quv resursini o'zlashtirish va eslab qolish samaradorligi oshadi, ta'lim olish motivatsiyasi rivojlanadi. Agarki ta'lim oluvchilarda topshiriqlarni bajarishga qiziqish bo'lsa, bunday holda ixtiyoriy o'qituvchi auditoriya jonlanishi, ta'lim olishga motivatsiya rivojlanishi hamda o'zlashtirish samaradorligi oshishini hech ikkilanmasdan ayta olishi mumkin bo'ladi.

Mobil o'qitishni joriy etishdan asosiy maqsad:

- Ta'lim sifatini oshirish;

- Ta'limda AKT integratsiyasini joriy etish va qo'llab quvvatlash;
- O'quv materialni ta'lim oluvchilar tomonidan o'zlashtirish samarasi oshirish;
- Ta'lim jarayoniga shakllantiruvchi baholash (o'z xatolarini tahlil etish, o'zo'zini baholash) va differentsiiallangan ta'lim texnologiyalarni joriy etish;
- Standartlashgan testlarni topshirish ko'rsatkichini o'sishi;
- Ta'lim oluvchilarda umri davomida uzluksiz ta'lim olish imkoniyati mavjudligi;
- "Ta'lim muassasasi – oila – ta'lim muassasasi" aloqasini o'rnatilishi va uning rivojlanishi.

Britaniya Ochiq universiteti professori Mayk Sharpalz o'z ilmiy tadqiqot ishlarida mobil ta'limni tahlil etib kelgan. 2002 yil Birmingem shahrida Mayk Sharpalz o'z ma'ruzasida mobil ta'limning 3 ta negizi xaqida to'xtalib o'tadi: Construction, Conversation and Control. Ya'ni, o'qituvchi va ta'lim oluvchi o'rtasidagi tushunishni yaratish, ular o'rtasidagi so'zlashuv va o'quv jarayonini o'qituvchi tomonidan nazorat qilish.

Tadqiqotga ko'ra YuNESKO tomonidan mobil o'qitishni bir qator afzalliklari tahlil etilgan:

Ta'limga imkoniyat va ta'minotni kengaytirish bo'yicha ruxsat berish.

Dunyo bo'yicha foydalanayotgan intellektual mobil qurilmalar ta'lim oluvchilarga katta erkinlikni beradi, ya'ni ta'lim olish motivatsiyasini oshirishda o'quvchilar o'z tempida faqat oldinga harakat qilish va shaxsiy qiziqishlarini boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bir zumdagi teskari aloqa va o'qitish natijasining bahosi.

Mobil texnologiyalar o'qitish natijasini baholash jarayonini tezlashtiradi hamda o'quvchi va o'qituvchilarga erishgan muvaffaqiyatlarini tezroq kuzatish imkoniyatini beradi. Oldingi vaqtlarda ta'lim oluvchilar o'z bilimlariga qo'yilgan baholarni, taqriz va tavsiyalarni uzoq muddat kutishga to'g'ri kelardi. Hozir esa mobil qurilmalarning interaktiv funktsiyalari yordamida baholash javoblari bir zumda chiqishi amaliyotda ko'rinib turibdi.

Baholar to'g'risidagi hujjatlarni yig'ish, tahlil etish, taqsimlash jarayonini avtomatlashtirish natijasida mobil texnologiyalardan foydalanish pedagoglarning ish unumdorligini oshiradi. O'quvchilar bilimini tezkor baholaydigan mobil ilovalarga Plickers, Socrative larni keltirish mumkin.

Ixtiyoriy vaqtda va ixtiyoriy joyda ta'lim olish.

Mobil qurilmalar o'quv jarayonini joy va vaqtdan qat'iy nazar tashkillashtirish imkoniyatiga ega.

Mobillashtirishda 2 ta asos mavjud: birinchi tomondan, pedagog jismonan ta'lim muassasasida qatnasha olmasa, ta'limiy dasturlarni pedagogning ixtiyoridagi joyda amalga oshirish imkoniyati mavjud. Ikkinchi tarafdan esa, zamonaviy texnologiya, ayniqsa berilganlarni bulutli saqlash tizimi yordamida ta'lim olish imkoniyatini beradi. Bunday holatda ta'lim oluvchi shaxsiy mobil qurilmasini almashtirishi mumkin, lekin uning barcha o'quv materiallariga bulutli saqlash tizimi asosida foydalanish ruxsati bo'ladi. Bundan tashqari topshiriqlarni bajarishda turli texnik qurilmalardan foydalanishi ham mumkin.

Auditoriyada o'quv mashg'ulotiga berilgan vaqtdan unumli foydalanish.

YuNESKO tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, mobil qurilmalar yordamida o'qituvchilar berilgan vaqtdan unumli foydalanish imkoniyatiga ega. Agar ta'lim oluvchilar yangi materialni uyda o'zlashtirib kelsa darsda ushbu materialni tahlil, muzokara qilish, birgalikda o'zlashtirish imkoniyati yaratiladi.

Imkoniyati cheklangan o'quvchilarga yordam.

Matnni masshtabini kattalashtirish, ovozli transkripsiya, matnni ovozga o'zgartirish va geolokatsiya qilish kabi mobil texnologiyalarning afzalliklari imkoniyati cheklangan o'quvchilarni ta'lim olish samaradorligini oshirishda yordam beradi.

Cambridge to Africa tashkiloti («Kembridj–Afrikaga») Ugandadagi eshitishi cheklangan o'quvchilar uchun maxsus dastur ishlab chiqdi. O'quvchilar o'quv dasturi bilan tanishadi hamda mobil qurilma va innovatsion SMS – tizim yordamida o'qituvchilar bilan hamkorlikni o'rnatadi.

Boshqaruv va kommunikatsiya sifatini oshirish.

Oddiy aloqa operatorlaridan ko'ra mobil qurilmalar yordamida xabarlar tezroq, ishonchliroq, sifatliroq va kamharajatli bo'lib yetkazilishi munosabati bilan ta'lim oluvchi va pedagoglar axborot almashishda ko'pincha mobil qurilmalardan foydalanib kelishmoqda. Pedagoglar tinglovchilardan topshiriqlarga javoblarni, ota-onalar esa o'z farzandlarining yutuqlari bo'yicha ma'lumotlardan xabardor bo'lib turishlari mumkin bo'ladi. Shunga ko'ra ta'lim muassasalarda mobil ta'limni tashkil etish uchun yilda 365 kun, haftada 7 kun, sutkada 24 soat veb brauzerlar, veb mijoz, maxsus mobil ilovalar orqali muassasaning barcha axborot resurslariga ruxsat bo'lishi, shuningdek, ta'lim muassasasi xududida internet va axborot resurslariga xavfsiz kirishni ta'minlash lozimdir.

Endi mashg'ulot uchun qanday ilovani tanlash va mashg'ulotning qaysi qismida undan foydalanish xaqida uylab ko'rishimiz lozim. Mashg'ulotga tayyorgarlik jarayonida shuni esda tutish kerakki, mobil ilovadan butun dars davomida foydalanish maqsadga muvofiq emas. Shuning uchun shunday bitta ilova tanlash va ushbu ilovadan darsning bir qismida foydalanish joizdir.

Quyidagi holatlarga e'tibor qaratish muhim hisoblanadi:

1. Ilovaning imkoniyati.
2. Ilovani turli xil mobil qurilmalarga o'rnatishda ruxsat berilishini hisobga olish.

3. Bepul ruxsatning mavjudligi.
4. Ilovani oxirgi marta qachon yangilanganligi.
5. Ilovaga berilgan salbiy fikr va mulohazalarni e'tiborga olinganligi.
6. Ilovani shaxsiy mobil qurilmada testdan o'tganligi.

Mobil ilovalardan ixtiyoriy mashg'ulot turida foydalanish mumkin:

• Yangi mavzuni o'zlashtirish–o'quv materialdan iborat ilova (elektron darsliklar)

- Mustaqil ta'lim olish–kontentlarni yaratish uchun ilovalar
- Tadqiqot faoliyati–virtual laboratoriya ilovalari
- O'z-o'zini tekshirish yoki nazorat qilish–mashq qildiruvchi ilovalar.
- AT bo'yicha tayanch bilimlarni o'rgatadi – 81 %

- Qiziquvchanlikni rag'batlantiradi–77%
- Lokal va global hodisalar xaqida ma'lumotlarni bilishga yordam beradi–74%

%

- Boshqalar bilan o'zaro aloqalarning yangi usullarini yaratadi–70%
- Mas'uliyatli bo'lishga o'rgatadi–69%
- Kreativlikni rivojlantiradi–64%
- O'zlashtirish motivatsiyasini oshiradi–63%
- Masalalarni yechishga o'rgatadi–63%
- Jamoa hodisalari (muammolari) atrofida boshqa tinglovchilar bilan

birlashishni o'rgatadi–58%

- Kontentdan nafaqat foydalanishni, balki uni yaratishni ham o'rgatadi– 57%
- Tinglovchilarga qoidalarni tushunishga ko'mak beradi - 52 %

Nielsen analitik agentligi mobil qurilmalardagi ilovalardan ta'lim jarayonida foydalanish bo'yicha tajriba o'tkazib, batafsil statistika ma'lumotlarini tahlil qilib o'tishgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, mobil ilovalardan foydalanish darajasi barcha davlatlarda yuqoriligi, jumladan o'rtacha foydalanish darajasi 85% dan 99 % gachani tashkil etganligi aniqlangan. (7)

MALAKA OSHIRISH KURSALARINI TASHKIL ETISHDA MOBIL TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

O'quvchilarning mustaqil ta'limi - mutaxassis kadrlarni tayyorlash bo'yicha o'quv jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Bugungi kunda muhim vazifalardan biri - o'quvchilarning mustaqil ishlashini sifatli tashkil etishdan iboratdir.

Mustaqil ta'limini samarali tashkil qilish uchun axborot-kommunikaqiya texnologiyalarining turli vositalaridan foydalanish mumkin. Jumladan, elektron kurslar, elektron ta'lim tizimlari, video ma'ruzalar, veb-seminarlar, elektron testlar va boshqalar. Bu vositalardan tashkari, hozirgi vaktida zamonaviy va ixcham mobil texnologiyalar ham mavjud. O'quvchilarning mustaqil ta'limini mobil texnologiyalar asosida tashkil etishda birinchi navbatda muayyan vaqt va joyga bog'lik bo'lmagan holda ta'lim materiallari o'rganiladi. Bu sizni o'rganishingiz kerak bo'lgan ma'lumotlarni olishga imkon beradi.

Mobil texnologiya asosida ta'lim bugungi kunda xorijiy mamlakatlarning ta'lim tizimlarida keng qo'llanilmoqda. Amerika Qo'shma Shtatlari, Kanada, Yevropa mamlakatlarida mobil ta'lim resurslari va ularning rivojlanish usullarini birlashtiruvchi yagona platformadan foydalanish orqali turli fanlarni o'qitishda mobil ta'lim texnologiyalari joriy etilganligini ta'kidlash mumkin.

Bugungi kunda ko'plab kompyuter, aloqa va hisoblash texnikasi ishlab chikarayotgan firmalar yangi platformadagi ixcham sensorli zamonaviy kompyuterlarni ishlab chiqarmoqdalar. Bularga planshet, smartfon va mobil qurilmalarni keltirish mumkin. Rivojlangan mamlakatlarning statistik ma'lumotlariga ko'ra, mobil qurilmalar aksariyat hollarda intellektual tizim tashkil etuvchisi smartfon yoki planshetlar hisoblanadi.

Planshetni boshqarish uchun sensorli ekrandan foydalaniladi. U bilan ishlash fizik klaviatura va sichqoncha qurilmasidan foydalanmasdan, barmoqlar yordamida amalga oshiriladi. Sensorli ekranda matnni kiritish umuman olganda, klaviaturada terish tezligidan qolishmaydi.

XX asrning 70-yillarida hisoblash tizimlari nazariyasi sohasidagi amerikalik olim Alan Key «kitob o'ldhamidagi kompyuter» g'oyasini taklif qilgan. 90-yillarda cho'ntak kompyuterlarining paydo bo'lishi bilan mobil vositalarni o'rganish loyihalari va o'quvchilar uchun mobil ta'limdan foydalanish kuzatilgan. Tarmoqdan mobil texnologiya asosida bilim olish V.A.Kuklevning ilmiy tadqiqot ishlarida atroflicha o'rganilgan. Tadqiqot ishida mobil jihozlari asosida WiMAX simsiz tarmog'ida masofali ta'limdan foydalanish va bolalar uchun Intel Classmate turidagi kompyuterlarda ishlash bo'yicha ma'lumotlar o'z aksini topgan. Shuningdek, M.A.Grigorevaning ilmiy tadqiqot ishlarida mobil kompyuter tizimlarida informatika fanini o'qitish, Savill-Smit, G.Stead va G.Solley loyihalarida mobil tizimlar asosida matematika va lingvistika fanlarini o'qitishni tashkil etish masalalari o'rganilgan. Avstraliya, Buyuk Britaniya, Italiya, Kanada, Kipr, Meksika, Yangi Zelandiya, Polsha, AQSh, Turkiya, Chili, Shvetsiya va JAR davlatlarida ichki axborot va telekommunikatsion vositalar (mobil kompyuter tizimlari: telefon, planshet va smartfon) asosida ta'lim olish texnologiyalari keng qo'llanilmoqda.

Mobil qurilmalarning imkoniyati tobora tarakkiy etib borayotganligi sababli ular ta'lim vositasi sifatida qeng qo'llanilishi an'anaviy va noan'anaviy ta'limda asosiy o'rinni egallab bormoqda. Ta'lim olishning zamonaviy usullaridan biri, bu mobil texnologiya asosida ta'lim olish bo'lib, u kun sayin rivojlanib bormoqda. «Infonetics Research» kompa-niyasining analitik basharotiga ko'ra jahon bo'yicha so'ngi besh yilda mobil aloka asosida global tarmokdan foydalanish 6 millionga yaqin ekanligini keltirgan. Hozirda mobil ta'lim atamasidan uch ko'rinishda foydalanish mumkin:

M-learning - bu mobil jixozlar (telefon yoki chuntak kompyuter) ni WAP, GPRS yoki 3G texnologiyalar (asosiysi internet tarmog'iga kirish mumkinligi) bilan bilim olish va almashish texnologiyasi;

M-learning - bu mobil aloqa vositalari (mobil telefon va kommunikatorlar) yordamida o'quv jarayonini tashkil etishda foydalaniladigan texnologiya;

M-learning - bu ta'lim shunday jarayonki, masofaviy ta'limda shaxsiy o'qitish jixoz (noutbuk, cho'ntak kompyuteri yoki mobil telefon) laridan foydalanish tushuniladi.

Mobil ta'lim buyicha ko'plab konferentsiyalar va ko'rgazmalar o'tkazilmoqda. Bular jumlasiga m-Learn, WMUTE va IADIS Mobile, Iordaniyada ISML, Malayziyada mobil ta'lim, Londonda portativ qurilmalar bilan ishlash, AQShda mobil ta'lim kabi bir qator xalqaro anjumanlar o'tkazildi. Anjumanlarda ko'tariladigan asosiy masala: mobil ta'lim o'quvchilarning o'zlashtirishiga qanday darajada ta'sir ko'rsatayotganligi. Mobil ta'limning ahamiyati quyidagicha:

- ta'limga yangi texnologiyalarni jalb qilish imkonini beradi;
- mobil qurilmalar kitoblar, kompyuterlar va boshqa vositalarga nisbatan ihcham va kichikrok xajimga ega;
- ta'lim olishda ishtirok etayotgan o'quvchilar tomonidan foydalanishini baxolash mumkin.

Mobil kurilmalarning imkoniyati nafakat qo'ng'iroq qilish yoki xabar almashish uchun, balki undan kengrok vazifalarni bajarishga mo'ljallangan. Bugungi kunda bu qurilmalar ko'pgina foydalanuvchilar uchun axborot olish, bilimlarni shakllantirish, fikr almashish imkoniyatlarini taqdim etmoqda. Darhakikat, bugungi kunda mobil ta'lim yoki m-learning haqida ta'riflar ko'p keltirilgan. Bu vositalar o'quvchilarning ma'lumotlar olishida asosiy vositalardan biri bo'lib qolmoqda. O'quvchilar smartfon yoki planshetlarda ta'lim resurslariga doimo ega bo'lishni xohlashadi.

Bugungi kunda o'quvchilarning ko'pchiligi internetga ulanishda shaxsiy va portativ kompyuterlarga nisbatan mobil texnologiyalarda ulanishlar soni bir necha barobarga oshib ketdi. Mutaxassislarning fikriga ko'ra, mobil aloqa kompaniyalari ko'rsatadigan xizmatlar tahlil qilinganda avval mobil aloqa faqat aloqa uchun ishlatilgan bo'lsa, hozir borgan sayin gaplashish o'rniga internet aloqasidan foydalanishga talab kupayayotgani ta'kidlanmoqda. O'quvchilar darsdan tashqari vaqtlarida mustakil ta'lim olishda mobil vositalar, internetdan foydalanishga harakat qilishlari bilimlarini oshirishlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi amaliyotlarda

isbotlanmoqda. Ular ta'lim resurslariga doimo ega bo'lishni xohlashadi. Mobil ta'lim ko'p afzalliklarga ega: o'quvchilar ta'lim ma'lumotlari va tizimlariga mobil aloqadan foydalanishga harakat qilsalar, bu texnologiya o'quv jarayonining o'zini ancha yaxshilashi va boyitishi mumkin.

Mobil vositalardan foydalanuvchilar axborotga bo'lgan ehtiyojlarini ta'minlashda turli mavzulardagi yangiliklarni o'qish, videolarni tomosha qilish, jonli efir va eksklyuziv ko'rsatuvlar va tijorat sohalari bo'yicha axborotlardan mobil ilovalarni qurilmaga o'rnatish orqali foydalanadilar. Buning uchun avvalo internet tarmog'i orqali mobil ilovalarni qurilmaga o'rnatish lozim.

Hozirgi vaqtda o'quv jarayonini tashkil etishni an'anaviy, texnologik, multimediasiy darajalarga ajratishimiz mumkin. An'anaviy darajada o'qituvchi va o'quvchi aloqasi doimo ta'minlanadi. Shuning uchun bilimlarni egallash darajasini doimiy ravishda nazorat qilish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, hatolarni darhol aniqlash va to'g'rilash kerak bo'ladi. Ta'lim sifatining texnologik darajasi ta'limda axborotning ko'p kanallari mavjudligini aniqlaydi, bu uning rivojlanishi va mustaxkamlanishini sezilarli darajada tezlashtiradi. O'quv jarayonida o'qitishga ko'proq e'tibor qaratiladi. Bunda og'zaki ta'limdan va televizor, shaxsiy kompyuter, texnik vositalar, o'qitishning butun majmuasidan foydalanishni nazarda tutadi. So'nggi bir necha yillar mobaynida Qarshi davlat universiteti «Amaliy matematika va informatika» kafedrasida kasb-hunar ta'lim muassasalari bilan o'zaro hamkorlik integratsiyasi asosida LMS Moodle tizimida o'quvchilar mustaqil ta'limini tashkil etish bo'yicha uslubiy ishlar amalga oshirildi.

Moodle — ingliz tilida Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment (ob'ektga yo'naltirilgan modulli dinamik o'qitish muxiti) so'zlarining qisqartmasi bo'lib, veb muhitda o'qitish va onlayn rejimdagi darslarni tashkil qiluvchi kuchli pedagogik dasturiy majmua hisoblanadi. «Moodle» elektron kurslarni boshqarish tizimining asoschisi va ishlab chiqaruvchisi Martin Dugiamas bo'lib, 1999 yildan beri tizimni rivojlantirish bo'yicha bir qator loyihalarni bajardi. Tizimning 1.0 versiyasi 2002 yil 20 avgustda ishlab chiqilgan. Bugungi kunda tizimning 3.1 versiyasi keng tarqalgan.

Bugungi kunda «Moodle» tizimidan nafakat universitetlarda, balki kollejlarda, maktablarda, notijorat tashkilotlar va turli firmalarda xam foydalaniladi. «Moodle» tizimiga o'quvchilarning bilimini rivojlantirishga yordam beradigan maxsus tashkil etilgan ta'lim faoliyati sifatida qaraladi. Moodle tizimi o'quvchilar mustaqil ravishda uzluksiz ta'lim olishi va ijodkorligini rivojlantirish

Bu tizim o'quvchilar bir-birlari bilan yozishmalar orqali xabar almashinuvi, o'quvchilarning mustaqil ishlashini ta'minlashi, zamonaviy o'qitish usullarini joriy etishi va turli ta'lim xizmatlarini taqdim qilish bilan belgilanadi.

O'quvchilarning aksariyati mustaqil ta'limda mobil texnologiyalardan foydalanishga texnik va psixologik jihatdan tayyor bo'lib, mobil qurilmalar va texnologiyalarning imkoniyatidan yanada samarali foydalanish uchun yangi imkoniyatlar yaratish zarur. Buning uchun mutaxassis o'qituvchilar tomonidan tashkiliy ishlar, o'quvchilarni mustakil ta'limda mobil ta'limdan foydalanishning imkoniyatlari, shakllari va usullarini joriy etish bo'yicha ilmiy va uslubiy ishlarini ishlab chiqish talab qilinadi.

O'quvchilar o'rtasida mobil texnologiyalarning mashxurligini hisobga olib, biz ushbu muloqot turlarini intellektual bilimlarni oshirishga xizmat qilish uchun mustaqil ta'limda foydalanishga qanday xissa qo'shishini tahlil qilishimiz kerak. Mustaqil ta'limda mobil qurilmalardan foydalanishning bir qator usullari mavjud:

- multimediali o'qitish veb-resurslari (audio fayllar, videofilmlar, podkastlar, grafikalar, xaritalar, rasmlar) ishlab chiqish uchun;
- o'quv saytlari, resurslar, kataloglar, lug'atlarga tezkor kirishni ta'minlash;
- haqiqiy ta'lim vositasi sifatida mobil aloqa platformalari uchun moslashtirilgan o'quv materiallarini ishlab chiqishni ta'minlash (SMS-testlar, o'quv qo'llanmalari va mobil ilovalarga asoslangan yo'riqnomalari).

Bugungi kunda mobil ta'lim o'quvchilarga yangi aloqa va hamkorlik vositalarini taqdim etmoqda. Pedagogik nuqtai nazardan, bilimlarni o'zlashtirishda o'quvchilar o'z-o'zini o'qitish vositasi sifatida mobil ta'limdan foydalanadilar.

Shuning uchun mobil ta'limni rivojlantirish uchun bir qator qadamlar qo'yilishi kerak. Bular quyidagicha:

- ta'limni noan'anaviy tarzda tashkil etish, norasmiy yoki kundalik muxitda mobil o'quv vositalaridan foydalanib o'quvchilar o'zini o'zi anglashga intilishlarini rag'batlantirish;

- o'quvchilar bilim va tajriba almashishlari uchun mobil texnologiyalardan foydalanish;

- mobil ta'limni joriy etish uchun ta'lim muassasalari bilan birga ma'muriy va huquqiy standartlarni yaratish;

- shaxsiy mobil qurilmalar bilan o'z o'quv uslublarini muntazam takomillashtiradigan o'qituvchilarni rag'batlantirish;

- telekommunikatsion kompaniyalar bilan mobil ta'lim uchun mobil internetning narxini pasaytirish imkoniyatini muhokama qilish.

Mobil ta'limdan foydalanish uchun o'quvchilarning mustaqil faoliyati uchun motivatsiyasini oshirish kerak. Buning uchun virtual muhitda o'qituvchi, masalan, LMS Moodle platformasidan foydalangan holda «Informatika va axborot texnologiyalari» kursida mavzuga oid o'quv resurslarni yaratib, o'quvchilarga mustaqil ishlash uchun taqdim etadi. Uning afzalliklari shundaki, mobil qurilmalar orqali o'quvchi darsda o'tilgan mavzuni bo'sh vaqtlarida chuqurroq o'rganishi mumkin.

O'quvchi o'zining smartfon yoki plansheti yordamida ta'lim muassasasi hududidagi «WiFi» simsiz tarmoq yordamida «Moodle» tizimiga brauzer dasturi yoki Moodle Mobile.apk mobil ilova yordamida kiradi. O'quvchi «Moodle» tizimiga login va parol kiritish bilan «Informatika va axborot texnologiyalari» fanidan tegishli o'quv resurslar ekranga chikadi.

«Moodle» tizimida «Informatika va axborot texnologiyalari» fani bo'yicha o'qituvchi tomonidan berilgan tegishli mavzular asosida o'quvchilar elektron o'quv resurslardan foydalanadilar. Ushbu tizimda «Informatika va AT» kursidagi «Excel dasturida sodda ifodalarni xisoblash» mavzusi bo'yicha berilgan o'quv reruslar bilan tanishib chikiladi. Bu o'quv resurslarida anketa, chat, forum, glossariy, ma'lumotlar ombori, savol-javob, test va topshiriklar kabi element yoki resurslar bilan ishlashi ko'rsatiladi.

TA'LIMDA ERKIN VA OCHIQ KODLI DASTURIY TA'MINOTLAR TAHLILI.

LMS/LCMS tizimlari elektron ta'limni (masofaviy ta'lim jarayonini) tashkil etishning asosiy funksiyalarini o'z ichiga oladi. Bunday funktsiyalarga o'quvchilarning (o'qituvchilarning, kurs yaratuvchi pedagoglarni va boshqa roldagilarni) ro'yhatga olishi, foydalanuvchilarni o'quv kurslardan chetlashtirish, o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish muhitini yaratish, o'quvchi va o'qituvchilarning o'zaro individual yoki/va guruh bo'lib hamkorlikda ishlashini (Web2 elementlarini ishlatish orqali) tashkil etish, guruhlar yaratish va ularni boshqarish, oraliq, joriy va yakuniy nazoratlarni tashkillashtirish va elektron nazorat turlarini yaratish (elektron nazorat turlariga yopiq turdagi test, ochiq turdagi nazorat, moslikni topishga oid, ketma-ketlikni to'g'ri joylashtirish, bo'sh qoldirilgan joyni to'ldirish va boshqa turlari kiradi), har-xil turdagi ijtimoiy so'rovlar tashkillashtirish, o'quvchilarning bilim darajasini monitoring qilish, sertifikatlar (diplomlar) berish imkoniyati, elektron axborot resurslarini (elektron kutubxonalar) tashkillashtirish, elektron o'quv resurslarini eksport/import qilish imkoniyatlari, tizim foydalanuvchilarining (o'quvchilar, o'qituvchilar(tyutorlar), kurs yaratuvchi pedagoglarning) tizimga qachon, qancha vaqt davomida o'quv kontentlar bilan tanishganligi, qaysi IP adres orqali kirganligini (bu esa qaysi davlatdan tizimga kirganligini aniqlashga yordam beradi), brauzer va qaysi operatsion tizim orqali kirganligi, tizimda mavjud foydalanuvchilarning aktivligini maxsus grafiklar orqali monitoring qilish imkoniyati, o'qituvchi(tyutor) (yoki elektron kurs yaratuvchi pedagoglar) tomonidanelektron o'quv resurslarni yaratishi, Authoring tools larda SCORM, TinCan yoki boshqa standartlar asosida yaratilgan elektron o'quv resurslarini yuklashi, o'quvchilarning boshqa o'quvchilar/o'qituvchilar bilan (Chat, Forum, videokonferentsiya, umumiy elektron doskalar yoki tizimning ichki/tashqi xabarlar almashish moduli orqali) muloqatini tashkillashtirish, o'quv jarayonida bo'ladigan yangiliklarni barcha foydalanuvchilarga ommaviy xabar yuborib turuvchi modullarning mavjudligi,

iqtisodiyva marketingga oid operatsiyalarni boshqarish va boshqa imkoniyatlarni sanab o'tish mumkin.

Qo'yida maosafaviy ta'lim jarayonini tashkillashtirish imkoniyatini beruvchi erkin va ochiq kodli LMS dasturiy majmualarning nomlari va ularning asosiy imkoniyatlari bo'yicha ma'lumotlarni bayon qilamiz.

Atutor – Ochiq kodli, veb muhitida ta'lim jarayonini boshqaruvchi LMS tizimi hisoblanadi. Tizimda mavjud o'qitish modullari: Forums, Materials, Messenger, Chat, Exercises, Group work, Student tracking va boshqa modullari mavjud. Tizim bir nechta standartlarni qo'llab quvvatlaganligi sababli, internet orqali jismoniy nuqsonga ega bo'lgan o'quvchi-talabalar tizim orqali o'quv resurslardan foydalanishlari mumkin. Xususan ko'zi ojiz talabalar maxsus veb ilovalar orqali tizimga bog'langan holda o'quv kontentdagi so'zlarni audio formatda utkazgan holda tinglashi mumkin. O'quv modulini yozish vaqtida Atutor dasturiy majmuasining barqaror versiyasi 2.1.1. Tizimning shaxsiy saytida 20 dan ortiq har hil modullar mavjud. Tizim qo'llab quvvatlaydigan standartlar soni ancha bo'lib bu boshqa LMS tizimlardan farqi ham aynan shu xususiyatidadir. Tizimning rasmiy internetmanzili: <http://atutor.ca/atutor/>.

Claroline – Erkin va ochiq kodli, masofaviy o'quv kurslarni tashkillashtirish imkoniyatini beruvchi Webga orientatsiyalangan dasuriy majmuahisoblanadi. Tizim Luvenadagi (Belgiya) katolik universitetining pedagogika va mul'timedia institutida yaratilgan. Dasturiy majmuadan foydalanish GNU (General Public License) asosida amalga oshiriladi ya'ni bepul foydalanish mumkin. Tizim ishlashi uchun serverda PHP/MySQL/Apache larni o'rnatilishi talab qilinadi. Windows 98 va NT, Mandrake Linux 8.1 muhitiga o'rnatilgan EasyPHP tizimda tizim testdan o'tkazilgan. Claroline dasturiy majmuasidan 80 dan ortiq davlatlarda foydalanishadi va 30 dan ortiq tillarga (dastur interfeysi) tarjima qilingan. Tizim 2000 dan ortiq talabalarni bir vaqtning o'zidaqabul qilishi mumkin. Claroline dasturiy majmuasi masofaviy ta'lim jarayonini tashkillashtirish uchun talab qilinadigan barcha talablarga javob beradi xususan, foydalanuvchilarni ro'yhatdan o'tkazish, tizimda foydalanuvchilarning (fan o'qituvchisi, o'quvchi va mehmon)

rollarini administrator tomonidan belgilashi, o'quv kurslarni yaratish, ularning tarkibini tahrirlash, talabalar bilimini nazorat qilish, monitoring olib borish, nazorat natijalarini tahlil qilish, tizim ichida foydalanuvchilar o'rtasida kommunikatsiya elementlaridan (chat, forum, qisqa xabarlar jo'natish modullaridan) foydalanish va boshqarish imkoniyatini beradi. Tizimda boshqa LMSlar singari qo'yidagi ko'rsatilgan o'qitish modullari mavjud: Forums, Materials, Messenger, Chat, Exercises, Group work, Student tracking, Kalendar, Vikiva boshqa modullari mavjud. Boshqa LMS lar singari IMS va SCORM standartlarni qo'llab quvvatlaydi. Claroline dasturiy majmuasining imkoniyatlaridan demonstratsiya rejimida foydalanib ko'rish mumkin, buning uchun <http://demo.claroline.net/> havolasiga murojat qilib, tizimga har xil rollarda (administrator, fan o'qituvchisi, o'quvchi) kirib tizimning imkoniyatlari bilan tanishib chiqishi mumkin.

O'quv modulini yozish vaqtida tizimning barqaror versiyasi Claroline 1.11.8. Tizimning rasmiy internet manzili: <http://www.claroline.net>

Dokeos - Clarolinening 1.4.2 versiyasidan ajralib chiqqan yangi dasturiy majmua hisoblanadi.

Dokeos Claroline platformasini ishlab chiqqan dastlabki ishchi guruhning bir necha a'zolarining ish mahsuli bo'lib, ular ta'lim muassasalari uchun yaratilgan Clarolinedan farqli ravishda davlat korxonalarining ishchi xodimlariga moslashtirishni maqsad qilishdi va amalga oshirishdi.

Dokeos dasturiy majmuasining rasmiy Web saytiga tashrif buyursangiz, u yerda dasturning 2 ta versiyasini ko'chirib olishni taklif qilinadi: Dokeos FREE – bepul va Dokeos PRO – bepul bo'lmagan, qo'shimcha modullari mavjud bo'lgan dastur paketi taklif etiladi. Lekin Dokeos FREE versiyasi bizning fikrimizga ko'ra, ta'lim jarayonini tashkillashtirish uchun kerak bo'ladigan barcha o'quv modullari mavjud.

Tizimning imkoniyatlarini va unda mavjud o'quv elementlarni qo'yida ko'rsatilgan aql xaritasi orqali ko'rish mumkin. Hozirgi vaqtda LMS larining ko'pchiligi ijtimoiy tarmog'lardagi mavjud g'oya asosida o'zlarining ishchi muhitlarini shunday tarmog'larga moslashtirmoqda. Shunga ko'ra, bu tizimda ham

ijtimoiy tarmog' elementlari keng kiritilgan. Yuqorida keltirilgan LMS tizimlari singari Dokeos dasturiy majmuasi ham SCORM standartini qo'llab quvvatlaydi. Bu esa bu standartni qo'llab quvvatlaydigan boshqa LMS tizimlariga o'quv kurslarini eksport/import qilish imkoniyatini beradi. Dokeos dasturiy majmuasi o'quv modulini yozish vaqtidagi ohirgi barqaror versiyasi Dokeos 2.2 RC2.

Tizimning rasmiy internet manzili: <http://www.dokeos.com>

LAM SIMS Learning Design standarti asosida 2003-yilda yaratilgan. JAVA dasturlash tilida yozilgan. Kross-platformali, 32 tilga dastur interfeysi tarjima qilingan va GPLv2 asosida bepul foydalanish mumkin. LAMS dasturiy majmuasi boshqa LMS lardan farqi shundaki, o'qituvchilarga o'quv jarayonini strukturalashda vizual vositalardan foydalanish imkoniyatini beradi, bu vositalar o'quv jarayonida o'quv resurslarini (elektron o'quv resurslarni, chat, so'rovnomalar, topshiriqlar) va nazorat turlarini qanday ketma-ketlikda bo'lishligini vizual ko'rishini ta'minlaydi. Bunda o'qituvchi "sinchqoncha" orqali bu ketma-ketliklarni hech qanday qiyinchiliksiz joylarini o'zgartirishi mumkin bo'ladi.

LAMS – elektron o'quv resursini vizual ravishda o'quv kontentlarni o'zgartirish boshqarish va yaratishdagi imkoniyatlarining mavjudligi sababli, yangi revolyutsion ilova hisoblanadi. U o'qituvchiga o'quv kontentini yaratishda intuitiv tushunarli interfeys taqdim qiladi. Bu interfeys o'z ichiga har-xil individual vazifalar, guruhli o'qitishda frontal vazifalarni berishini o'z ichiga oladi. O'quv modulini yozish vaqtidagi tizimning barqaror versiyasi 2.4.

Tizimning rasmiy internet manzili: <http://lamsfoundation.org/>

Moodle – Web muhitida o'qitish va online rejimdagi darslarni tashkil qiluvchi vebga yo'naltirilgan dasturiy majmua hisoblanadi.

Moodle – inglizcha so'zlarning abbreviaturasi bo'lib Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment - modulli ob'ektga yo'naltirilgan dinamik o'qitish muhiti (MOYDO'M). Tizimda mavjud o'qitish modullari: Forums, Materials, Messenger, Chat, Exercises, Group work, Student tracking va ancha ko'p bo'lgan boshqa modullari mavjud. Boshqa LMS lar singari IMS, SCORM va

boshqa standartlarni qo'llab quvvatlaydi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, boshqa LMS tizimlarga qaraganda eng ko'p qo'shimcha plugin va modullari mavjud bo'lgan dasturiy majmua aynan, Moodle dasturiy majmuasi hisoblanadi.

Hozirgi vaqtda dunyoning ko'p davlatlarining o'quv muassasalarida masofaviy ta'lim jarayonini aynan Moodle dasturiy majmuasidan foydalangan holda tashkillashtirilmoqda.

Shuningdek, O'zbekistondagi ko'plab ta'lim muassaslarida aynan virtual ta'lim muhiti sifatida aynan Moodle dasturiy majmuasi foydalanib kelinmoqda.

Ochiq kodli Moodle dasturiy majmuasi o'quv jarayonini boshqaruvchi Web ga yo'naltirilgan maxsus tizim bo'lib, internet tarmog'ida foydalanishga mo'ljallanilgan. Tizimni yaratishda ochiq kodli dasturiy ta'minotlardan foydalanilgan. Uni ishlatish uchun ma'lumotlar omborini boshqarish dasturi (MySQL yoki PostgreSQL), PHP protsessori, Web xizmati dastur (Apache yoki IIS) lari sozlangan server zarur. Operatsion tizim sifatida ixtiyoriy keng tarqalgan tizimlardan biridan foydalanish mumkin (Windows, Linux, Mac OS X, Novwll Netware). O'quv moduli yozilayotgan vaqtda tizimning barqaror versiyasi Moodle 2.8. Tizimning rasmiy internet manzili: <http://www.moodle.org>

eFront - dasturiy majmua Unix, Linux, FreeBSD, Windows, Mac OS X, Netware va boshqa PHPni qo'llab quvvatlovchi operatsion tizimlarda ishlaydi. Ma'lumotlar bazasi sifatida MySQL va PostgreSQL lardan foydalanish mumkin. Boshqa LMS lar singari IMS va SCORM standartlarni qo'llab quvvatlaydi. Tizim 30 dan ortiq tilga tarjima qilingan shu qatorida o'zbek tilidagi tarjimasi ham mavjud. Agar saytga kirsangiz sizga eFront ning bir nechta versiyasidan foydalanish taklif etiladi, bular Editions, Enterprise, Educational va Opensourcelar. (Bular bir biridan nimasi bilan farq qilishini to'liq bilmoqchi bo'lsangiz qo'yida ko'rsatilgan havolaga murojjat etishingiz mumkin <http://www.efrontlearning.net/functionality-matrix>.) Bulardan faqat ohirgisini (Open-source) foydalanish bepul hisoblanib qolganlaridan foydalanmoqchi bo'lsangiz ma'lum qo'shimcha pul evaziga sotib olishingiz mumkin bo'ladi. Lekin

eFront dasturiy majmuasining Opensource versiyasi masofaviy ta'lim jarayonini tashkillashtirishingiz uchun yetarli hisoblanadi.

O'quv moduli yozilayotgan vaqtdagi barqaror versiyasi eFront (Opensource) v 3.6.13.2.

Tizimning rasmiy internet manzili: <http://www.efrontlearning.net/>

Chamilo- Ochiq kodli masofaviy ta'lim jarayonini tashkillashtirish imkoniyatini beruvchi Webga orientatsiyalangan dasturiy majmua hisoblanadi. Chamilo loyihasi 18 yanvar 2010 yildan boshlab rivojlanib kelmoqda. O'quv moduli yozilayotgan vaqtda Chamilo dasturiy majmuasining barqaror versiyasi 1.9.6. Boshqa LMS lar singari IMS (IMS Content Packaging, IMS QTI) va SCORM standartlarini qo'llab quvvatlaydi. Tizim kross-platformali hisoblanib, barcha operatsion tizimlarda ishlaydi. GPLv3 litsenziyasi asosida ish yuritadi. Tizimning rasmiy saytida keltirilgan ma'lumotga ko'ra hozirda 250 000 dan ortiq talaba bu tizim orqali ta'lim olib kelishmoqda. <https://campus.chamilo.org/index.php?language=russian> havolasi orqali tizimning imkoniyatlarini real ravishda administrator, o'qituvchi (tyutor) va o'quvchi rollarida bo'lib, tanishib chiqish mumkin. Masofaviy o'quv jarayonini bu tizim orqali hech qanday qiyinchiliksiz tashkillashtirish mumkin. Tizimdan davlat tashkilotlari o'zlarining ishchi xodimlarini attestatsiyadan o'tkazishda ham foydalanishlari mumkin. Tizimning rasmiy internet <https://chamilo.org>

ILIAS. Bu tizim ham erkin vaochiq kodli masofaviy ta'lim jarayonini boshqaruvchi LMS tizimi hisoblanadi. Dasturiy majmua 1998 yildan va hozirgi vaqtgacha rivojlanib kelinmoqda. Boshqa tizimlarda mavjud bo'lgan o'qitish modullari bu tizimda ham bor: Forums, Materials, Messenger, Chat, Exercises, Student tracking, Kalendar, Glossari, Viki va boshqa modullari mavjud. O'quv modulini yozish vaqtida ILIAS dasturiy majmuaning barqaror versiyasi 4.3.4. Tizim Apache, PHP, MySQL, XML larga asoslangan. SCORM standartiga to'liq javob beradi. Tizimning boshqa tizimlarga nisbatan avfzal tomonlaridan biri elektron nazorat turlarining yaxshi yo'lga qo'yilganidadir.

Open Elms – erkin va ochiq kodli navbatdagi masofaviy ta’lim jarayonini tashkillashtirish imkoniyatini beradi tizim bo’lib, GNU GPL litsenziyasi asosida foydalanuvchilarga foydalanishlari uchun tarqatiladi. Tizimning o’zi erkin va ochiq kodli bo’lganli boyis ham, dasturiy majmuani yaratishda ochiq kodli dasturiy ta’minotlardan foydalanilgan. Uni ishlatish uchun ma’lumotlar omborini boshqarish dasturi (MySQL yoki PostgreSQL), PHP protsessori, Web xizmati dastur (Apache yoki IIS) lari sozlangan server zarur. Opertion tizim sifatida ixtiyoriy keng tarqalgan tizimlardan biridan foydalanish mumkin (Windows, Linux, Mac OS X, Novwll Netware).

Tizimning rasmiy internet manzili: <http://www.openelms.org/>

Sakai – dunyoning ko’pgina ta’lim muassalarida keng foydalanib kelinayotgan navbatdagi ochiq kodli GNU GPL litsenziyasi asosida erkin tarqatiluvchi dasturiy majmua hisoblanadi. Boshqa LMS tizimlaridan farqi shundaki tizim to’liq. Shu sabali tizim kross-platformali hisoblanadi. Sakai dastur majmuasining o’zining ma’lumotlar ombori mavjud bo’lib, agar foydalanuvchilar soni kam bo’lsatizimning ichki ma’lumotlar omboridan foydalanish mumkin, agar foydalanuvchilar soni ko’p bo’lsa, u holda MySQL yoki Oracle ma’lumotlar omborida ishlashi mumkin. O’quv moduli yozilayotgan vaqtda tizimning barqaror versiya Sakai 2.9.2.

Sakai dastur majmuasida ta’lim jarayonini boshqarish imkoniyatini beruvchi qo’yidagi umumiy modullari mavjud:

- Announcements (E’lonlar)- tizim foydalanuvchilariga tegishli e’lonlarni yetkazish uchun hizmat qiladi;
- Drop Box (Fayllar almashinuvi)- talabalar/o’qituvchilar va o’qituvchilar/talabalar o’rtasida (shaxsiy) xujjatlar almashinuvchini ta’minlashga hizmat qiladi;
- Email Archive (Elektron pochta arxivi)-bu modul orqali tizimdagi foydalanuvchilarning pochta xabarlari tizimning arxiv pochtaasida saqlanadi;
- Resources (Resurslar)- tizim ichidagi foydalanuvchilar o’zlarining o’quv resurslarini saqlashlari va ularni jamoaga e’lon qilish imkoniyati;

- Chat Room – onlayn ravishda tizim ichidagi foydalanuvchilar oʻrtasida aloqani oʻrnatish muhiti;

- Forums (Forum)- biror bir mavzu boʻyicha diskutsiya mavzularni ochish mumkin. Onlayn muloqatdagi chatdan farqli ravishda bu modul orqali oflayn ravishda muammoli vaziyatlarni tahlil qilish mumkin;

- Message Center (Xabarlar markazi)- tizim foydalanuvchilari oʻrtasida ichki xabarlar almashish moduli;

- News / RSS- RSS dinamik yangiliklarini oʻzingizning kompyuteringizga eksport qilish imkoniyati;

- Poll tool (Soʻrovlar oʻtkazish) – tizim ichida har xil soʻrovlar oʻtkazish imkoniyati;

- Presentation (Prezentatsiya) – bir vaqtning ichida bir nechta foydalanuvchilar uchun fayllarni taqdimot qilish imkoniyatini beruvchi modul;

- Profile / Roster – tizimda mavjud foydalanuvchilarning shaxsiy profillari bilan ishlash moduli;

- Repository Search - tizim ichidagi maʼlumotlarni qidirish moduli.

Oʻqituvchi uchun ishchi modullari (Teaching tools) qoʻyidagilardan iborat: Forms, Evaluations, Glossary, Matrices, Layouts, Templates, Reports, Wizards, Search, Web Content, WebDAV, Wiki, Site Setup, MySakai, Widgets.

Tizim muhitida oʻquvchi uchun ishchi modullari (Portfolio tools) qoʻyidagilardan iborat: Forms, Evaluations, Glossary, Matrices, Layouts, Templates, Reports, Wizards, Search, Web Content, WebDAV, Wiki, Site Setup, MySakai, Widgets

MUNDARIJA

1. Maktab o'qituvchilarini onlayn ochiq kurslardan foydalanib o'qitishning maqsadi, vazifalari va holati.....
2. Onlayn ochiq kurslarning mohiyati va tasnifi.....
3. Xalq ta'limi hodimlarining onlayn o'quv kursi ko'nikmalarini rivojlantirishda algoritm-model dasturning o'rnini va ahamiyati.....
4. Ochiq onlayn kurslar ta'limni rivojlantirish tendentsiyasi sifatida
5. Masofadan o'qitish.....
6. Ommaviy ochiq onlayn kurslar.....
7. Mobil ta'lim - ta'limni modernizatsiya qilish sifatida.....
8. Malaka oshirish kurslarini tashkil etishda mobil texnologiyalardan foydalanish.....
9. Ta'limda erkin va ochiq kodli dasturiy ta'minotlar tahlili. ....

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev tomonidan tasdiqlangan “2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishlari bo‘yicha HARAKATLAR STRATEGIYASI” – Toshkent, 2017 yil 7 fevral.
2. Soyibnazarov. A. I. International journal of discourse on innovation, integration and education: Xalqaro jurnali. AQSh-2020. 147-154 betlar. URL: <http://summusjournals.com/index.php/ijdiie/article/view/230>
3. Soyibnazarov. A. I. JournalNX Septermber 2020 Full PDF Xalqaro jurnali. Angliya-2020. Page No.: 67-71 <https://journalnx.com/journal-article/20151714>
4. Soyibnazarov. A. I. Differensial tenglamalar va matematikaning turdosh bo‘limlari zamonaviy muammolari xalqaro ilmiy konferentsiyasi Farg‘ona-2020 yil. 211-216 betlar
5. Soyibnazarov. A. I. Jamiyat va innovatsiyalar – Obshestvo i innovatsii Society and innovations. Journal home page: <https://inscience.uz/index.php/socinov/index>
7. Galixanov M.F, Xasanova G.F. Podgotovka prepodavateley k onlayn-obucheniyyu: roli, kompetentsii, soderjanie // Visshee obrazovanie v Rossii. 2019. T. 28. № 2. S. 51-62.
8. Xasanova G.F, Zaripov R.N. Pedagogicheskiy potentsial otkritix obrazovatelnix resursov // Kazanskiy pedagogicheskiy jurnal. 2018. №4. S. 68-72
9. Ammenwerth, E. (2017). Envisioning Changing Role of University Teacher in Online Instructional Environments. AISHE-J: The All Ireland Journal of Teaching and Learning in Higher Education. Vol. 9. No 3.

10. Niess, M., Gillow-Wiles, H. (2013). Developing Asynchronous Online Courses: Key Instructional Strategies in a Social Metacognitive Constructivist Learning Trajectory. *Journal of Distance Education*. No. 2
11. Kalmikova O.V. Onlayn-obuchenie - visshee obrazovanie dlya vsekh // Perspektivi razvitiya informatsionnix texnologiy: sb. materialov XIX Mejdunar. nauch-prakt. konf. / pod obsh. red. S.S. Chernova. Novosibirsk, 2014. С. 115-119.
12. Kornilova I.M. Sotsiologicheskie issledovaniya sredi molodeji po voprosu sovremennogo visshogo obrazovaniya // Gumanitarnie nauki v sovremennom obrazovanii: problemi, resheniya, perspektivi razvitiya: sb. nauch. tr. M., 2014. S. 131-143.
13. Andreev A.A. Pedagogika v informatsionnom obshestve, ili elektronnaya pedagogika // Visshee obrazovanie v Rossii. 2011. № 13. S. 114.
14. Panchenko T.V. Iz opita proektnoy deyatel'nosti po sozdaniyu elektronnix obrazovatel'nykh resursov (napravlenie — «Pedagogika») // Nauka i sovremennost — 2011. Sbornik materialov VIII Mejdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. Novosibirsk: Izd-vo SibAGS, 2011. Ch. 1. S. 307-312
15. Lapchik M.P. O pedagogike v usloviyax elektronnoy obucheniya // Nauka o cheloveke: humanitarnie issledovaniya. 2013. № 2. S. 77-85.
16. Poulova P., Simonova I. E-Learning Reflected in Research Studies in Czech Republic: Comparative Analyses // *Procedia — Social and Behavioral Sciences*. 2014. No 116. P. 1298-1304.
17. Mobile-Learning (obucheniya cherez smartfoni) raskrita v sleduyushix publikatsiyax: Ozdamli F., Cavus N. Basic Elements and Characteristics of Mobile Learning // *Procedia — Social and Behavioral Sciences*. 2011. No 28. P. 937-942
18. Tavgen I.A. Masofaviy ta'lim: tajriba, muammolar, istiqbollar / Ed. Yu.V. Minsk: BDU, 2013. 227 p.

19. Badarch D., Tokareva.N, Svetkova M. MOOK: malaka oshirish tizimini qayta qurish // Rossiya oliy ma'lumot. 2014. № 10. S. 135-146.
20. Ta'limni axborotlashtirishning zamonaviy muammolari. M.P. Omsk: OmGPU nashriyoti, 2017.404 p.
21. Bugaychuk K. Ommaviy masofaviy kurslar: tarix, tipologiya, istiqbollar. // Rossiya oliy ma'lumot. 2013. № 3. S. 148-155.
22. Mixeeva O.P. Bir o'lchovli taksonomik sxemalarga asoslangan massiv onlayn kurslarning zamonaviy taksonomiyasi // Zamonaviy axborot texnologiyalari va IT ta'limi: Sat. ilmiy. X yubiley xalqaro ilmiy va amaliy asarlari. konf. / E. V.A. Suxomlina. M.: MGU, 2015. 58-66.
23. Golubeva A.N. Massiv onlayn kurslar: kontsepsiya, tasniflash va malaka oshirish tizimi tizimidagi amaliyot tajribasi // Pedagogika savollari. 2017. № 7. S. 25-29.
24. Curt Bonk. Twenty Thoughts on the Types, Targets, and Intents of MOOCs, 2012. URL: <http://travelinedman.blogspot.ru/2012/06/twenty-thoughts-on-types-targets-and.html>
25. Dave Cormier. The CCK08 MOOC – Connectivism course, 1/4 way, 2008. URL: <http://davecormier.com/edb/2008/10/02/the-cck08-mooc-connectivism-course-14-way/>
26. Donald Clark. Plan B: MOOCs: taxonomy of 8 types of MOOC, 2013. URL:<http://donaldclarkplanb.blogspot.co.uk/2013/04/moocs-taxonomy-of-8-types-of-mooc.html>
27. Tony Bates. A review of MOOCs and their assessment tools, 2014. URL: <https://www.tonybates.ca/2014/11/08/a-review-of-moocs-and-their-assessment-tools/>
28. Tony Bates. What is a MOOC? URL: <http://www.tonybates.ca/2014/10/12/what-is-a-mooc>
29. Virtual College, Lisa Lane. E-learning MOOCs 'can have separate goals.URL: <https://www.virtual-college.co.uk/news/virtual-college/2012/08/elearning-moocs-can-have-separate-goals>

30. Onlayn o'qitish: darslik E. E.S. Polat. - M.:Onlayn ta'lim, 2013 y.
31. Kalmikov A.A. Onlayn o'qitish. Pedagogik texnologiyaga kirish. - M., 2011.
32. Skibitskiy E.G., Xolina L.I. Onlayn o'qitishning nazariy asoslari: Monografiya. - Novosibirsk: NGPU nashriyoti, 2009 yil.
33. A. V. Xutorskoy Zamonaviy didaktika: Maktablar uchun darslik. - SPb: Pitir, 2001 yil.
34. Kornilova I.M. Sotsiologicheskie issledovaniya sredi molodeji povoprosu sovremennogo vysshego obrazovaniya // Gumanitarnyenauki v sovremennom obrazovanii: problemy, resheniya, perspektivy razvitiya: sb. nauch. tr. M., 2014. S. 131-143.
35. Andreev A.A. Pedagogy in the information society, or electronic pedagogy // Vyssheobrazovanie v Rossii. 2011. № 13. S. 114.
36. Panchenko T.V. Izopyta proektnoy deyatel'nosti po sozdaniyu elektronnyx obrazovatelnyx resursov (napravlenie - «Pedagogika») // Nauka I sovremennost - 2011. Sbornik materialov VIII Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii. Novosibirsk: Izd-vo SibAGS, 2011. Ch. 1. S. 307-312
37. Lapchik M.P. O pedagogike v usloviyax elektronnoy obucheniya // Nauka o cheloveke: humanitarnye issledovaniya. 2013. № 2. S. 77-85.
38. Poulova P., Simonova I. E-Learning Reflected in Research Studies in the Czech Republic: Comparative Analyses // Procedia - Social and Behavioral Sciences. 2014. No. 116. P. 1298-1304.
39. Chuprunova E.A. Professor-o'qituvchilar malakasini oshirishda masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish // Penza davlat pedagogika universitetining Izvestiya. V.G.Belinskiy. 2011. № 26. S. 502-505.
40. Jizxina I.V. Malaka oshirish tizimidagi amaliyotning tashkiliy va mazmunli shartlari // Rossiya va chet ellarda kasbiy ta'lim. 2015. № 3 (19). S. 79-82.
41. Kopitova N. E. O'qituvchilar malakasini oshirish uchun ommaviy ochiq onlayn kurslar // Gaudeamus. 2015. № 2 (26) -son. S. 37-41.

42. Kukxarenko V.N. Innovatsiyani o'rganish: Rossiya//Oliy ta'lim. 2011. № 10. p. 93-99.
43. Ebner M., Lackner E., Kopp M. Qanday OOOKda qilish kerak? Amaliyotchilar uchun pedagogik qo'llanma / / Ta'lim uchun elektron ta'lim va dasturiy ta'minot xalqaro ilmiy konferentsiyasi. 2014. P. 215-222.
44. Lebedeva M.B. Ta'lim taraqqiyotining tendentsiyasi sifatida ommaviy ochiq onlayn kurslar // Inson va jamiyat. 2015. № 1 (42). S. 105-108.
45. Bugaychuk K.L. Ommaviy ochiq masofaviy kurslar: tarix, tipologiya, istiqbollar // Rossiyada oliy ma'lumot. 2013. № 3. S. 148-155.
46. Andreev A.A. Rossiya ochiq ta'lim manbalari va ommaviy ochiq masofaviy kurslar // Rossiyada oliy ma'lumot. Soni 2014 6. C. 150-155.
47. Ross J., Sinclair C., Knox J., Bayne S. & Macleod X. O'qituvchilarning tajribalari va akademik identifikatori: OOOK ning etishmayotgan tarkibiy qismlari // Pedagogika Onlayn ta'lim va o'qitish jurnali. 2014 jild. 10. № 1. P. 57-69.
48. Mixeeva O. P. Elektron ta'limning terminologik muammolari // "Perspektiv axborot texnologiyalari (PIT 2016)" Xalqaro ilmiy-texnik konferentsiya materiallari. 2016. 768-771.

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY

**More
Books!**

yes
I want morebooks!

Buy your books fast and straightforward online - at one of world's fastest growing online book stores! Environmentally sound due to Print-on-Demand technologies.

Buy your books online at
www.morebooks.shop

Kaufen Sie Ihre Bücher schnell und unkompliziert online – auf einer der am schnellsten wachsenden Buchhandelsplattformen weltweit! Dank Print-On-Demand umwelt- und ressourcenschonend produziert.

Bücher schneller online kaufen
www.morebooks.shop

KS OmniScriptum Publishing
Brivibas gatve 197
LV-1039 Riga, Latvia
Telefax: +371 686 204 55

info@omniscryptum.com
www.omniscryptum.com

OMNIScriptum

FOR AUTHOR USE ONLY

FOR AUTHOR USE ONLY